

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI REHBERLİK VE PSİKOLOJİK
DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**BOŞANMIŞ AİLELERDE YETİŞEN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNE
BAĞLANMA DÜZEYLERİNE GÖRE AKILCI OLMAYAN
İNANÇLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Cemal YILDIZ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU

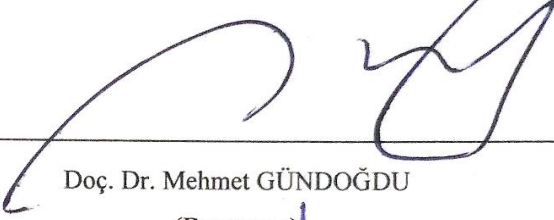
Mersin, 2016

KABUL VE ONAY

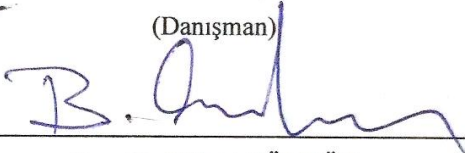
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼'ne,

Bu alışma j¼rimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında Y¼KSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

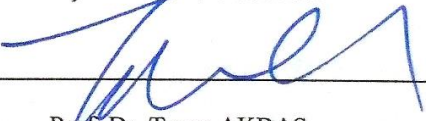
Başkan

Doç. Dr. Mehmet G¼NDOĐDU
(Danışman)

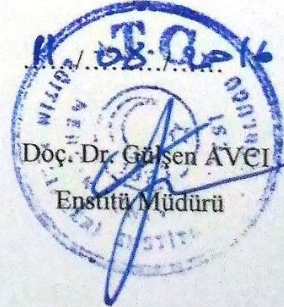
¼ye

Doç. Dr. B¼lent G¼ND¼Z

¼ye

Prof. Dr. Turan AKBAş

Yukardaki imzaların, adı geçen oğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ve tez süreci boyunca gösterdiği yakınlığı, önerileri ve verdiği değerli bilgiler için tez danışmanın Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU'ya, tez jürimde değerli eleştirileri ve katkılarıyla bulunan Doç.Dr. Bülent GÜNDÜZ'e , Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans boyunca benimle görüş ve önerilerini paylaşan Doç. Dr. Binnaz KIRAN ESEN hocama, tez sürecinde tereddüte düştüğüm konularda bana sıklımadan ve en önemlisi güler yüzüyle cevap veren Arş. Gör. Mehtap SEZGİN'e, aynı sevecenlik ve fedakarlıkla bana süreçle ilgili her konuda yardımcı olan Arş. Gör. Bilge BAKIR AYĞAR' a içtenlikle teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde yaptığım uygulamalarda desteklerini esirgemeyen başta oda arkadaşım Psi. Danışman Çiğdem GÜNBAŞI olmak üzere Mezitli ve Yenişehir'de görev yapan Psi. Danışman meslektaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Yaşamım boyunca beni okumaya teşvik eden, destekleyen ve bana güvenen anneme, babama ve kardeşlerime,

Yaptığımız beyin fırtınalarıyla ve tartışmalarla, felsefi ve teorik alanda yeni bakış açıları kazanmamı sağlayan sevgili dostum İsmail ÖRNEK'e,

Bu emek ve zaman isteyen süreçte beni destekleyen, kahrımı çeken hayat yodaşım ve eşim Aysun YILDIZ'a, belki oyun zamanlarından biraz çalıp tez sürecine verdiğim sevgili oğullarım Sidar ve Ulaş Dersu'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak bu çalışmayı, bilimsel çalışmaya ve akademik alana yönelmem konusunda feyzaldığım yüksek lisans sürecimin başında kaybettiğimiz Prof. Dr. A. Ata TEZBAŞARAN' a ithaf ediyorum.

ÖZET

BOŞANMIŞ AİLELERDE YETİŞEN ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNE BAĞLANMA DÜZEYLERİNE GÖRE AKILCI OLMAYAN İNANÇLARININ İNCELENMESİ

Bu araştırmanın amacı, boşanmış ailede yaşayan çocukların, boşanma anındaki yaşlarına ve boşanmadan bu yana geçen süreye, cinsiyete, annebabasının eğitim durumlarına, birlikte yaşadığı ve yaşamadığı ebeveynle ilişkilerine, anne-babalarının yeniden evlenip evlenmediklerine, anneye ve babaya bağlanma düzeylerine göre, akılcı olmayan inançlarının ne derece değiştiğini ortaya koymaktır. Araştırmaya Mersin’de, 2015-2016 eğitim öğretim yılında, ortaokulların yedinci ve sekizinci sınıflarında okuyan ve boşanmış ailede yaşayan 230 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı olarak, yaş, cinsiyet, boşanma anındaki yaşları, anne ve babalarının eğitim durumu, boşanmadan bu yana geçen süre, hangi ebeveynle kaldığı ve evde yaşamayan ebeveyn ile görüşme sıklığı ve süresi, anne-babalarının yeniden evlenip evlenmediği gibi bilgileri almak amacıyla kişisel bilgi formu, çocukların anne-babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg’in (1987; akt: Hortaçsu ve Oral, 1991)) geliştirdiği ve Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Anne-Baba Bağlılık Ölçeği, Çivitçi(2003) tarafından geliştirilen Ergenler için mantık dışı inançlar ölçeği(bireysel düşünceler ölçeği) kullanılmıştır. Araştırmada bağımsız gruplar T testi, pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı, tek yönlü varyans analizi ve aşamalı regresyon analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda boşanmış ailelerden gelen çocukların anneye ve babaya bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançları anlamlı farklılaşmaktadır. Babanın eğitim düzeyine, birlikte kalınan ebeveynin yeniden evlenmesine göre akılcı olmayan inançları anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Boşanmış aileden gelen çocukların akılcı olmayan inançları cinsiyetlerine, annenin eğitim düzeyine, evde bulunmayan ebeveynle görüşme sıklığına, ebeveynlerinin boşanmasından bu yana geçen süreye ve boşanma esnasında çocukların yaşına göre farklılaşmadığı bulgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Boşanma, akılcı olmayan inançlar, bağlanma, çocuk

ABSTRACT

THE STUDY/EXAMINE OF IRRATIONAL BELIEFS OF THE CHILDREN GROW UP IN DIVORCED FAMILIES ACCORDING TO ATTACHMENT LEVEL TO THEIR PARENTS

The purpose of this research, is to set fourth/put forward the children live in divorced families how changed the irrational beliefs according to the ages of divorce moment and the time from divorce till now, sex, education level of parents, the relationship with the parent with whom the child live together and the the relationship with the parent with whom the child doesn't live , whether the parents re-marry/marry again or not, attachment level to parent. 230 students who educate in 7th and 8 th grade at secondary school in Mersin in 2015-2016 education year and live in divorced families involved the research. Personal information form is used on purpose of getting information about age, sex, the age at divorce moment, education level of parents, time from divorce till now, the parent with whom the child live together, the meeting frequency with the parent who doesnt live at home and duration, the parents re-marry/marry again or not. Mother-Father Dependence Scale which is developed by Armsden and Greenberg(1991) and is adapted to Turkey by Hortaçsu and Oral(1991), the irrational belief scale/measure(individual thoughts scale/measure) which is developed by Çivitçi(2003) are used on purpose of measure the cognitive and affective/sensual dimensions of the children's dependence on parents. In research independent group T test, pearson moments product correlation coefficient, one way/side analysis of variance, gradual regression analysis techniques are used. At the end of the research the irrational beliefs of the children coming from divorced families change significantly according to attachment level to mother and father. The irrational beliefs change significantly according to the education level of father and re-marry/marry again of the parent with whom the child live. It is discovered that the irrational beliefs of the children coming from divorced families doesnt change according to sex, education level of mother, the meeting frequency with the parent who isnt at home, the time from divorce till now and the children's age at divorce moment.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	viii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Önemi.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.2.1. Alt problemler	5
1.3. Sınırlılıklar	6
1.4. Tanımlar.....	6
1.5. Kısaltmalar.....	6
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. EVLİLİK KAVRAMI.....	7
2.1.1. Eşler Arası Çatışma.....	7
2.2. BOŞANMA	8
2.2.1 Boşanma Nedenleri.....	10
2.2.2. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri.....	11
2.2.2.1. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Kısa Süreli Etkileri	14
2.2.2.2. Boşanmanın Çocuk Üzerinde Uzun Süreli Etkileri	15
2.2.3. Ebeveyni Boşanmış Çocuklarda Çeşitli Risk Faktörleri	17
2.2.3.1.Çocukların boşanma sırasındaki yaşı	17
2.2.3.2.Ebeveynler arası çatışma.....	18
2.2.3.3 Bir Bağlanma Figüründen Ayrılık Süreci.....	18
2.2.3.4. Zayıf Ebeveyn-Çocuk İlişkileri	19
2.3. BAĞLANMA KURAMI	20
2.3.1. Bağlanmada Etiyolojik Temeller	21
2.3.2. İnsanda Bağlanma Davranışı.....	22
2.3.3. İçsel Çalışan Modeller.....	24
2.3.4. Bağlanma Stilleri	25
2.3.5. Yetişkinlikte Bağlanma (Dörtlü Bağlanma Modeli)	27
2.4. BOŞANMA VE BAĞLANMA	28
2.5. AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR.....	31
2.5.1. A-B-C Kişilik Kuramı.....	32
2.6. BOŞANMA VE BAĞLANMA İLE İLGİLİ ALANYAZIN	
ARAŞTIRMALARI	32
BÖLÜM III.....	36
YÖNTEM	36
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	36
3.2. EVREN ÖRNEKLEM.....	36
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	38
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	38

3.3.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ)	38
3.3.3. Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği)	39
3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ	40
BÖLÜM IV	41
BULGULAR	41
4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	41
4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	42
4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	43
4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	44
4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	45
4.6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	46
4.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	47
4.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	48
4.9. DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	49
4.10. ONUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	50
4.11. ONBİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	51
4.12. ONİKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR	52
BÖLÜM V	54
TARTIŞMA VE YORUM	54
5.1.1. Birinci Alt Problemin Bulgularına Yönelik Tartışma	54
5.1.2. İkinci Ve Üçüncü Alt Problemlere İlişkin Tartışma	55
5.1.3. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma	56
5.1.4. Beşinci Alt Probleme İlişkin Tartışma	56
5.1.5. Altıncı Alt Probleme İlişkin Tartışma	57
5.1.6. Yedinci Alt Probleme İlişkin Tartışma	58
5.1.7. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Tartışma	59
5.1.8. Dokuzuncu Ve Onuncu Alt Probleme İlişkin Tartışma	60
5.1.9. Onbirinci Ve Onikinci Alt Probleme İlişkin Tartışma	62
5.2. SONUÇ	64
5.3. ÖNERİLER	65
KAYNAKÇA	67
EKLER	74
Ek-1 Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Raporu	74
Ek-2 Kişisel Bilgi Formu	75
Ek-3 Anne-Babaya Bağlılık Ölçeği	77
Ek-4 Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği)	83
BDÖ	83

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1. Türkiye’deki Evlenme–Boşanma oranları (2001-2012).....	9
Tablo-2. Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular.....	36
Tablo-3. Bireysel Düşünce Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	40
Tablo 4. Çocukların Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	41
Tablo-5. Çocukların Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	42
Tablo-6. Bireysel Düşünceler Ölçeğinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri	43
Tablo-7. Öğrencilerin Ebeveynleri Boşanmadıkları Zamanki Yaşları İle Bireysel Düşünceler Ölçeği Ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Kat Sayıları.....	43
Tablo-8. Bireysel Düşünceler Ölçeği Ve Alt Ölçek Puanlarının Birlikte Yaşadığı Ebeveyne Göre ANOVA Sonuçları	44
Tablo-9. Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri	45
Tablo-10. Bireysel düşünceler ölçeğinin çocuğun birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığına göre aldığı puanların Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.....	46
Tablo-11. Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının, Ebeveynin Yeniden Evlenmesine Göre T- Testi Sonuçları	47
Tablo-12. Boşanma Sonrası Geçen Süre Ve Çocukların Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki Korelasyon	47
Tablo-13. Anneye Bağlanma Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Bulguları	48
Tablo-14. Babaya Bağlanma Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Bulguları	49
Tablo-15. Babaya Bağlılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	50
Tablo-16. Öğrencilerin Anneye Bağlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Bireysel Düşünceler Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Kokorelasyon Katsayıları	50
Tablo-17. Öğrencilerin Babaya Bağlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Bireysel Düşünceler Ölçeğinden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Kokorelasyon Katsayıları	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1. İçsel Çalışan Modeller	25
Şekil-2. Yetişkinlikte Bağlanma Stilleri.....	27
Şekil-3. A-B-C Modeli	31

BÖLÜM I

GİRİŞ

Boşanma, eşlerin ilişkilerini karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık, güven ve yaşam boyu mutluluk beklentileri üstüne kurmaları ancak bu beklentilerinin çeşitli nedenlerle karşılanamaması sonucunda evlilik birliğinin yasal olarak sonlandırılması ile ortaya çıkan bir olgudur.(Sucu, 2007)

Son yıllarda ülkemizde boşanma oranlarındaki ciddi artış, araştırmacıların dikkatini çekmiş ve özellikle bu ciddi oran toplumsal değişim üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Hem hukuk alanında hem sosyoloji alanında hem de psikoloji alanında konuya dikkat çekilmeye ve araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.

Özellikle Batılı ülkelerde 20. YY ile başlayan ve günümüze kadar geçen süre içerisinde boşanma oranları sürekli bir artış göstermektedir. Özellikle ABD de boşanma oranları birinci sırada yer almıştır.(Salman ve Uzunboylu, 2011). Ülkemizde her ne kadar boşanma oranları batılı ülkelere göre alt sıralarda yer alsada boşanma giderek önemli bir şekilde toplumsal bir olgu haline gelmektedir. Hızlı kentleşme ve sanayileşme süreci, kadının sosyal ve ekonomik yaşamdaki yerinin değişmesi, eğitim düzeyinin artması boşanmayı daha ulaşılabilir bir çözüm haline getirse de bu geçiş sürecinde eşlerin yaşadıkları çatışmalar ve kadına yönelik şiddet olgusunun önlenmesi konusunda ülkemizde belirli bir bilinç düzeyine erişilememesi boşanma sürecinin de sağlıklı işlemesine zemin hazırlamaktadır.

Boşanma oranları her ne kadar artsa da bireyler evlenme fikrinden yine de vazgeçmemişlerdir. Aksine boşanan kadınların üçte ikisi ve boşanan erkeklerin 4 te 3'ü yeniden evlenmişlerdir. Ancak ilk evlilik ve boşanma sürecindeki çatışmalar çözümlenemezse ikinci evliliklerde de boşanma olasılığı %60 gibi yüksek oranlara çıkabilmektedir(Walsh, 1995; Akt, Salman Ve Uzunboylu,2011).

Kadın açısından bakıldığında çocuk sahibi olmak, geleneksel açıdan bir toplumsal roldür. Ancak modern topluma geçişle birlikte bu bir toplumsal rol ya da zorunluluk olmaktan çıkmış kişisel bir karar ve sorumluluk süreci haline gelmiştir(Öngider, 2013).

Anne baba arasında yaşanan çatışmaların çocuğun ruhsal dünyasına olumsuz şekilde yansıdığı bilinmektedir. Ancak bu çatışmaların nasıl çözümlendiği ve çatışmanın nasıl yönetildiğinin daha önemli olduğuna dair önemli bulgular da vardır (Şendil, 1999). Bu bilgiden yola çıkarak boşanmanın da nasıl gerçekleştiği, boşanma öncesinde anne baba çatışmasının ne düzeyde olduğu da çocuk ya da ergenlerin zihinsel dünyasına olumlu ya da olumsuz yansiyip yansımayacağını etkilemektedir.

Anne baba çatışması dışında çocuk ve ergenlerin boşanma sırasındaki yaşlarının, boşanmadan bu yana geçen zaman ve şimdiki yaşlarının da önemli bir değişken olabileceğine dair bulgular vardır (Emery, 2012). Diğer yandan boşanma nedenleri de çocuğun uyumunu ve zihinsel dünyasını etkileyen bir değişken olarak görülebilir.

Boşanmış ailelerin çocuklarının diğer çocuklardan daha fazla risk altında olduğuna dair artan verilerin ışığında, giderek daha fazla çift aileyi dağıtmanın doğru olup olamayacağını sorgulamaktadır. Benedek ve Brown (1997) bu tartışmaya şu şekilde cevap vermektedirler: “Araştırma sonuçları ve benim hastalarla deneyimim şaşmaz bir biçimde, sadece çocukların iyiliği için bir arada kalmanın çok nadir işe yaradığını göstermektedir”.

Boşanma sürecinin boşanan kişiler açısından yarattığı sorunlar ve değişimler bir yana, boşanan çiftlerin çocuklarının bu durumu nasıl algıladıkları, zihinsel dünyalarında nasıl işledikleri ve hayata bakışlarını nasıl etkilediği önemli sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Anne ve babası boşanmış çocukların gelişimleri sırasında, diğer çocuklara oranla daha fazla psikolojik sorunlar yaşadıkları görülmüştür (Salman ve Uzunboylu, 2011). Ancak, bu görüşe rağmen boşanmanın kendisinin mi yoksa boşanma sürecine kadar geçen süreç içerisinde, ebeveynlerin yaşadıkları sorunların niteliğinin mi, böyle bir etki yarattığı konusunda araştırmacılar açısından görüş farklılıkları bulunmaktadır. Ebeveynleri ayrılmamış çocukların mutsuz bir aile ortamında büyümesiyle, çözülmüş aileden gelen çocuklar karşılaştırıldığında sonuç itibariyle ebeveynleriyle yaşayan çocukların ruhsal açıdan daha kötü olduklarını gösteren birçok çalışma mevcuttur (Walczak ve Burns, 1999).

Bir risk faktörü olarak ebeveynlerden ayrılma herhangi bir ayrılmadan farklıdır ve çocuk bu stresle baş edebilme gücü açısından yeterli olmayabilir (Walczak ve Burns, 1999). Özellikle ergenler, içinde buldukları dönem itibariyle, düşüncelerinin olgunlaştığı, çeşitli bakış açıları geliştirdikleri, soyut düşünmeye başladıkları bir dönemdedir. Bu dönemde onların yaşadıklarına ve ilişkilere nasıl bakacaklarına, ebeveynleri ile kurdukları ilişkilerin belirlediği bilinmektedir.

Boşanma sonrasında da yeni bir iş, hayat ve koşullar ebeveyni daha az ulaşılabilir kılacağından çocukla fiziksel ve duygusal temas ister istemez azalabilir. İhtiyaçtan dolayı bazı ebeveynler boşanmayı takiben çocuklarından beklentilerini yükseltir. Rol gerilimi ya da kendi duygusal durumlarıyla meşguliyet diğer bazı ebeveynlerin daha az fiziksel ve duygusal destek sağlamalarına ve daha sert disiplin uygulamalarına neden olabilir (Emery, 2012).

Ergenlerdeki duygusal değişim ve gelişime bakıldığında duygu değişimlerinin yoğun ve istikrarsız olduğu göze çarpmaktadır. Karşı cinse aşık olma, çekingenlik ve mahcubiyet, aşırı hayal kurma, tedirginlik, yalnız kalma isteği, çalışmaya isteksizlik ve çabuk heyecanlanma, ani öfkelenmeler ergenin yaşadığı duygu dalgalanmalarının örneklerindedir (Kartol, 2013).

Bireyler doğumdan itibaren ebeveynleri ile kurdukları ilişkide en önemli unsur bağlanma olarak tanımlanabilir. Bu onların hem gelecekteki ilişkilerini hem de kişilik dinamiklerini etkileyecektir (Bowlby, 1969). Bu bağlanma sürecinde, boşanma ile birlikte, bir ebeveynden ayrılma süreci içerisine giren çocuğun bağlanma sistemlerinde aksamalar meydana gelmesi olası bir durumdur. Bu durum çocuğun anneden mi yoksa babadan mı ayrıldığına göre değişmektedir. Babaya bağlanma da son yıllarda önemle üzerinde durulan bir konu olduğundan babadan ayrılma da bağlanma sisteminde bir sarsılmaya neden olabilecektir.

Boşanma öncesinde, boşanma anında ve sonrasında eşler arası yaşanan sorunlar, çocuklar ya da ergenlerin genel olarak olaylara, ilişkilere ve kendilerine nasıl baktıklarını etkileyebilir. Çünkü bu süreçte, çoğunlukla sağlıklı ebeveyn ilişkileri parçalanmayla sona ermiş ve bu sağlıklı ilişkinin, çocuk ya da ergen açısından olumsuz bir inanç sistemi oluşturabileceği öngörülebilmektedir. Daha sonrasında ergenler yakın arkadaşlık ilişkilerine, karşı cinsle olan iletişimlerine bu hatalı inanç çerçevesinden baktıklarında ilişki sorunları ya da psikolojik sorunlar yaşayabilirler.

Boşanma öncelikle çocuklar ve ergenler için bir stres kaynağı hatta risk unsurdur. Bireylerin yaşadığı stres durumları onların psikolojik sorunlar yaşamasına zemin hazırlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Ellis'e göre psikolojik bozuklukların birçoğu bireylerin akılcı olmayan inançlarından kaynaklanmaktadır.

Bilişsel davranışçı terapi modellerinden birisi olan Akılcı Duygusal Davranış Terapisi (Rational-Emotive Behavior Therapy-REBT), psikolojik sorunları akılcı olmayan inançlar (irrational beliefs) kavramı ile açıklamaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyin kendine, başkalarına ve içinde yaşadığı dünyaya ilişkin (Bilişsel Üçlü) akılcı, gerçekçi olmayan mantıkdışı düşünce ve inançlar; kaygı, depresyon, öfke, kırgınlık gibi sağlıklı olmayan olumsuz duygulara yol açmaktadır (Akt; Kılıçaslan, 2009)

Akılcı olmayan inançların yüksek oluşu bireylerin yaşamlarını zorlaştırmakta; farklı psikolojik belirtilerin ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır.(Akt; Gündüz, 2013) Bu açıdan bakıldığında akılcı olmayan inançların belirlenmesi boşanma gibi bir risk faktörünün onu nasıl etkilediğinin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

Boşanma ile ilgili yapılan çalışmalar genelde boşanmış aile çocuklarının davranış ve uyum problemlerine etkisine odaklanmışlardır. Genelde spesifik davranış problemleri üzerinden yürüten bu araştırmalara nazaran çocuk ve

ergenlerin hem bağlanma kuramı açısından hem de düşünce ve inanç dünyasına ilişkin araştırmalar çok sınırlıdır.

Bu araştırmada, anne- babası boşanmış çocukların bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının ne düzeyde olduğunu incelemek amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Önemi

Boşanma ve bu sürecin çocuğa olan etkileri konusu her geçen gün ciddiyeti artan bir şekilde önümüze gelmektedir. Sosyal bir olgu olarak boşanma ve bu süreçte ebeveynlerin nasıl bir yol ve tavır izleyecekleri çocukları etkilemekte, çocuğa yapılacak açıklamalar, çocuğun birlikte kalmadığı ebeveynle görüşme sıklığı, anne-babaların diğer ebeveynle ilgili çocuğa anlattıkları toplam olarak çocuğun bu süreci nasıl atlatacağını belirleyebilmektedir.

Boşanma konusu ve ailelerin, boşanma öncesi, sırası ve sonrasında birbirlerine ve çocuklarına karşı takındıkları tutumlar, çocukların sağlıklı ruhsal gelişimleri için oldukça önem arz etmektedir. Diğer yandan bağlanma kuramı bağlamında çocuğun temel bakıcısı konumunda olan anne ve güvenli bağlanma konusunda yardımcı bir ebeveyn olarak baba ile olan ilişkisi aynı zamanda çocukların dünyayı ve ilişki de oldukları diğer insanları etkilemektedir. Hem bağlanma sürecini etkileyen hem de çocuğun düşünce sisteminde etkileri bulunan birçok değişken vardır. Bunlar boşanma sırasında çocuğun yaşından cinsiyetine, anne-baba ile görüşme sürelerinden çevresel desteğe varan geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Ama daha da önemlisi fiziksel bir birlikten öte nitelikli şekilde çocukla zaman geçirmenin önemli olduğu da vurgulanmalıdır.

Bağlanma ve boşanma konusundaki birçok literatür, bağlanmanın, boşanmış ailede yaşayan çocuklarda görülen sonuçların ayrılmaz bir parçası olduğunu iddia etmektedir(Eagan, 2004).

Boşanma denen olguyu engellemek ya da ortadan kaldırmak gibi bir düşünce anlamsızdır. Ama bu sürecin çocuklara ve toplumsal yaşama olan olumsuz etkilerinin nereden kaynaklandığını bulmak ve bu etkilerin nasıl giderileceği üzerine çalışmak daha anlamlıdır. Bu anlamda çocukların sadece boşanmadan nasıl etkilendiklerindense, hangi değişkenlerin bu süreçte olumlu ya da olumsuz etkileyeceğine bakılması daha fazla önem arz etmektedir. Özellikle bir bağlanma figürünün kaybını da içeren boşanma sonrasında çocukların güvenli bir sığınak olarak gördükleri anne-babaya bağlanma düzeylerine göre irrasyonel inançlarına bakılması daha doğru olacaktır.

Bu çalışma öncelikle alan yazınında önemli bir katkı sağlamakla birlikte alanda çalışan Psikolojik danışmanlara, ebeveynlere ve öğretmenlere önemli bir bakış açısı kazandıracaktır. Günümüzde artan bir şekilde meydana gelen boşanma olaylarının eşler arasındaki etkileri ve yarattığı sosyal değişim oldukça önemlidir.

Boşanma konusunda ülkemizde birçok çalışma bulunmakla birlikte boşanmanın, çocuklar üzerindeki etkileri ve hatta onların bağlanma düzeylerinin, akılcı olmayan düşüncelerine etkisi ile ilgili çok az çalışma bulunmaktadır. Bu açıdan da özgün bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, boşanmış ailelerde yaşayan 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin anneye ve babaya bağlanma düzeylerinin, akılcı olmayan inançlarına etkisinin ortaya konması amaçlanmıştır. Ayrıca boşanmış aileden gelen 7. ve 8. Sınıf öğrencilerinin çeşitli değişkenlere göre (cinsiyet, birlikte kalmadığı ebeveynle görüşme sıklığı, boşanma esnasındaki yaşı ve anne-babasının eğitim durumu, anne ya da babanın tekrar evlenip evlenmediği gibi) anne ve babaya bağlanma düzeylerini ve akılcı olmayan inançlara etkisini incelemek çalışmanın merkezini oluşturacaktır.

1.2.1. Alt problemler

1. Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
2. Boşanmış ailede yaşayan çocukların annelerinin eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
3. Boşanmış ailede yaşayan çocukların babalarının eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
4. Boşanmış ailede yaşayan çocukların boşanma sırasında buldukları yaşa göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
5. Boşanmış ailede yaşayan çocukların, boşanma sonrasında birlikte yaşadıkları ebeveynle göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
6. Boşanmış ailede yaşayan çocukların evden ayrılan ebeveynini görme sıklığına göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
7. Boşanmış ailede yaşayan çocukların birlikte yaşadıkları ebeveynin yeniden evlenip evlenmemesine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
8. Boşanmış ailede yaşayan çocukların boşanma sonrasında geçen süreye göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
9. Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyet, annenin ve babanın yeniden evliliği, yaş, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi anneye bağlanma düzeylerini yordamakta mıdır?
10. Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyet, annenin ve babanın yeniden evliliği, yaş, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi babaya bağlanma düzeylerini yordamakta mıdır?

11. Boşanmış ailede yaşayan çocukların anneye bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?
12. Boşanmış ailede yaşayan çocukların babaya bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?

1.3. Sınırlılıklar

Yapılacak araştırma Mersin'in Merkez ilçelerinde öğrenim gören 7. ve 8. sınıflardaki boşanmış ailelerden gelen öğrencilerle sınırlıdır. Araştırmaya katılacak öğrencilerin samimi ve içten tutumları sınırlıdır. Araştırma 2015-2016 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.4. Tanımlar

Akılcı Olmayan İnançlar (Irrational Belief): Zorunluluk ve istek içeren, kişinin kendisine zarar vermesine ve uygun olmayan duyguların ortaya çıkmasına neden olan ve yaşam amaçlarına ulaşmasını engelleyen düşüncelerdir.

Boşanma: En temelde boşanma, yasal olarak kurulan evlilik birliğinin, yine yasal olarak sona erdirilmesi işlemidir.(Özgüven, 2001)

Bağlanma: Bir insanda, dünya ile daha iyi başa çıkabildiği düşünülen ve iyi tanınan bir başka bireye yakınlığı elde etmek veya o yakınlığı korumak şeklinde sonuçlanan bir davranış şeklidir.

1.5. Kısaltmalar

ABBÖ: Anne-Babaya Bağlılık Ölçeği

ABÖ: Anneye Bağlılık Ölçeği

BBÖ: Babaya Bağlılık Ölçeği

BDÖ: Bireysel Düşünceler Ölçeği(Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği)

ADDT: Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, evlilik, boşanma ve çocuğa etkileri, bağlanma kavramı, bağlanma stilleri, akılcı duygusal davranışçı terapi hakkındaki kuramsal bilgiler ara başlıklar halinde sunulmuştur.

2.1. EVLİLİK KAVRAMI

Evlilik, gelecek nesli yetiştirme ve bir aile kurmak için temel bir yapı oluşturduğundan dolayı, en önemli ve temel insan ilişkisi olarak tanımlanmaktadır. Aile ve evlilik kurumu, zaman içinde değişime uğramakla birlikte insanlık tarihi boyunca evrenselliğini ve toplumun temel birimi olma özelliğini korumuştur (Güngör, 2007). Evlilik bir sözleşme, kurumlaşmış bir yaşam yolu, başlangıcı sözleşme ile başlayan ilişkiler sistemidir (Özgüven, 2001).Evlilik sosyal bir olgudur. Ancak sosyolojik yönleri yanında hukuki yönleri de bulunan bir kavramdır. Bu nedenle evlilik kavramını tanımlarken salt hukuki yönünü ya da salt sosyolojik yönünü göz önüne alarak yapılacak tanımlar eksik kalmaya mahkûmdur. Bu ortak bakış açısıyla evlilik; “tam ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere, cinsiyetleri ayrı iki kişinin hukuken makbul ve geçerli bir şekilde birleşmesi” olarak tanımlanabilir (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2008). Evlilik çoğunlukla bir aile olma yolunda atılan ilk adım olması ile birlikte eşlerin bir arada kendi psikolojik özelliklerini de yansıttıkları ilişkisel bir durumdur. Bu anlamda eşler ile birlikte aileyi tamamlayıcı bir unsur olarak çocuklarda katıldığında ilişkisel bir sistem ortaya çıkmaktadır.

2.1.1. Eşler Arası Çatışma

“Eşler arası çatışma, evli eşler arasındaki anlaşmazlık, uyumsuzluk ve çocuk yetiştirme konusunda görüş birliğinin olmaması olarak tanımlanabilir” (Özen, 1998). Eşler arasında yaşanan çatışma ebeveynlik rollerini üç yönden etkileyebilmektedir. Birincisi, çatışma, çocuklar üzerindeki ebeveyn otoritesinin azalmasına ve eşlerin tutarsız bir tutum, ikincisi çatışma anne-babaların çocukların sorunlarına ya da ihtiyaçlarına duyarsızlaşarak onları reddetmesine ve üçüncüsü, anne-babaların çocuk üzerinde daha sıkı psikolojik ya da duygusal kontrol sağlamalarına neden olabilmektedir(Özen, 1998). Her üç durumda da çocuk bir ihtiyaçları konusunda yeterli ve nitelikli ilgiyi görmemiş aynı zamanda duygusal destek açısından zayıf bırakılmış olacaktır. Çocukların bu durumdaki bilişsel süreçlerini vurgulayan Bilişsel-Bağlamsal çerçeve, ebeveynlerinin evlilik çatışmalarını nasıl algıladıklarını ve bu algıyı etkileyen etkenlerin neler olduğunu açıklar. Bu çerçevenin nasıl oluşacağı çatışma sürecinde ortaya çıkan

değişkenlere bağlı olarak değişebilir. Bunlar çatışmanın sıklığı, şiddeti, içeriği ve çatışmanın nasıl çözümlendiği şeklinde sıralanabilir (Yılmaz, 2011).

Anne ve babanın boşanmaya karar vermelerinin öncesinde ve boşanma sürecinde çocuğu etkileyen en önemli konulardan birisi de anne ve babası arasında yaşanan çatışmalardır. Eşler özellikle boşanma kararı almadan hemen önceki süreçte oldukça fazla çatışma yaşamaktadırlar. Bu çatışmalı ev ortamı da, kuşkusuz çocuk üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır (Öngider, 2013).

Evlilik içi çatışma ile 8-9 yaşlarındaki kız çocuklarının benlik değeri arasında olumsuz bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bu olumsuz ilişki, 15-16 yaşlarındaki ergenlerde zayıflamakla birlikte, etkisini tamamen yitirmemektedir. Evlilik içi çatışmaya ilişkin olumsuz etkiler, çocukların hem anne hem de babayla ilişkilerinin bozuk olduğu durumlarda en üst düzeye ulaşmaktadır (Kuyucu, 2007).

Evlilik çatışmasının çocuğu nasıl ve ne derece etkileyeceği, çocuğun bu çatışmayı nasıl algıladığıyla ilgilidir. Bu çerçevede biliş kadar duygunun da önemi vurgulanmalıdır. Ebeveynler arası çatışma, çatışmayı anlamak ve başa çıkmak için çocuğun katılımına neden olan bir stres yaratan olay olarak kavramsallaştırılır (Hoşcan, 2010). Bu açıdan bakıldığında evlilik çatışması önemli bir stresör olarak görülebilir. Çocuğun başa çıkma mekanizmaları da onun uyum sağlamasını kolaylaştırabilir ya da zorlaştırabilir. Öyle ya da böyle çocuk, çatışma anne-babalar tarafından ne kadar gizlenirse gizlensin duygusal açıdan etkilenmekte ve ilişkide bir şeylerin ters gittiğinin farkında olmaktadır. Bu da onu huzursuzlandırmakta ve psikolojik açıdan etkilemektedir.

2.2. BOŞANMA

En temelde boşanma, yasal olarak kurulan evlilik birliğinin, yine yasal olarak sona erdirilmesi işlemidir (Özgüven, 2001). Boşanma sonucunda aile parçalanma sürecine girmekte, aile içindeki yetişkinler ve varsa çocuklar sosyal destek sistemlerinden yeterince destek görememeleri durumunda boşanma sürecinde ve sonrasında psikolojik, duygusal ve mentole boyutta çeşitli sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır (Benedek ve Brown, 1997). Boşanma, eşlerin ilişkilerini karşılıklı sevgi, saygı, bağlılık, güven ve yaşam boyu mutluluk beklentileri üstüne kurmaları ancak bu beklentilerinin çeşitli nedenlerle karşılanamaması sonucunda evlilik birliğinin yasal olarak sonlandırılması ile ortaya çıkan bir olgudur (Sucu, 2007).

1950 lerin başında Doğu Afrika'da avcı toplayıcı bir topluluk olan Hadza halkı arasında boşanma oranları Amerika Birleşik Devletlerinden beş kat daha fazlaydı. Amerika'nın güney batısındaki Hopi yerlilerinde, 20. Yüzyılın ilk yarısında ilk evliliklerin %66 'sı boşanmayla sonuçlanmıştır. Anaerki Hopi toplumunda, evlilik devam etse de etmese de, esas olarak kadınlar ve onların erkek ve kadın akrabaları çocukların bakımından sorumluydu. Hadza ve Hopi kültürlerinde ayrılma ve boşanmanın çocuklar için zararlı olduğu

düşünülmüyordu (Emery, 2012). Bu iki kabile toplumunda boşanmanın çocuk açısından zarar görmediği sonucunu çıkarmaları, tüm kabile üyelerinin çocukların duygusal, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Sanayileşen dünyada toplumsal yapıların değişmeye başlaması, kentleşme, kadının iş yaşamında daha fazla yer alıyor olması ve bireysel ihtiyaçların ve isteklerin ön plana çıkması evlilik kurumunun varlığında çatlamalara neden olmuş ve boşanma oranlarında artışla sonuçlanmıştır. Önceleri boşanmanın kendisi büyük bir sosyal sorun olarak görülüp devletler tarafından geleneksel reflekslerin ön plana çıkmasıyla sonuçlanmışken, günümüz dünyasında boşanma sosyal bir olgu olarak görülmeyle birlikte, bir sorun faktörü değil, ebeveynlerin tutumlarına göre bir risk faktörü olarak görülmeye başlanmıştır. Geçtan'a göre; tüm dünyada boşanma sayısının giderek artmakta olması karşısında çeşitli görüşler geliştirilmiştir. Bu görüşlerden bazıları tekeşliliğin insan doğasına uygun olmadığı, bazıları hızlı bir değişim sürecine girilmesi nedeniyle toplumsal değerlerin değişmesi ve evliliğin artık eskisi gibi geçerliliğinin olmadığı yönündedir (Aktaş, 2011). Dünyada boşanma oranları gün geçtikçe ciddi bir artış göstermekte ve sosyal bir olgu haline gelmektedir. Özellikle Kuzey Amerika ülkelerinde son 30 yılda boşanma oranlarının çok ciddi artış gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu da boşanmanın sosyal bir olgu haline gelmesi ve boşanma ile ilgili araştırmaların önemini göstermektedir (Amato, 2012).

ABD de 1915 yılında %10 olan boşanma oranı 1974'te %30 lara ulaşmıştır. ABD' ye göre daha düşük olmakla birlikte, Batı Avrupa ülkelerinde de boşanma oranı yükselmektedir. Türkiye boşanma oranlarının en az olduğu ülkeler arasındadır. (Salman ve Uzunboylu, 2011).

Matthews (1998), çocukların 5 te 2 sinin 18 yaşından önce, ebeveynlerinin boşanmalarını deneyimleyeceklerini, ortalama evlilik süresinin 7,2 yıl olduğunu ve her yıl 1 milyon çocuğun Amerika Birleşik Devletleri'nde boşanma olayı ile karşı karşıya olduklarını belirtmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre (2015) evlenen çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %0,1 azalarak 2014 yılında 599 bin 704 oldu. Kaba evlenme hızı ise binde 7,8 olarak gerçekleşti. Boşanan çiftlerin sayısı bir önceki yıla göre %4,5 artarak 130 bin 913'e yükseldi. Kaba boşanma hızı binde 1,7 olarak gerçekleşti. Türkiye istatistik kurumunun verilerine göre 2001-2012 arası evlenme ve boşanma istatistikleri şu şekildedir;

Tablo 1. Türkiye’deki Evlenme–Boşanma oranları (2001-2012)

Yıllar	Evlenme Sayısı	Boşanma Sayısı	Kaba Evlenme Hızı (Binde)	Kaba Boşanma Hızı(Binde)
2001	544.322	91.994	7,96	1,35
2002	510.155	95.323	7,36	1,38
2003	565.468	92.637	8,05	1,32
2004	615.357	92.022	8,65	1,28
2005	641.241	95.895	8,9	1,33
2006	636.121	93.489	8,72	1,28
2007	638.311	94.219	9,09	1,34
2008	641.973	99.663	9,03	1,4
2009	591.582	114.162	8,21	1,58
2010	582.715	118.568	7,98	1,62
2011	592.775	120.110	8,02	1,62
2012	603.751	123.325	8,03	1,64

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (2012).

Boşanma hızı ülkemizde özellikle 2000’li yıllarda yükselmiştir. Bu yükseliş toplumsal yaşamda ve aile yaşamında önemli etkilere neden olmuş ve kendi içerisinde bir takım risk faktörlerini çıkarmıştır.

2.2.1 Boşanma Nedenleri

Boşanma özellikle evlilikte eşlerin uyumsuzluğu, anlaşmazlığı ya da çatışmasından kaynaklanan bir sürecin sonucu olarak görülebilir. Boşanma nedenleri kısaca şu şekilde özetlenebilir: 1. Sosyo-ekonomik düzeyleri farklı kesimlerden gelen kişilerin evlilik oranının artması anlaşmazlıkları da arttırmıştır. Bu anlamda farklı kesimlerden gelen kişilerin evlilikleri daha kolay sonlanmaktadır. 2. Kentleşme ve sanayileşmeyle birlikte toplumsal kurallar ve ahlak sistemleri biraz daha esnemiş, boşanmaya bakış açısını yumuşatmıştır. 3. Kadın, toplumsal rollerinin kentleşme ve çalışma koşullarına aktif katılımı ile farklılaşmıştır. 4. toplumsal roller dışında kişisel talep ve beklentiler, psikolojik güçlükler de nedenler arasında değerlendirilebilir (Aktaş, 2011).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yaptığı Boşanma Nedenleri araştırmasında (2009) aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır: Araştırmada görüşülenlerin % 69 ‘u “eşimin sorunlara ilgisiz kalması, bu nedenle sorunların çözümünün büyük oranda bana kalması, % 68’i “ ilgisizlik, duygusal destek

alamamak, paylaşmamak” %67’si “eşimin her konuda kendi fikirlerinin doğru olduğunu düşünmesi, bu sebeple beni yeterince dinlememesi ya da önemsememesi” tarzındaki önermelere katılmışlardır. Boşanmanın nedenlerinden bir diğeri de ekonomik temelli sorunlardır. Araştırmaya katılanlar arasından % 41 ‘i “eşimin aile gelirinin üstünde harcama yapması” ve % 39’u “geçim sıkıntısı içerisinde düşmemiz” ifadelerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Boşanma nedeni olan diğeri bir faktör de çocuklarla ilgili sorunlardır. “Eşinin çocuklarla yeterince ilgilenmediğini” söyleyen katılımcılar % 36 bulunmuştur.

Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yaptığı bu araştırmaya göre (2008), bu anlamda eşler arasında iletişim sorunlarının ve ihtiyaç çatışmalarının ilk sırada boşanmaya ciddi anlamda neden olduğunu söyleyebiliriz. İkinci sırada ise ekonomik koşullar olduğunu ve üçüncü sırada ise eşin çocuklarla ilgilenmeme sorunu olduğunu söyleyebiliriz.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ADAG Vakfına (Akademik Dayanışma Araştırma Ve Geliştirme Vakfına) yaptırılan araştırmanın sonuçlarına göre (2008), kendisiyle görüşülen 722 kişi içinde, 478 kişi eşler arasında herhangi bir tür mizaç uyumsuzluğunun varlığını, 249 kişi otorite tartışması yaşandığını, 440 kişi eşlerden birinin genel olarak yanlış davranışlarda bulunduğunu, 500 kişi eşlerden birinin diğerine karşı yanlış davranışta bulunduğunu, 171 kişi eşlerden birinin ahlaksızca davranışlarda bulunduğunu, 246 kişi ise eşlerin kusurundan kaynaklanmayan hallerin geçimsizliğe katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir.

Amato ve Previti (2003)’nin 1980 ile 1997 arasında Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Veri Panel ‘inden elde ettikleri verilerden (boşanmış kişiler), random usulü seçilen 208 kişi ile yaptıkları boşanma nedenleri araştırmasında sonuçlar şu şekildedir: % 18,4 ile sadakatsizlik birinci sırada, % 16,4 ile uyumsuzluk ikinci sırada, alkol ya da madde kullanımı %9 ile ikinci sırada, uzaklaşma % 9 ile dördüncü sırada yer almıştır. Bunları takiben %7,8 işçilik problemleri ve %7,4 ile iletişim eksikliği yer almaktadır.

2.2.2. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri

Boşanma olayı çok karmaşık ve farklı değişkenlerin rol oynadığı bir yaşam olayı olmasından dolayı bu durumun çocuklara ne gibi etkileri olacağını anlayabilmek güç gözükmektedir. Ancak çocukların ebeveynlerinden herhangi biriyle bile yaşadığı ayrılma durumu, onlar üzerinde kısa ve uzun vadede farklı etkiler yaratması kaçınılmaz bir gerçektir. (Aydın ve Baran, 2012).

Boşanmanın kendisinin mi yoksa boşanma sürecinden önce ebeveynlerin yaşadıkları sorunların mı çocuklar üzerine olumsuz etkisi olduğu tartışılmaktadır. Boşanma, başlı başına acı verici, sıkıntı verici stres yaratan bir yaşam olayıdır. Bu açıdan bakıldığında içerisinde birçok risk faktörü taşımaktadır.

Klinisyenler, çocukların terapide bildirdikleri üzere negatif sonuçlarına sıklıkla vurgu yapmaktadırlar. Fakat klinisyenler, evli ailelerin çocuklarının

karşılaştığı benzer sorunları, tedavi altına alınmayan çocukların toparlanma becerisini ya da kendi danışanlarının güçlü yanlarını göz ardı edebilmektedirler (Emery, 2012).

Yavuzer'in (2008) yaptığı bir çalışmada, çeşitli uyum ve davranış bozuklukları nedeni ile başvuran 1300 çocuk arasında rastgele seçim ile alınan 100 çocuğun ailesi incelendiğinde, bu çocuklardan % 21'nin parçalanmış aileden, % 21'nin huzursuz aileden, %20'sinin de baba ilgisi yetersiz aileden geldikleri saptanmıştır (Akt; Yılmaz, 2011).

Çocuk kendini, aile denen bütün sistemin içerisinde ayrılmaz bir parça olarak görmek istemektedir. . “ben bu ailenin içinde değerli ve önemliyim” duygusu doğumdan itibaren ebeveynler tarafından verilmelidir. Ailesinin olduğu gibi kabul ettiği, yargılamalardan uzak ve yaptığı hatalar büyümenin bir parçası olarak değerlendirilen çocuk kendini daha doğal bulmakta ve olduğu gibi kendini kabul etmektedir. Aile bireylerinin birbirini olduğu gibi kabul ettiği aile ortamında güven duygusu oluşmaktadır. Güven duygusunun olduğu sağlıklı ailelerde, birey kendine güvenmekte, kendine ve diğer bireylere sevgi duymakta, kimlik kazanmakta, kişiliği ve sosyal becerileri gelişmekte, topluma uyumlu hale gelmektedir (Cüceloğlu, 1988, Akt; Kuyucu, 2007). Nereden bakılırsa bakılınsın sağlıklı ve birlikte aile çocuğun psikolojik açıdan gereksinimlerini doyururken, dağılmış ailede çocuk, olumsuz ve stres verici yaşantılar yaşayacağından dolayı, boşanma üzerinde önemle durulması gereken bir konu olarak düşünülmelidir. “Boşanmış aile bireyleri ve çocukları genel olarak şu 5 aşamadan geçmektedir bunlar;

1. İnkâr etme aşaması
2. Boşanma nedenlerine kızma aşaması
3. Anne babayı birleştirmeye çalışma aşaması
4. Depresyon aşaması
5. Boşanmayı kabullenme aşaması “(Özgüven, 2001;314,315)

Çocukların boşanmaya gösterdiği tepkilerin yoğunluğu, hayatındaki karmaşanın büyüklüğüne ve anne ve baba arasındaki bitmeyen kavgaya bağlıdır (Benedek ve Brown, 1997).

Benedek ve Brown'a göre (1997) sadece çocukların iyiliği için bir arada kalmanın çok nadir işe yarar. Anlaşamayan ve sürekli çatışma halinde olan ebeveynlerin bir arada kalması, boşanmış olmasından daha çok zarar verebilir. Çünkü anlaşamayan ebeveynlerin birlikte kalmaya devam etmeleri, çocukların uzun süreli ve yoğun stres altında kalmasını sağlayacağı için onlarda daha derin psikolojik problemlere neden olacaktır.

Walzak ve Burns (1999) boşanmanın çocuklara etkisi konusunda, 100 çocukla yaptıkları nitel araştırmanın sonuçlarına göre dört temel profil ortaya çıkarmışlardır.

1. Boşanmadan zarar görmüş çocuk: 26 çocuk
2. Boşanmadan fayda görmüş çocuk: 17 çocuk
3. Karışık etkilenmiş çocuk: 32 çocuk
4. Boşanmadan çok az ya da hiç etkilenmemiş çocuk: 25 çocuk

Walzak ve Burns'un (1999; 176-177) kötü olarak nitelendirdikleri, kötü iletişim kurma, uzun süreli ilişkilerde güçlük, devamlı olarak üzgün hissetme, eğitim üzerine kötü etki, güvencesiz hissetme ve kendine olan güvende eksiklidir. Bu negatif profilin nedenleri olarak ayrılık zamanında gerekli açıklamaların yapılmaması ve çocuğun hislerine lazım gelen duyarlılığın gösterilmemesi olarak belirlediler. Bu çocuklar anne ya da babasının yanında iken diğer ebeveyninin suçlanmasını istememişlerdir ve hatta bundan nefret ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada boşanmadan kötü olarak etkilenmiş çocukların aksine, pozitif profile sahip çocukların ebeveynleri, boşanma esnasında çocuklarına o konuda ne kadar bilmek isterlerse bilgi vermeye hazır olduklarını söylemiştir. Tüm bu sonuçlar ile birlikte Walzak ve Burns(1999) 'un önemle üzerinde durdukları üç faktör vardır. Birincisi ebeveyn-çocuk, ebeveyn-ebeveyn iletişiminin kalitesi, ikincisi çocuğun yaşadığı ebeveyn ile olan ilişkileri ve üçüncüsü de ziyaret düzenlemeleri ile olan mutluluktur.

Boşanma sonucunda evden ayrılan ebeveynin de genelde baba olduğu bilinmektedir. Her ne kadar velayet süreçleri çoğu zaman sancı ve çatışmalı geçse de, mahkeme sonuçları çocukların anne ile kalmasını uygun görmektedirler. Babanın evden ayrılması da çocuk için risk teşkil eden bir durumdur. Çocuk sağlıklı gelişim için hem annesine hem de babasına ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca baba evden gittiğinde çoğu zaman evin ekonomik yükü de anneye kalacağından çocuk boşanma sonrası bir de ekonomik zorlukların getirdiği olumsuz sonuçlardan etkilenecektir.

Her iki cinsiyetten çocukların da birlikte yaşamadığı babasıyla yaşadığı olumsuz iletişim onları boşanmanın olumsuz etkilerine maruz bırakmaktadır. Özellikle ilk erinlik döneminde baba rolü daha da önemli bir etki göstermektedir. Baba ve çocuk arasındaki iletişim erinlik döneminde bir güvence ya da güçlü bir destek olarak varsayılacağı için, babadan ayrılmak da çocuğun güvenli bir çevre talebini aksatacaktır. Bu dönemde çocuklar boşanan anne babaya olan öfkelerini ya da kızgınlıklarını ya onları önemsizleştirerek inkar mekanizması ile dışarı çıkarırlar ya da anne-babasından birini aşırı derecede ölküleştirerek abartılı bir imge oluşturabilirler. Bu da özdeşim sorunlarına yol açarak, ileride önemli ve psikolojik problemlerin başlangıç noktasını oluşturabilir (Kuyucu, 2007).

Yavuzer' e göre (2005: 51) , ' anne ya da babadan birinin kaybı ve ayrılıkları demek olan dağılmış aile ortamı, bebeklik döneminde gerçekleşirse, anne-çocuk arasındaki duygusal ilişkileri azalttığından, bebeğin duygusal besiyi

yeterince alamaması, onun büyüme ve gelişimini geciktirip, engelleyebilir'. Yine Yavuzer (2005) ülkemizde yaptıkları bir çalışma sonunda, hükümlü gençlerin %22 'sinin parçalanmış ya da eksik ailelerden geldiklerini belirtmiştir.

Özellikle boşanmanın gerçekleştiği ilk dönemde aile parçalanmasının çocuk üzerindeki olumsuz etkileri fazla olmaktadır. Araştırmalar, çocukların sorunlarının zamanla azaldığını daha net bir biçimde ortaya koymaktadır. Ancak bu durum tartışmalı olabilir. Çünkü ilk başta boşanma ile ilgili inkar edilen ya da bastırılan duygular daha sonra ortaya çıkabilir. Profesyonel danışmanlar, çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri, bilinç dışına bastırdıklarını belirtmişlerdir (Matthews, 1998).

2.2.2.1. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Kısa Süreli Etkileri

Boşanma ile ilgili araştırmalarda boşanma sonrasındaki ilk iki yılın kritik olduğu vurgulanmaktadır. Boşanmanın çocuk üzerindeki kısa süreli etkilerinin incelendiği bir çalışma, boşanma anı ve sürecinde çocukların olumsuz anlamda ciddi derecede etkilendikleri ancak bu olumsuz etkilerin birçoğunun 6 ile 12 ay arası dönemde azaldığı ve uyum sürecinin hızlandığı belirtilmektedir (Öngider, 2013).

Ailelerin dağılması ile sonuçlanan boşanma, boşanan çiftlerde etkiler gösterebileceği gibi çocuklarda da çok değişik duygusal tepkilere yol açmaktadır. Bu olumsuz duygularla başa çıkabilmeleri için öncelikle çocukların bu duyguları ifade edebilmeleri ve açığa çıkarabilmeleri gerekir. Çocuklar bu yeteneği sergilemede sınırlı bir kapasiteye sahip olacakları için anne ve babaların onlara duygularını ifade etmeleri noktasında yardım etmeleri gerekmektedir (Benedek ve Brown, 1997). Özellikle boşanmadan sonra boşanan ebeveynler arası çatışma devam ederse çocuk bundan önemli ölçüde zarar görecektir. Ayrıca kısa dönemde evlerin ayrılmasıyla çocuk üzerinde sorumluluk yükü fazlalaşacağı için, çocuğun ilk başta bununla baş etmesi zor olacaktır (Matthews, 1998).

Boşanma sürecine girildiği andan itibaren çocukların bu duruma ruhsal, duygusal pek çok tepkisi ile karşılaşmaktadır. Bu tepkiler arasında korku, üzüntü, öfke, suçluluk, yalnızlık, reddetme, gerileme (regresyon), uyku sorunları, kendi kendini tatmin (mastürbasyon), okulda uyum ve akademik sorunlar, fiziksel sorunlar (karın ağrısı, baş ağrısı, bulantı, bayılma vs.) yeme alışkanlıklarında değişme gibi sorunlar bulunmaktadır. Bunun yanında, anne -babanın yeniden barışmasına yönelik istek ve yoğun çabalar gibi pek çok değişik duygusal ve davranışsal tepkiler de yer almaktadır (Güler, 2014).

Heterington ve arkadaşları (Akt; Walzak ve Burns, 1997), boşanmadan yeni çıkmış 4 yaşındaki çocukların oyun şekillerinde ve diğer akranlarıyla olan ilişkilerinde, normal ailelere göre çok belirgin farklar bulmuşlardır. Bu farklar özellikle boşanmış aileden gelen çocukların diğerlerine nazaran daha az yaratıcı olması, davranışlarına yön vermede güçlük çekmeleri, arkadaşları ile sorun

yaşamaları, ya daha agresif ya da daha çekingen olmaları, diğerleri tarafından daha az oyun arkadaşlığına seçilmeleri yönünde olmuştur.

Boşanma sürecindeki velayet davasının da çocuklar üzerinde etki yarattığı söylenmektedir. Özellikle velayetin uzaması ve çıkan anlaşmazlıklar, bu süre içerisinde kurulan anne-çocuk ya da baba-çocuk ittifakları da uyum ve davranış problemlerine neden olmaktadır. Farkında olarak ya da farkında olmayarak, çocuğun diğerine karşı duygu ve düşüncelerini etkilemek sık rastlanan bir durumdur. Bazı durumlarda bu sürecin sonucunda çocuk diğer ebeveyne karşı düşmanca duygu ve düşüncelere sahip olabilmekte, onunla her türlü iletişimi sürdürmeyi reddedebilmektedir (Benedek ve Brown, 1997).

Çocuklar özellikle boşanmanın hemen ardından çoğu zaman kendilerini dehşet içerisinde hissettikleri düşler kurmakta, terk edilme duygusunu derinden yaşamakta ve bu gerçekle yüzleşmemek için boşanma durumunu inkar etme eğilimi içerisine girmektedirler. Bunun yanında çocuğun ihtiyaç duyduğu rahatlatılma ve destek olma süreci, özellikle anne-babaların kendi sıkıntıları ile meşgul olmalarından kaynaklı karşılanamamaktadır. Gelecekte ne olacağı ile ilgili belirsizlik çocuğu daha da olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durum devam ettiği sürece ilerleyen zamanlarda çocukların başa çıkma yetenekleri azalmakta ve çocuklarda kaygı içeren psikosomatik belirtiler ortaya çıkabilmektedir (DeBord, 1997; Kuyucu, 2007).

Emery (2013), çocuklarda boşanma sonrası ortaya çıkan sorunları, dışsallaştırma sorunları ve içselleştirme sorunları olarak ikiye ayırmıştır. Boşanma çocuklara gözlemlenen tüm psikolojik sorunlar arasından en tutarlı ve güçlü biçimde dışsallaştırmanın görülme riskinde artış ile özdeşleştirilmektedir. Dışsallaştırma sorunları saldırgan davranışlar ve anti sosyal eğilimler olarak adlandırılmaktadır. İçselleştirme davranışları ise çocuklardaki depresyon, kaygı ve düşük özgüven olarak adlandırılmaktadır.

Amerika birleşik devletlerinde yapılan önemli bir araştırmada 5-11 yaşları arasındaki çocukların bilhassa erkek çocuklarında artan dışsallaştırma ile boşanma arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır (Emery, 2012).

2.2.2.2. Boşanmanın Çocuk Üzerinde Uzun Süreli Etkileri

Boşanmanın çocuk ve ergenler için uzun süreli etkilerinden kasıt, boşanmadan sonra geçen sürenin iki seneden fazla olmasıdır. Boşanmanın çocuklar üstündeki uzun süreli etkilerinin araştırılması söz konusu olduğunda ilk akla gelen araştırma düşüncesi ebeveyni boşanmış yetişkinlerin kendi evliliklerinde de boşanma durumunu yaşayıp yaşamadıkları olmuştur. Bunun la ilgili yapılmış bir araştırmada, ebeveynleri evli olan kişilerin boşanma oranının %13 olduğu; eşlerden birinin ebeveyni boşanmış ise, oranın %19'a, eğer çiftlerin ikisinin de ebeveyni boşanmışsa, oranın %37'ye yükseldiği; ayrıca, bu 3 grup arasında anlamlı farklılaşma olduğu bulunmuştur. Bu bulguyu destekleyen başka

bir çalışmada, boşanmış ailelerin çocuklarının, yetişkinlik dönemlerinde kendi evliliklerini sürdürme oranlarının daha az olduğu görülmüştür (Öngider, 2013).

Zill, Morrison ve Coiro (1993:Akt: Güler, 2014.) yaptıkları çalışmada anne ve babası boşanmış 18-22 yaş arasındaki bireylerde %65 oranında babayla zayıf ilişkiler, %30 oranında anneye zayıf ilişkiler, %25 oranında liseden terk ve %40 oranında psikolojik destek almanın olduğunu saptamışlardır. Huerre ve arkadaşlarının 16 yıllık ve oldukça kapsamlı bir izlem çalışmasında boşanmanın çocuk üzerindeki uzun süreli etkilerini oldukça açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada, çocukluklarında anne ve babaları boşanmış yaş ortalamaları 32 olan hâlihazırdaki yetişkinler ile çocukluk dönemlerinde anne-babaları evli olan ve aynı evde yaşayan yetişkinler karşılaştırılmıştır. Sonuçta, çocukluk dönemlerinde ebeveynleri boşanmış kadınların, ebeveynleri evli olanlara göre yetişkinlik dönemlerinde daha fazla psikolojik sorun yaşadıkları bulunmuştur (Akt: Öngider, 2013).

Boşanmanın uzun süreli etkilerini destekleyen başka bir çalışmada, yetişkinlikteki kişilik bozukluğu, nevroz, suçluluk ve intihar girişimleriyle, dağılmış aileden gelmiş olmak arasında ilişki bulunmuştur (Akt: Kuyucu, 2007). Ayrıca Amato ve Keith (1991), ebeveynleri boşanmış olan yetişkinlerin, kısa süreli duygusal ve sosyal problemler yaşayan çocuklardan daha ciddi, yaşam niteliği ve becerileri ile ilgili sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Çocuklar bazen boşanmadan hemen sonra hızlıca toparlanmış görünebilirler. Bu durum aslında çocuğun duygularını inkar ettiği ve bastırıldığını gösterebilir. Duygularını inkar ederek baş etmeye çalışan çocuk için çok daha sonra ortaya çıkabilecek sorunlar, “uyuyan etki” diye adlandırılabilir. Bu durum da boşanmanın çocuk ve birey üzerinde uzun süreli etkileri arasında sayılabilir (Matthews, 1998).

Yılmaz (2011) ‘ın 7-12 yaş arasındaki çocuklarda yaptığı araştırma sonuçlarına bakıldığında eşler arası çatışmanın bulunduğu birlikte yaşayan ailelerdeki çocukların, boşanmış çiftlerin çocuklarına göre kaygı düzeylerinin daha yüksek, benlik algılarının daha düşük olduğu, boşanmış aileden gelen çocukların, uyumlu evlilikleri olan çiftlerin çocuklarından benlik algılarının daha düşük, kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu araştırma ve birçok diğer araştırma gösteriyor ki boşanmanın tek başına çocuğun davranış problemlerini yordadığını söylemek doğru olmayacaktır (Walczak Ve Burns, 1999; Emery, 2013; Benedek Ve Brown, 1997).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda özellikle boşanmanın çocuk üzerinde olumsuz etkileri olduğu tezine daha çok rastlanmaktadır. Bu boşanma konusunda karmaşık sosyo-ekonomik değişimlerin hızlıca artması, boşanmalarda artış olmasına rağmen bunu kabul ediş sürecinin toplumsal açıdan henüz tam içselleştirilememesi, ataerkil kültürel özelliklerin batı toplumlarına nazaran ağırlığını ciddi manada hissettirmesi gibi nedenlerle, eşler arası çatışmanın yoğun geçmesi ile sonuçlanmakta, bu durum da çocuk üzerinde daha fazla olumsuz duygulara ve stres yaşantısına yol açmaktadır.

2.2.3. Ebeveyni Boşanmış Çocuklarda Çeşitli Risk Faktörleri

Risk etmenleri sorunların ortaya çıkmasında ya da artmasında neden olabilecek daha çok psikososyal kökenli etmenleri içermektedir. Ebeveynleri boşanmış olsun ya da olmasın tüm çocuklar için risk oluşturabilecek faktörler Blocher (2000: Akt; Korkut, 2004) tarafından şöyle sıralanmaktadır.

- Aile içi çatışma ve şiddet
- Ayrılma
- Boşanma
- Uygun olmayan ana babalık gözetimi
- Çocuk ihmali ve istismarı
- Ana babaların biri ya da ikisinin ruhsal hastalığı, alkolizm ya da madde kullanımı
- Oturulan yerleşim yerinin sorunları(şiddetin, farklı tehlikelerin olması gibi) önemli risk etmenleridir.

Hughes (2005)'e göre asıl sorulması gereken soru boşanmanın zararlarının ne olduğu sorusu değil boşanmadan sonra çocukların uyumunu zora sokan ya da daha kolaylaştıran etmenlerin neler olduğu sorusudur.

Çoğu çocuk yeni aile koşullarına başarıyla adapte olsa da, çocuklar boşanmaya çok çeşitli tepkiler verir. Boşanma geçişinin pek çok noktası, çocuklar için özel zorluklar yaratır ve psikolojik sorunların görülmesi riskini arttırır (Emery, 2012). Bazı araştırmacıların üzerinde durdukları çeşitli risk faktörleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

2.2.3.1.Çocukların boşanma sırasındaki yaşı

Boşanma sırasında çocuğun yaşının onun gelişimini ve uyumunu ne derece etkilediği ebeveynler tarafından sıklıkla merak edilmektedir. Bu konuyla ilgili birbirinden farklı görüşler ve araştırmalar vardır.

Walczak ve Burns' ın 100 çocukla yaptıkları nitel çalışmada, çocuğun geleceğinin hiç bir yaşta kesin olarak belirlenemeyeceği yönünde sonuç bildirmişlerdir.

Bebeklik dönemine denk gelen boşanmalarda özellikle bağlanma kuramcıları, çocuğu olumsuz etkileyeceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Ancak bağlanma kuramcıları daha çok birincil bakım veren kişiye odaklanmışlardır. Ancak evden ayrılan genelde baba olacağı için bu durumun etkisi biraz bulanıktır (Emery, 2012).

Wallerstein ve Kelly (1980; Akt: Emery, 2012) 3 ile 5 yaşındaki çocukların boşanma sırasında sarsıldıklarını bu durumun da çocuklarda sıra dışı fantezilere, terk edilme korkularına, duygusal ihtiyaç halinde agresif eylemlere başvurmalarına neden olduğunu bildirmişlerdir.

Benedek ve Brown (1997), beş yaşı altındaki çocuklara eğer ebeveynler dikkatli bir şekilde süreci anlatmazlarsa bu çocukların kendilerini suçlama eğilimi içerisinde olduklarını bildirmişlerdir.

Wallerstein ve Kelly'e göre (1980; Akt: Emery, 2012;7576) "6 ile 8 yaşındaki çocukların kavrama becerisinin daha gelişmiş olması, boşanmayı daha fazla kabullenmelerine yol açar ve bu sayede matemin yerini inkâr alır. Okul çağındakiler kendilerini daha az suçlarlar. Yine 9 ile 12 yaş arasındaki çocukların 6 ile 8 yaş grubuna göre daha iyi uyum sağladıkları sonucuna varmışlardır. Bu yaştaki çocuklarda ebeveynlere karşı bilinçli bir öfke ve duygularını göstermek istemeyen utangaçlık belirtileri vardır. Son olarak Wallersitein ve Kelly (1980; Akt: Emery, 2013;75-76) ergenlerde ise soyut düşünme becerilerinin gelişmesinden dolayı daha rahat uyum sağladıkları, yakın kişisel ilişkiler bağlamında zorluklar yaşadıklarını bulgulamışlardır. "

Öztürk (2014), boşanma olayının çocuğa anlatılması konusunda özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklara daha düz ve net kelimelerle anlatılması gerektiğini belirtmiştir. Öztürk (2014: 28) "Bundan sonra baban başka evde kalacak, onun başka bir yerde evi olacak. Ama sen istediğin zaman onun evine gidebileceksin. İstedığın zaman babanı görebileceksin" gibi açıklamalar yapılarak, çocuk açısından boşanma sonrasındaki belirsizliğin giderilmesi gerektiğini belirtmiştir.

2.2.3.2.Ebeveynler arası çatışma

Uzmanların çoğu çocuklar için en iyi olanın iki ebeveynli mutlu aileler olduğunu belirtmişlerdir. Ancak boşanmanın nedenleri ve sonuçları düşünüldüğünde çoğunlukla çatışmalı anne-baba ilişkilerinin ağır bastığını söylemek yanlış olmaz. Çatışmanın niteliği ve süresi çocukların ne kadar olumsuz etkileyeceğini belirleyen önemli bir risk faktörüdür. Boşanma öncesi uzun süreli ve yoğun çatışmalar yaşayan ailelerdeki çocukların yine boşanma öncesi daha düşük yoğunluklu ve kısa süreli çatışmalar yaşayan ailelerin çocuklarına göre, boşanma sonrasında daha rahat hissettikleri bulunmuştur (Emery, 2012).

2.2.3.3 Bir Bağlanma Figüründen Ayrılık Süreci

Bağlanma, çocuk ile bakım veren kişi arasında gelişen ilişkide, çocuğun bakım veren kişiyle yakınlık arayışı ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, tutarlılığı ve sürekliliği olan duygusal bir bağ olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 2002; Akt, Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011). Bağlanma kuramcılarının çocukların bağlanma figüründen ayrılma karşısında verdiği tepkileri, keyfinin kaçmasını takiben apati ya da depresyon ve sonrasındaki ilgi kaybı(kayıtsızlık) şeklinde akut stres sendromu olarak betimlemektedirler (Bowlby,1973; Akt, Emery,2013).

Pamuk (2010)'a göre, boşanma süreci, çocuğun bağlanma süreçlerini iki yönden etkileyebilmektedir. Bunlardan birincisi, çocuğun çocukluk döneminde

ona bakım veren kişiyle olan ilişkisi, diğeri de çocuğun yetişkinlik döneminde kuracağı romantik ilişkileridir. Romantik ilişkilerin kurulmasında, çocuğun içselleştirmiş olduğu yapılar kadar gözlemediği kadın-erkek ilişki modelleri de etkili olmaktadır.

Bağlanma kuramcılar özellikle çocuğun okul öncesinde boşanma olayını yaşamasının ayrılık sıkıntısını ortaya çıkaracağını öngörürler.

Ayrılıklar, çocuklar için ne kadar sıkıntılı olsa da çocukların bağlanmasını boşanma çerçevesinde inceleyen çok az araştırma vardır. Ayrılık sonrası bakımın niteliğinin çocukların uzun vadedeki refahı için ayrılık deneyiminin kendisinden çok daha önemli olduğunu destekleyen birçok araştırma vardır (Rutter, 1995; Akt, Emery, 2013).

Boşanma sonrasında çocuk için bir risk faktörü olan bağlanma, araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olduğu için ayrı bir başlık olarak ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.2.3.4. Zayıf Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Boşanmanın etkisiyle ebeveynlerde ciddi anlamda psikolojik sorunlarla uğraşmakta bunun yanında ortaya çıkan ekonomik problemler ve yeni yaşama uyum sorunları anne-babayı da etkilemektedir. Bu yüzden ebeveynler kendi sıkıntılarına çözüm bulmakta zorlanırken çocuklarını da bu zorlu değişimde destek olma güçleri azalmaktadır.

Kız ya da erkek çocuğun birlikte yaşamadığı babasıyla iletişimi, boşanmanın olumsuz etkilerini azaltmamaktadır. On üç yaş ve sonrası, baba rolünün gittikçe etkinleştiği ve önem kazandığı bir dönemdir. Baba, çocuk ve dış dünya arasında aracı durumundadır. Onun rehberliği olmadan çocuk sağlıklı ilişkiler kuramaz. Baba yoksunluğu da çocuğu anneden ayrılmak kadar olumsuz etkiler (Öngider, 2013).

Amato ve Keith (1991), yaptıkları 15 çalışmanın 13 ünde ebeveynlerin akıl sağlığı ile çocuklarının akıl sağlığı arasında pozitif ilişki bulmuşlardır.

Ebeveyne yakın hissetmek, ebeveynden görülen sevgi ve şefkati tatmin edici bulmak, ebeveyn gibi biri olma arzusu ve çocukla ebeveynin ne sıklıkla her ikisinin de gerçekten hoşuna giden şeyler yaptığı, ebeveyn çocuk ilişkisinin doyurucu ya da fakir (azalmış) olup olmadığının göstergeleridir (Emery, 2012). Çocuğun duygularına ve düşüncelerine duyarsız kalan ebeveynler boşanma sürecinde daha çok kendilerine odaklanıp, çocuk üzerinde yarattıkları psikolojik tahribatı çoğaltmaktadırlar. Bu dönemde anlaşılacak istenen ve hem fiziksel hem duygusal ihtiyaçlarının karşılanamayacağını düşünen çocuk paniğine kapılabilir, kaygı problemleri ile ya da psikosomatik belirtiler ile karşımıza çıkabilir.

Boşanma sonrasında üçüncü kişinin var olması durumundan da bahsetmek gerekir. Bu üçüncü kişi ya da kişiler annenin tekrar evlenmesi ya da babanın tekrar evlenmesi şeklinde tanımlanabilir. Çocuk annesini ya da babasını ayıran

kişinin o olduğunu düşünerek üçüncü kişiye karşı öfke duyguları besleyebilir. Bu konuda hassas davranmak ve çocuğa gerekli açıklamaları yerinde ve zamanında, uygun bir dille yapmak gerekir (Öztürk,2014).

Evden ayrılan ebeveyn ile görüşme sıklığı ve süresi de boşanma sonrasında çocuk için önemli bir faktördür. Genelde çocuğun velayeti annesine verildiği için baba ziyaretleri önemli olmaktadır. Özellikle evde kalmayan ebeveyn tarafından da hala sevildiğini, önemsendiğini hissetmeye devam ederse bu çocuk için oldukça uyum sağlayıcı bir sürece dönüşebilecektir. Ancak nadir de olsa bu ziyaretler olumsuz etkiler doğurabilir. Eşler arası suçlayıcı tutumlar bu olumsuz etkileri ortaya çıkaran temel unsurdur.(Walczak ve Burns,1999)

Çeşitli araştırmacılara göre, önemli risk faktörleri olarak ekonomik sorunlar, ebeveynler dışındaki çevrenin destekleyici etkisi, yeniden evlenme, evden ayrılan ebeveynle görüşme sıklığı ve süresi olarak sayılabilirler (Salman Ve Uzunboylu, 2011; Benedek Ve Brown 1999; Emery,2013; Walczak Ve Burns,1999; Yavuzer, 2007; Özgüven, 2001).

2.3. BAĞLANMA KURAMI

Bağlanma Kuramı, psikanaliz geleneğinden gelen John Bowlby ‘ın özellikle Freud’un ayrılık anksiyetesi adını verdiği kavram üzerine yoğunlaştıktan sonra, etiyolojik bulgulardan da etkilenecek temel bakıcı ile bebek arasındaki ilişkinin niteliği ve gelişimine ilişkin yaptığı araştırmalardan yola çıkarak ortaya attığı kuramdır. ”Bağlanma davranışı bir insanda, dünya ile daha iyi başa çıkabildiği düşünülen ve iyi tanıyan bir başka bireye yakınlığı elde etmek veya yakınlığı korunak şeklinde sonuçlanan herhangi bir davranış biçimidir “(Bowlby, 1979;34).

Bağlanma davranışı en bariz olarak erken çocuklukta görülmekle beraber tüm hayat döngüsü içerisinde, özellikle acil durumlarda gözlenebilir. Bağlanma bir süreç olarak bebeklik döneminde ortaya çıkarken geleneksel psikanaliz kuramcılarından ayrı olarak bu bağlanma şekli sadece bakım veren kişiyi ya da fiziksel beslenme gibi ihtiyaçları içermez. Nitekim beslenme ve cinsellik, bağlanma ilişkilerinde bazen önemli bir rol oynasa da, bağlanma, kendi başına varlığını sürdüren bir ilişki düzenidir. Yörükkan (2011)’ın tanımlamasına göre ise “Bağlanma aynı zamanda çok küçük yaşta başlayan, etkisini sonraki yaşlarda da sürdüren bir sosyal davranış edinme, bir sosyalleşme ve aynileşme sürecidir” (Yörükkan, 2011;5).

Bebegin ebeveynleri ile girdiği bağlanma ilişkisi sürecinde, özellikle kendini güvende hissetmesi, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının giderilmesi, yakınlık kurulması gibi olumlu bir süreç seyretmesi halinde, bebek kendini sevmeye ve onaylanmaya layık gördüğünü öğrenecek, önemli olduğunu hissedecek ve dünyayı ve diğer sosyal çevreyi güvenilir bulacaktır (Çalışır, 2009).

“Sigmund Freud’un ilk defa Three Essays adlı eserinde ele alıp endişe nevrozları konusunu incelerken geliştirdiği bir kavram olarak ayrılık anksiyetesi, bir çocuğun bağlandığı bir figürden ayrı kaldığı zaman yaşadığı endişeyi ifade etmektedir. Bağlanma teorisi, ayrılık anksiyetesinin yaşanmasına sebep olan mahrumiyet türlerinin ve sonuçlarının incelenmesine bu sebeple büyük önem vermekte ve teorinin geliştirilmesinde birinci adımı oluşturmaktadır.” (Yörükán, 2011;11)

John Bowlby çalışmalarını Freud’un yönteminden farklı olarak geriye doğru bir araştırma süreci içerisine girmektense, çocukluk döneminde yapılan araştırmalardan yola çıkarak gelişimin ilerleyen dönemlerine etkilerini inceleme yönünde bir düşünce geliştirmiştir. Ama “Kırk Dört Genç Hırsız” üzerine yaptığı ilk kapsamlı çalışma yine geriye dönüşlü bir çalışmadır ve annelik yapan kimselerden ayrı kalmış, ayrılık acısı çekmiş sevgi göstermeyi, beceremeyen çocuklar üzerine olmuştur. Bu çalışma bağlanma kuramının oluşmasında Bowlby ‘ın ilk adımını oluşturmuştur.

Bowlby kuramının temel ayaklarından birini psikanaliz oluştururken diğer ayağını etiyolojik yaklaşım oluşturmaktadır. Hatta bağlanma kuramı üç farklı yaklaşımı içeren bir kuramdır. Bunlar; psikanalitik, sosyal öğrenme ve etiyolojik teoriden oluşan yaklaşımlardır (Ainsworth Ve Bowlby, 1991).

2.3.1. Bağlanmada Etiyolojik Temeller

Bowlby (1979:31) Güvenli Bir Dayanak adlı kitabında kuramının etiyolojik temelini şu şekilde belirtmiştir: “1951 yılının yazında bir arkadaşım Lorenz’in ördek ve kaz yavrularının takip etme tepkileri ile ilgili çalışmasından bahsetti. Bunu ve içgüdüsel davranış ile ilgili diğer kaynakları okumak bana yeni bir dünya gösterdi.” Özellikle Konrad Lorenz’in hayvanlarda görülen mühürlenme davranışı Bowlby’in kuramının temelini oluşturmuş ve onu psikanalitik kuramın belirli noktalarından ayırmıştır. Lorenz yaban kazları üzerinde yaptığı *mühürlenme (imprinting)* araştırmalarıyla tanınmıştır. Lorenz yaptığı bu araştırmada, bir çiftlikte yaşayan yaban kazlarının, nasıl mühürlenme davranışı gösterdikleri yani yaban kazları doğduktan hemen kısa bir süre sonra annelerinin arkasına geçerek onu takip ettikleri bu davranış üzerinde durmuştur (Yörükán, 2011). Lorenz’in mühürlenme davranışını keşfetmesi ve bunun ilgili çalışmaların önemli bulunması özellikle o zamana kadar bilinen ikincil dürtü teorisinin bu çalışmayla geçerliliğinin tartışılabilir hale gelmesini sağladı. Bu ayrımı ortaya çıkaran bulgu ördekler ve kazlarda yavru hayvanların bir yiyecek veya geleneksel bir ödül olmadan bağlanma davranışı geliştirebilmeleridir. Yumurtadan çıktıktan sonraki saatlerde bu yavrular; anne kuşu, bir insanı, lastik bir balon ya da karton kutu olarak gördükleri hareket eden bir nesneyi izleme eğilimindedirler (Bowlby, 1969). Kazlar belirli bir nesneyi bir kez izledi mi bu nesneyi başkalarına tercih etmeye başlarlar ve bir süre sonra başka bir şeyi izlemezler. Lorenz yavrular yumurtadan çıktıktan sonra 13 ile 16.

Saatlerde belirginleşen bu takip etme davranışını embriyolojiden aldığı kritik devre(hassas dönem) kavramı olarak belirtmiştir.

Bowlby'nin bağlanma kuramını oluştururken etkilendiği ikinci araştırmacı, etiyolog olan Harlow olmuştur. Harlow yaptığı çalışmada bir primat türü olan makakların bebekleri ile yaptığı çalışmada iki farklı kukla anne kullanmıştır. Bu kuklalardan birincisi yumuşak özelliğe sahip ama yiyecek barındırmayan bir kukla anne iken, diğeri sert ama makaklar için yiyecek sağlayan bir yapıya sahipti. Harlow, bu primatların kendilerine yiyecek ve bakım sağlamamasına rağmen yumuşak bir kukla anneyi önemli ölçüde tercih ettiklerini ve onunla zaman geçirmek istediklerini gözlemlemiştir. Diğer tarafta yiyecek sağlayan sert kukla makaklar tarafından karınları doyduktan sonra yumuşak kuklaya oranla daha az ilgi görmüştür (Harlow Ve Zimmermann, 1959). Harlow'un ayanaklı maymunlarla yaptığı deneyler ikinci dürtü teorisini desteklemez. Yani fiziksel ihtiyaçların doğumdan itibaren birincil dürtü olduğu teorisinin aksine Harlow bir yumuşak bedenle temasın da (anne teni), sevgi ve şefkatin de bu canlılar için birincil bir dürtü olabileceğini ortaya koymuştur. Bu deneyin benzerini farklı primat türlerinde ve farklı düzeneklerde de uygulamış ve benzer sonuçlar elde etmiştir. Örneğin; yavru maymunların doğumda anneden ayrıldıkları bir dizi deneyde ya telden yapılmış ya da yumuşak bir kumaşla kaplanmış silindire benzer model tedarik edilmiştir. Beslenme her iki modele de yerleştirilmiş bir şişeden yapılmaktadır. Tüm deneyler göstermektedir ki sadece yiyeceklerin aksine "temas rahatlığı" bağlanma davranışına yol açmaktadır (Bowlby, 1969).

Yörükán (2011) ' da Harry Harlow'un rhesus maymunları ile yapmış olduğu araştırmanın sonuçlarını, bağlanmanın beslenmekten çok interaktif beden teması ile sağlanan güven duygusuyla ilgili olduğu şeklinde yorumlamıştır.

2.3.2. İnsanda Bağlanma Davranışı

Her ne kadar insanda ki bağlanma davranışı diğer canlılardaki kadar açık olmasa da birçok sayıda gözlem insanda bağlanma davranışına neden olan faktörlerin, memeli akrabalarınınkinden çok da farklı olmadıklarını ileri sürer (Bowlby, 1969). Özellikle ayrılık kaygısı ile ilgili Freud'un görüşlerinden yararlanan Bowlby bebeklerin ayrılmaya verdikleri tepkileri de incelemiş ve bağlanma davranışının bir belirleyicisi olarak ayrılık kaygısını araştırmasının merkezine almıştır.

Ayrılık kaygısına temel insan doğası unsuru olarak bakılırsa, ebeveynlerin çocuğun davranışlarını kontrol etmek adına kullandıkları tehditlerden biri de onu terk edeceklerini söylemektir. Bu söylendiğinde ya da yapıldığında çocuklar için neden bu kadar korkunç olduğunu anlamak, ayrılık kaygısının temel bir insan doğası olduğunu da anlamamızı sağlar. (Bowlby, 1998). Bowlby'e göre bağlanma, bir bebeğe güvenme duygusu aşıl原因 sürecidir, ancak bu süreç beraberinde bir endişenin yaşanmasına, ona bakan kimseden, en doğal şekliyle anneden ayrılma veya ayrı düşme halinde bir endişenin, sıkıntının yaşanmasına

da sebep olmaktadır (Akt; Yörükan, 2011). Robertson ve Bowlby 1950 lerin başları boyunca küçük çocukların annelerinden geçici olarak ayrılmaları durumunda verilen tepki *sırasının protesto, ümitsizlik ve kopma* olduğu genellemesini yaptılar (Bowlby, 1969). “Ainsworth ve arkadaşlarının geliştirdikleri Strange Stituation Test’inde(Yabancı Durum Testi) bu sıralama protesto, kederlenme ve kopma olarak isimlendirilmiştir.

Bağlanmayı sağlayan bazı belirli davranış biçimleri iki temel sınıfta toplanabilir:

I. Sinyalleme davranışı; anneyi çocuğa getiren etki.

II. Yaklaşma davranışı; çocuğu anneye getiren etki.” (Bowlby,1969:305)

Bowlby’a göre kaygı, protesto ve hatta kopma tepkileri çocuğun temel bakıcısından ayrılmaya karşı sergilediği uyuma yönelik tepkilerdir. Çocuk sıkıntısını ifade etmeye başladığında bu onun bakıcısını yanına çağırmasını ifade etmektedir(yakınlık isteme).Ancak eğer yakınlığı sağlamak için çağrılarına yanıt alamamış ve umudu kalmamışsa bu devam eden sıkıntı ifadesi ya da ağlama, yalnızca yırtıcıların dikkatini çekme riski (insanın erken dönemlerinde bulunan evrimsel bir risk) taşımakla kalmaz çocuğu fiziksel olarak tüketir. Umutsuzluk evresi çocuğun sessiz ve hareketsiz kalarak iyileşmesine ya da uyum sağlamasına olanak tanır. Kopma ise umudun tükenmesiyle birlikte yeni arayışı temsil eder. Doğal etkinliğin başlamasını sağladığı gibi büyük olasılıkla başka bir bağlanma kişisi aramaya başlamasına zemin hazırlar (Hazan ve Shaver, 1994).

Bebeklerin ayrılmaya yönelik gösterdikleri tepki onun bir tehdit olduğunu gösterdiği için bağlanma figürlerinin koruyucu alanından çıkmak istemezler. Bağlanma figürü, bebek kaygı ya da korku yaşadığında onun kendisini yeniden güvende hissetmesini sağlayan, cesaretlendiren güvenli bir üs görevi görür. Bağlanma figürü, yavru ayrılıp geri döndüğünde ise rahatlatma, yeniden güvende hissetmek için güvenli bir sığınak işlevi görmektedir (Sarı, 2008). Bowlby’e (1998) göre, bağlanma sisteminin bağlanma figürü ile yakınlığının korunması (proximity maintenance), güvenli bir üs sağlama (secure base) ve sığınacak bir liman (safe haven) oluşturma gibi birbirleriyle bağlantılı üç temel işlevi vardır. Yakınlığı koruması annenin yanından ayrılmaması gerektiğini çünkü onun yanında güvende olduğunu bildiği için onu güvenli bir üs olarak nitelemesini ve bağlanma figürü yanında olmadığında sıkıntıya düşerse sığınacak bir limanı olduğunu bilmesi şeklinde birbiri ile ilişkilendirilebilir.

Ayrıca Bowlby (1969: Akt; Çakır,2008) tarafından bebeklik dönemi bağlanma süreci şu aşamalarla açıklanmaktadır:

- a- *Doğum- 2 Ay*: Bebek bu evrede anneyi kokusundan ve sesinden tanır. Bir yabancıyla baş başa kaldığında alarm tepkileri vermez. Bu dönemde, yakınlığı korumaya yönelik belirgin bir hedef yoktur.
- b- *2-7 Ay*: Bu evrede bebeğin sosyalleşme ve çevre ile ilgilenme belirtileri artar. Çevresinin ilgisini çekmekten hoşlanır. Anne ya da bakıcı çocuk için önemli bir rol oynamaya başlar.

- c- 7-24 Ay: Bu dönemde bebeğin ayrılık kaygıları artmıştır ve temel bakıcıdan ayrıldığında huzursuzluk davranışları göstermeye başlar
- d- 24 Ay: Bebek artık düşünsel gelişiminin de etkisiyle ayrılık ve tekrar bir araya gelme yaşantısını kavrar. Kısaca ayrılıklar çocuk için duygusal toleransı olan yaşantılar olur. Eğer ki güvenli bir bağlanma gerçekleşmişse, anneden ya da bakıcıdan ayrıldığında el sallama, güle güle öpücüğü gibi davranışlar sergileyebilir.

Her ne kadar bakım veren kişi bağlanma figürü olarak nitelendirilse de değişen toplumsal yapı ve kültürel özellikler babanın da bağlanma figürü olup olamayacağı konusunda çeşitli soruları akla getirmektedir. Ainsworth(1967: Akt; Palm, 2014)babaların ya da diğer yetişkinlerin de bazı ailelerde bağlanma figürü olabileceklerini söylemiştir. Bowlby (1969) babanın önemli bir bağlanma figürü olabileceğini ancak birincil bir bağlanma figüründense daha çok oyun arkadaşı olarak tamamlayıcı bir rol üstleneceğini belirtmiştir. 1960 ile 1970 ler arasında babanın ikinci bir figürü ya da yardımcı bir bağlanma figürü olduğu üzerinde durulsa da 1970 lerden sonraki çalışmalar çocukların babalarıyla erken dönemlerde de bağlanma ilişkisi kurduklarına yönelik açık kanıtlar ve bulgular vardır (Palm, 2014)

2.3.3. İçsel Çalışan Modeller

Bir bağlanma kişinin ulaşılabilirliği dışında, olumlu tepkiselliğine duyulan güven iki değişkene bağlıdır:

- a) Bağlanma figürünün genel olarak çocuk tarafından destekleyici ve koruma sağlayıcı olarak görülüp görülmediği;
- b) Kişinin kendisini, bağlanma kişisi ya da diğer sosyal çevre tarafından bu destek ve yardıma değer olarak görüp görmediği(Hazan ve Shaver, 1994).

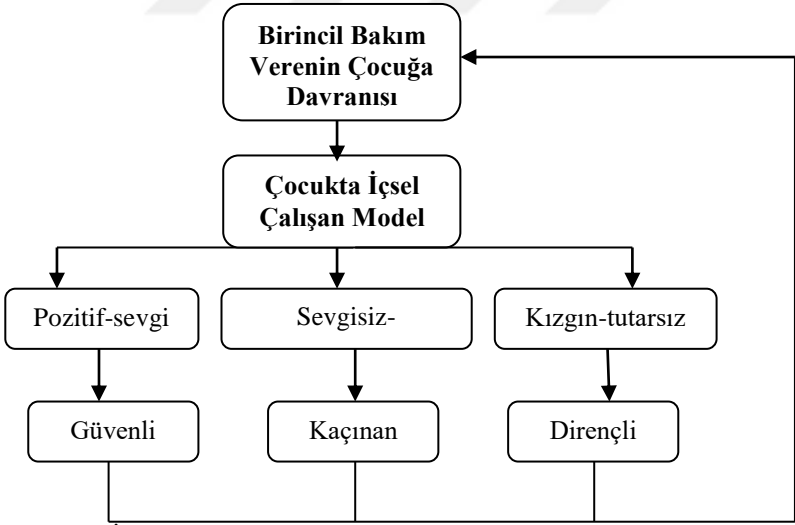
Bu iki açıklamaya bakıldığında birincisinde kişi başkasına karşı olumlu ve olumsuz duygular oluşturabilmekte, ikincisinde ise kişi kendine yönelik olumlu ya da olumsuz duygular yaşayıp yaşamadığını anlayabiliriz.

Bowlby'a göre bağlanma davranış sistemi, bağlanma figürünün, benliğin, çevrenin ve bireyin yaşantılarına dayalı bir takım zihinsel temsiller içermektedir. Bowlby bunlara temsili modeller veya *içsel çalışan modeller* adını vermektedir (Yörükkan, 2011). Çocuğun annesi ya da bakıcısıyla yaşadığı deneyimlere dayanarak sosyal dünya ile kurulan ilişkiler, içsel çalışan modeller ile açıklanır. Sosyal becerilerin ve kendini düzenleme yeteneğinin daha sonradan gelişmesi, bebek ile bakım veren kişi arasındaki ilişkinin niteliğinin önemli bir göstergesidir (Chen, Dweck ve Johnson, 2006).

İçsel Çalışma Modelleri bireyin bebeklikten yetişkinliğe kadar nasıl bağlanma gerçekleştirdiyse o yönde etkileyen zihinsel temsilleri oluştururlar. Anne ile kurulan etkileşim şekillerine göre, bebekler ne bekleyeceklerini öğrenir ve ona göre davranırlar. Bebeğin bu beklentileri birbirleriyle ilişkili kendilik ve

bağlanma kişiliği modellerini içeren ve özümseven bilişsel temsilleri meydana getirirler (Hazan ve Shaver, 1994).

Bağlanmada içsel çalışan model aşağıdaki şekilde gösterilmiştir: (McLeod, 2007)

Şekil-1. İçsel Çalışan Modeller (McLeod, 2007)

2.3.4. Bağlanma Stilleri

Ainsworth bağlanma kuramının işlevsel hale gelmesinde önemli bir yer tutar. Teorisinin işlevsel tanımını yapan kuramcıdır. Kanadalı bir psikolog olan Ainsworth 1960'lı yıllarda, Bowlby'nin çalışma arkadaşı olmasına rağmen zaman içerisinde John Hopkins Üniversitesi'nde bebekler üzerinde yaptığı çalışmalarda Bowlby'nin oluşturduğu kuram ve bulgulardan daha fazlasını içeren sonuçlar bulmuştur. Öğrencileriyle birlikte ev ziyaretleri yaparak çocukları ve annelerini daha yakından gözlemlemiş ve bazı temel alanlarda (beslenme, ağlama, göz teması, gülümseme vb.) annenin çocuğun ihtiyaçlarına olan yanıtlarını

incelemişlerdir (Ainsworth ve Bell, 1968; Bretherton, 1992 ; Sayar ve Tüzün, 2006).

Bağlanma stillerini sınıflandırmak için, Ainsworth ve arkadaşlarının Yabancı Durum Testi adını verdikleri ölçme aracı kullanılmış, bebekleri araştırmaya teşvik etmek amacıyla oyuncaklarla döşenmiş bir oyun odası hazırlanmıştır (Main, 1999). Bu odaya annesi ile birlikte giren çocuklar bir miktar annesinin varlığıyla oda içerisindeki oyuncaklarla oyun oynamışlar daha sonra annesi odadan ayrıldığında verdikleri tepkiler gözlemlenmiş, odaya yabancı biri girip çocukla ilgilendiğinde ve onu tekrar oyuncaklarla oynamaya teşvik ettiğinde yine çocuğun tepkileri gözlemlenerek not alınmış ve en sonunda da annenin tekrar odaya girmesiyle birlikte bu geri dönüşe çocuğun verdiği tepkiler gözlemlenerek not alınmıştır.(Ainsworth ve Bell, 1968)

İlk olarak Ainsworth ve arkadaşları tarafından 1971 yılında tanımlanan bağlanma stilleri sırasıyla Güvenli, Kaygılı-Dirençli, Kaygılı-Kaçınmalı ve Dağınık bağlanmadır. Bowlby (1998) bağlanma stillerini şu şekilde açıklamıştır: Güvenli bağlanma: Bu bağlanma şeklinde çocuk, eğer kaygı verici, stres yaratan ya da korkutucu bir olayla karşılaşırsa ebeveyninin ulaşılabilir, yakınlık gösteren ve yardım eden durumda olacağı konusunda şüphe duymaması gerekir. Bu güvenceyle çocuk dünyayı keşfetmede kendini cesur hisseder. Bu bağlanma bir ebeveynin kolaylıkla ulaşılabilir olmakla, çocuğun sinyallerine, çağrılarına karşı duyarlı olmakla ve sakinleşmeye ihtiyacı olduğunda sevgi dolu bir şekilde yaklaşması ile açıklanır.

Kaygılı-dirençli bağlanma: Bu bağlanma şeklinde birey, ihtiyaç duyduğunda ebeveynin güvenli bir şekilde ulaşılır olup olmadığına, yardımcı olan ve sakinleştiren bir yaklaşım sergileyip sergilemediğine ilişkin düşüncelerinde kuşkuludur. Bu belirsizlik onu aylık anksiyetesi denilen duruma karşı karşıya bırakır ve çocuk annesine sıkıca yapışarak ondan kopmasını engellemeye çalışır. Yeni şeyler keşfetmeye karşı merak ve ilgisini yitirir. Bu bağlanma şekli, bazı durumlarda ulaşılabilir ve yardım eder durumda olan fakat diğer durumlarda ise böyle olmayan bir ebeveyn tarafından desteklenir. Ayrıca bu bağlanma şeklinde ayrı kalma tehditlerine ve çocuğun terk edilme hislerine fazlasıyla rastlanır. Kaygılı- kaçınmalı bağlanma: Bu bağlanma şeklinde birey, ilgi aradığı zamanlarda ona sevgi dolu bir şekilde yardım edileceğini düşünmez. Aksine birey öyle bir durumda reddedilmeyi ve azarlanmayı bekler. Bu şekilde davranılan birey kendi başının çaresine bakma konusunda karar alır ve duygusal anlamda kendine yeter hale gelmeye çalışır. Çatışma dışarıdan gözlenirse de gizli olarak varlığını sürdürür. Başkaları ile doyurucu bir iletişime ve ilişkiye geçme konusunda isteksizdir. Tüm bunlar, bireyin annesine rahatlık veya korunmak için yaklaştığı zaman onu sürekli azarlamasının sonucudur.

Dağınık bağlanma: birçok araştırma göstermiştir ki genellikle yukarıdaki üç bağlanma stili çocuklarda görülmektedir. Ancak bu üç stile de uymayan bazı durumlarda ortaya çıkmıştır. Özellikle Ainsworth ve arkadaşlarının Yabancı

Durum Testi'nde uyguladıkları deney sonucunda hem kaygılı hem de kayıtsız bağlanma özelliği gösteren çocuklar gözlenmiştir. Bu duruma dağınık bağlanma stili adı verilmiştir. Bu çocuklar yüksek ihtimalle istismara uğramış ya da annenin çift kutuplu duygu durum yaşadığı vakalarda gözlenmiştir.

2.3.5. Yetişkinlikte Bağlanma (Dörtlü Bağlanma Modeli)

Bowlby'nin bağlanma teorisini temel alan ve onun içsel çalışma modelleri ekseninde tekrar yorumlayarak yetişkinlerdeki bağlanma stillerini araştıran Barholomew ve Horowitz (1991) dört tip bağlanma stili bulmuşlardır. Belirtildiği üzere içsel çalışan modeller, bir çocuğun bağlanma stillerini yetişkinliğe kadar zihinsel temsillerle barındıracak ve yetişkin sosyal ilişkilerinde önemli bir role sahip olabilecektir. Hazan ve Shaver (1987)'in kavramsallaştırdığı romantik bağlanma, çocukluktaki üç bağlanma stiline denk gelmektedir (Akt; Barholomew ve Horowitz, 1991).

Barholomew ve Horowitz'e göre (1991) yetişkinlikteki bağlanma stillerini belirleyen kendi hakkındaki ve diğerleri hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşünceleridir. Eğer bir kişinin kendi hakkındaki ve başkası hakkındaki düşünceleri olumlu ya da olumsuz kategorize edilirse bu durumda dört farklı bağlanma stili ortaya çıkacaktır. Aşağıdaki tabloda Barholomew ve Horowitz'in (1991) yetişkin bağlanma stillerini nasıl kategorize ettikleri görülmektedir:

Şekil 2. Yetişkinlikte Bağlanma Stillileri

	Güvenli Bağlanma	Kayıtsız Bağlanma	Saplantılı Bağlanma	Korkulu Bağlanma
Kendi	Pozitif	Pozitif	Negatif	Negatif
Diğerleri	Pozitif	Negatif	Pozitif	Negatif

Güvenli Bağlanma: Bu bağlanma stilinde bireyler hem kendilerine ilişkin düşünceleri ve inançları açısından hem de diğerleri yani kendi dışındakilere karşı düşünce ve inançları açısından pozitif bir bakış açısına sahiptirler. Kendilerine güvenen ve başkaları ile kurduğu ilişkilerde samimi ve içten bir davranış sergileyen kişiler olarak kategorize edilebilir. Bu kişiler diğerlerine karşı hem yakın hem de özerktirler (Crowell ve Treboux, 1995).

Kayıtsız Bağlanma: Bu bağlanma stilinde bireyler kendilerini önemserler ve değer verirler. Ancak başkalarını güvenilmez bulurlar. Öz saygı ve benlik değerleri oldukça yüksek olan bu bireyler başkaları ile yakın ilişkiye gerek duymazlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991; Beştav, 2007; Crowell ve Treboux,

1995). Bu stil bağımsızlığına önem verir ve yakın arkadaşlık arzusunu yok sayar (Crowell ve Treboux, 1995).

Saplantılı Bağlanma: Bu bağlanma stilinde bireyler kendilerini olumsuz görürlerken diğerlerini olumlu görürler. Bu kişilerin temel özellikleri endişeli olma, duygusallık, aşırı müdahaleci olma ve bağımlılık ile karakterize edilir (Crowell ve Treboux, 1995). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin en önemli özelliği özgüvenlerinin düşük olmasıdır. Diğer insanların kendilerini gerçekte olduğundan değersiz gördüğünü, kendileriyle istenilen ölçüde yakınlık kurmaktan kaçındığını, eşlerinin kendilerini gerçekten sevmediğini ve birlikteliği sürdürmek istemediğini düşünürler (Beştav, 2007).

Korkulu Bağlanma: Bu bağlanma stilinde ise bireyler reddedilme korkusuyla yakın ilişkilerden kaçınma davranışı gösterirler. Kendine güvensizlik ve başkalarına karşı şüphe duyguları yaşarlar. (Bartholomew ve Horowitz, 1991) reddedilme durumları ile karşılaşma olasılığını azaltmak için çeşitli sosyal ortamlardan kaçınma ve risk taşıdığını hissettikleri yakın ilişki kurabilecekleri kişilerden de uzaklaşma korkulu bağlanma stilinin özellikleri arasındadır (Akt. Beştav, 2007).

Dörtlü bağlanma modeli temelde Bowlby (1969) ve Ainsworth ‘un çalışmalarından yola çıkarak bireyin yaşam boyu devam eden içsel çalışma sistemlerinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bireyin, kendine olan güveni, duygusallık düzeyi ve ilişkilere bakış açısını kapsayan, temelleri çocuklukta atılan ve dünyanın ve dünya içindeki bireylerin güvenilir olup olmadığına kanaat getirdiği bilişsel temsilleri göstermektedir.

2.4. BOŞANMA VE BAĞLANMA

Boşanma olgusu sadece karı-koca arasındaki ayrılığı getirmekle kalmaz, aynı zamanda boşanmaya maruz kalmış çocuk için de bir ayrılık sürecinin başlangıcıdır. Bu ayrı kalma süreci, çocuk için, gerek anne ile gerekse baba ile yaşanmaktadır. Boşanma çocuk açısından stres verici, acı verici bir yaşam olayıdır. Bu nedenle birçok bağlanma kuramcısının dediği gibi bu stres durumlarında, çocuğun *bağlanma davranış sistemleri* devreye girmektedir.

Pamuk (2010) ‘a göre aile içerisindeki duygusal bağlanma , çocukların psikososyal gelişimi ve duygusal dayanıklılığını oldukça önemli bir düzeyde etkileyebilmektedir. Özellikle boşanma süreci çocuğun ilerleyen süreçte nasıl bir sosyal gelişim sağlayacağı üzerinde iki farklı açıdan etki gösterebilir. Bunlardan birincisi çocuğun çocukluk döneminde annesi ile kurduğu ilişkinin niteliğini, ikincisi ise yetişkinlik döneminde kuracağı romantik ilişkilere dir. Boşamanın boyutları çocuğun kendisine olan güvenini, onun kimle ve nerede olduğuna göre, bağlanma figürünün gözünden kabul edilebilir ve ulaşılabilir olup olmadığına

göre azaltabilir. Boşanma, çocukların güvenli bağlanma düzeyini muhtemelen etkileyecektir (Monin ve Feeney, 2008).

Nair ve Murray (2005) yaptıkları araştırmada 3-6 yaş arası boşanmış aileden gelen çocuklarda güvenli bağlanma düzeylerini daha düşük bulmuşlardır. Benzer olarak Solomon, George ve Wallersitein(1995; akt. Nair ve Murray, 2005) yaptıkları Yabancı Durum Testi'nde boşanmış ailede yaşayan bebeklerin boşanamışlara göre daha güvensiz bağlandıklarını bulgulamışlardır. Tüm bunlara rağmen araştırmaların bazıları boşanma ve bağlanma arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını göstermiştir. Bu da araştırmacıları boşanma ve bağlanma arasındaki ilişkide aracı faktörlerin rolünü incelemeye itmiştir.

Boşanma ve bağlanma arasındaki ilişkide incelenen aracı faktörlerden ilki ebeveynlik tarzları olmuştur. Örneğin boşanmamış ailelerde, boşanmış ailelere nazaran ebeveynlik tarzı daha pozitif ve güvenilir bir niteliğe sahiptir. Bu da direk olarak çocukların güvenli bağlanma düzeyini etkileyecektir (Nair ve Murray, 2005).

Güvenli bağlanma stilindeki ebeveynlerin çocuklarıyla samimi, destekleyici ve duyarlı ilişkiler içinde olduğu birçok araştırma da bulgulanmıştır. Çocukların duygusal açıdan uyum sağlaması için ebeveyn çocuk ilişkilerinin niteliğinin kabul edilen rolü, boşanma sonrası ilişkileri araştırma açısından önemlidir. Ayrıca ebeveyn memnuniyeti de onların çocukla olan ilişkilerinde önemli bir yer tutar (Cohen ve Finzi-Dottan, 2005).

Güvenli bir sığınak olarak görülen annelerin çocukları, geçici olarak anneden ayrılıp babalarında kaldıklarında bu çocukların güvenli bağlanma düzeylerinin daha da iyiye gittiği bulunmuştur. Dahası çocuklarına psikolojik açıdan koruma sağlayan annelerin çocuklarının, baba ziyaretleri bağlamında ayrıca babaya güvenli bağlanmalarının önünü de açmıştır (Solomon ve George, 1999).

Boşanma tüm çocuklar açısından önemli bir yaşam olayıdır. Çocukların bu stres verici yaşantı ile nasıl başa çıkabilecekleri, boşanma sonrasında ve sırasında ne gibi tepkiler vererek normalden ne kadar uzaklaşabilecekleri önemli bir araştırma konusudur. Ayrılık kaygısını yüksek miktarda yaşamış çocukların bu olaya bakış açıları , onların güvenli bağlanma düzeylerindeki durum, boşanma ile ilgili yaşayacakları duyguları ve tutumları etkileyecektir. Ayrıca ebeveynlerin kendi anne-babaları ile kurdukları bağlanma ilişkisi, onların çocukları ile kurdukları ilişkinin niteliğini etkileyebilir. Örneğin, kendi ebeveynlerine güvenli bağlanan anneler , güvensiz bağlanan annelerle karşılaştırıldığında, bir sorun ortaya çıktığında çocuklarına karşı daha sıcak, destekleyici , açık ve yardımcı bir asistan gibi davrandıkları ortaya konulmuştur (Cohen ve Finzi-Dottan, 2005).

Erken çocukluk döneminde boşanmış ve güvensiz bağlanma stiline sahip çocuklarda ilerleyen yıllarda ve daha geç ortaya çıkabilen akademik ve davranış problemlerinin yordayıcısı olabilir. Araştırmalar gösteriyor ki erken çocukluk döneminde güvensiz bağlanan çocuklar uzun dönemli negatif etkilere daha

elverişli olabilirler. Diğer yandan güvenli bağlanan çocuklar daha az duygusal destek ve öğretmen müdahalesiyle yaşlarına uygun davranışlar geliştirebilirler (Nair ve Murray, 2005).

Boşanma sonrası ortak ebeveyn ilişkileri, onların çocuklarının nasıl uyum sağlayacağını ve hayatlarını nasıl düzenleyeceğini belirleyen önemli bir role sahiptir. Bu açıdan boşanma sonrası ortak ebeveynlik ilişkileri, özellikle romantik bağlanma stillerinden de etkilenerek, *sabit*, *çatışmalı* ve *gevşek* olarak üç farklı tipe ayrılmıştır. *Sabit* olarak tanımlanan ortak ebeveyn ilişkisi , güvenli bağlanma ile ilişkilendirilir. Duygusal desteğin olduğu, açık ve esnek sınırların olduğu ve tutarlı bir disiplinin çocuğa uygulandığı bir ilişki tarzını içerir. *Çatışmalı* ortak ebeveyn ilişkileri ise kızgınlık, güvensizlik duygularını içeren ayrıca sözlü ya da fiziksel şiddetinde eşler arasında var olduğu bir ilişki tarzını içerir. Bu da çocuklar için duygusal desteğin eksik olduğu , onların ihtiyaç duyduğu güvenli bir sığınak olmaktan uzak bir durum ortaya çıkarır. Üçüncü ve son ortak ebeveyn ilişkisi ise *gevşektir*. Bu ilişki tarzında ise çatışmalıdan farklı olarak ebeveynler duygusal acı ile başa çıkamadıkları ve tartışmadan uzak olmak istedikleri için eski eşi ile kontak kurmaz ve bir araya gelmekten kaçınırlar. Bu ilişki tarzı kaçınan bağlanma stiline uygundur (Akt; Ciattei, 2012).

Birçok ebeveyn çocukları için doğru bakımın ve tutumun ne olduğunu düşünürler. Böyle ebeveynler evden ayrılan ebeveyni hor görmek ya da kötülemekten se onu övmenin muhtemelen daha doğru olduğunu düşünürler. Bu durumda çocuklar, anne-babaları ayrılısa bile evden ayrılan ebeveyne karşı yakın bir bağlanma hissetmeye devam edeceklerdir.(Lowenstein, 2010) Evden ayrılan kişi genellikle baba olsa da onunla kurulan ilişki de bağlanma güvenliği açısından önemlidir. Lowenstein (2010)'e göre babalar aynı ölçüde, sıklıkla ve artan oranda çocukları ile bağ kurarlar. Bu nedenle psikologlar ve yargı sistemi, ilişkilerde hem anneyi hem de babayı eşit ölçüde dikkate almalıdırlar.

Ülkemizde boşanmadan sonra çocuklar genellikle anne ile birlikte kalmaktadır. Bu durum bağlanma ve boşanma karşılaştırması bakımından bir zorluk olarak gözükse de yapılan bir çok araştırma babayla kurulan ilişkide pozitif ya da negatif unsurların güvenli bağlanmayı etkilediğini bulgulamışlardır. Bu durum babaya bağlanma ile ilgili araştırmaların da yapılmasına ve bu konu üzerinde önemle durulmasına neden olmuştur.

Bowlby (1969), babanın önemli bağlanma ortağı olabileceğini ancak temel bakım veren kişiye nazaran oyun arkadaşı, destekleyici ve tamamlayıcı bir bağlanma figürü olabileceğini söylemiştir. Çocuklar bir oyun arkadaşı aradıklarında genellikle babalarına, rahatlık aradıklarında ya da teselli olmak istediklerinde genellikle anneye yönelmişlerdir. Bu durumu araştıran Lamb (1976) benzer bağlanma düzeyinde olan çocukların, babalarına karşı yakınlık davranışları (gülümseme, seslenme, oyuncak gösterme vb.) annelerine oranla daha fazla görülmüştür. Ancak çocuklar ortama yabancı biri girdiğinde birincil bağlanma figürü olan annelerine doğru yönelmişlerdir(Palm, 2014). Bu araştırma

babaların bir bağlanma figürü olarak önemli bir role sahip olduklarını ve çocukların boşanma sonrasında, annelerinden ayrılmasalar bile babalarından ayrıldıklarında da bağlanma davranış sistemlerinin devreye gireceğini ve onları etkileyeceğini göstermiştir.

2.5. AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR

Akılcı olmayan inançlarla ilgili ilk kuramsal yaklaşım Akılcı Duygusal Davranışçı Terapidir. Akılcı Duygusal Davranışçı Terapinin (ADDT); düşünmeyi, yargılamayı, karar vermeyi, analiz etmeyi ve uygulamayı vurgulaması açısından biliş ve davranışa odaklanan terapilerle de ortak yönleri vardır. ADDT'nin varsayımı, insanların olayları ve yaşadıklarını yorumlama biçimlerinin, yaşadıkları psikolojik güçlüklerin oluşumunu belirlediğidir (Corey, 2008).

Ellis, danışanların çocukluk yıllarında başından geçen olaylarla ilgili olarak içgörü kazanmalarının ruhsal sorunları ortadan kaldıracığını savunan psikanalizin etkisinden giderek kuşkulanmaya başlamış; problemlerin oluşmasında çocukluk dönemi süresince aşılana batıl inançlar ve tabuların değil, küçükken kazanılan akılcı olmayan düşünce sistemleri ve değersizlik duygularının yarattığı yanlış inançların ilgisi olduğunu düşünmüş ve bazı aktif-yönlendirici yöntemleri aile ve cinsel terapide kullanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin devamında akılcı terapi (Rational Therapy) adını verdiği kuramını geliştirmeye başlamıştır (Jones, 1982; akt, Kılıçaslan, 2009).

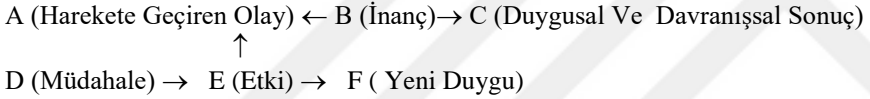
Akılcı duygusal davranışçı terapi, insanların hem akılcı ya da mantıklı hem de mantık dışı, irrasyonel, ya da hatalı düşünme potansiyeliyle doğdukları varsayımına dayanır (Corey, 2008). Ellis insanları duygusal rahatsızlığa iten on iki tane akılcı olmayan inanç sıralamıştır (Ellis, 1977; akt, Güler, 2012). Ancak bunların temelini oluşturan üç akılcı olmayan inanç olduğunu belirtmiştir. Bunlar:

1. “Hayatımda yapmam gereken önemli şeylerde mutlaka başarılı olmak zorundayım ve önemli insanların takdirini kazanmalıyım. Aksi halde ben değersiz bir insan olurum.”
2. “Bana karşı sevecen, güzel ve düşünceli davranmalısın. Eğer öyle davranmazsan bu korkunç bir şeydir ve bu şekilde sen değersiz ve aşağılık biri olursun.”
3. “Yaşama koşullarım rahat olmalı. Bu şekilde her şeyi çabucak ve çok fazla uğraş gerektirmeden elde edebilirim. Aksi halde bu korkunç bir şeydir ve bu şekilde dünya berbat ve yaşanılmaz bir yer olur.”

ADDT' YE göre, mantıkdışı inançların kökeninde talepkarlık yatmaktadır. Talepkarlıklar, bireylerin diğer bireyler ya da olaylara yönelik gerçekçi olmayan ve mutlak beklentileridir ve genellikle “-meli-malı”, “zorunda” “gerekli” gibi kalıp fiillerden ayırt edilebilirler.

2.5.1. A-B-C Kişilik Kuramı

A-B-C kişilik kuramı ADDT kuramının ve uygulamalarının merkezi durumundadır. A, bireyin bir davranışı, tutumu ya da olan bir olayı; C ise bireyin A' ya gösterdiği duygusal ve davranışsal tepkisini tanımlamaktadır. Bu tepki, uygun ya da uygun olmayan biçimlerde olabilir. B ise kişinin A ile ilgili düşünceleri/inançlarıdır ve C' nin ortaya çıkmasında etkindir. Bu bileşenler arasındaki ilişki aşağıdaki şekille gösterilebilir:

Şekil 3. A-B-C Modeli (Corey, 2008)

Örneğin boşandıktan sonra depresyona giren biri için boşanma, depresyonun nedeni değildir. Depresyonun nedeni kişinin başarısızlık, reddedilme ve eşini kaybetme düşünceleri ile oluşmaktadır. Böylece insanların yarattıkları duygusal tepki ve bozulmalardan kendilerinin sorumlu olduğu ileri sürülmektedir. İnsanlara, akılcı olmayan inançlarının, onları duygusal sorunlara nasıl ittiğini gösterebilmek bir anlamda ADDT' nin özüdür (Kılıçaslan, 2009). Modelin D-E-F basamakları tedavi sürecinin aşamaları ve sonucu olarak düşünülebilir (Yıkılmaz, 2009).

2.6. BOŞANMA VE BAĞLANMA İLE İLGİLİ ALANYAZIN ARAŞTIRMALARI

Yılmaz (2011) çatışma yaşayan ve boşanmış ailelerin 7-12 yaş çocukları ile çatışma yaşamayan ailelerin çocuklarını benlik algıları ve kaygı düzeyleri açısından karşılaştırdığı çalışmasında, çatışmalı evliliklerin içerisinde yetişen çocukların, boşanmış çiftlerin çocuklarına göre kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu gözlemiştir. Ayrıca, çatışmalı evliliklerdeki çocukların benlik algılarının daha düşük olduğu, boşanmış çiftlerin çocuklarının ise uyumlu evlilikleri olan çiftlerin çocuklarına göre benlik algılarının daha düşük, kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Özen (1998), eşler arası çatışma ve boşanmanın çocukların uyum ve davranış problemleri üzerindeki rollerini inceleyen araştırmasında, çatışmalı ve boşanmış aile çocuklarının psikolojik problem düzeyleri ve kaygı düzeyleri açısından çatışmasızlara göre daha yüksek olduğu, kız çocuklarının erkeklere göre kaygı düzeylerinin daha fazla olduğunu ve çocukların algıladıkları sosyal destekteki artış ile depresyon ve kaygı düzeylerinde azalma olduğunu, anne baba arasındaki uyumun azalması ile çocukların uyum problemlerinin artmasında anlamlı bir rolü olduğunu bulgulamıştır.

Aydın ve Baran (2012), araştırmada boşanma davaları devam eden doksan üç çiftin, dokuz-on iki yaş grubunda bulunan çocukları (55 kız-38 erkek) dahil edilmiştir. Araştırmada "Çocuk Bilgi Formu" ve "Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; çocukların boşanmaya uyumunda doğum sırasının anlamlı farklılığa sebep olduğu belirlenirken, çocukların cinsiyetinin, kardeş sayısının, anne-baba ayrılığını öğrendiği kişinin, birlikte yaşadığı ebeveynin, anne-babanın öğrenim düzeyinin, çalışma durumunun ve çocuk için profesyonel yardım alınmasının anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Sancaklı (2014), boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantılarını inceleyen ve bu amaçla en az 1 yıl önce boşanmış ve çocuklarının velayetine sahip olan 10 anne ve onların yaşları 10 ile 13 arasında değişen ortaokul öğrencisi 10 çocuğu ile yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile yüz yüze görüşmeler yaptığı araştırmasında; Çocuklar boşanma sürecine ilişkin sorularının anne ve babaları tarafından yeterince yanıtlanmadığını belirtmişlerdir. Bu eksik paylaşımların, çocuklarda öfke, üzüntü, utanç ve kopuk anılara neden olduğu görülmüştür.

Kuyucu (2007) boşanmış ailelerde yaşayan ergenlerin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değerleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında, boşanmış ailede yaşayan ergenlerin bilişsel çarpıtmaları ile benlik değerleri arasında anlamlı ve ters yönde ilişki bulgulanmıştır. Bilişsel çarpıtmaları artan ergenlerin, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım ve hayalperestlik düzeyleri de artmaktadır.

Levy (1990:276: Akt: Kuyucu, 2007), "Boşanmış ailedeki ilkökul çocuğunun bilişsel yetenekleri ve sosyal uyumu arasındaki ilişki"yi araştırmıştır. Çocuğun sosyal yeteneği ile depresyonu arasında anlamlı ve ters yönde bir ilişki olduğu ve depresyonun, çocuğun boşanmayla ilgili problemleri inançlarına bağlı olduğu bulgulanmıştır.

Güler (2014), boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı, depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelediği araştırmasında, anne ve babası boşanma sürecinde olan ve yanında yaşamadığı annesiyle/babasıyla sıklıkla görüşen çocuklarda benlik saygısı düzeyinin anne ve babası boşanma sürecinde olmayan çocuklara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Annesi ve babası boşanma sürecinde olan çocuklarda algılanan anne kabulü ile algılanan baba kabulü arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu bulunmuştur. Birlikte yaşanan anne ya da babayla olan ilişkide algılanan kabulün, benlik saygısı ve depresyon düzeyi üzerinde etkili olduğu saptanmıştır.

Walczak ve Burns (1999), 100 çocukla yaptıkları nitel araştırmada, uzun sürede çocukların hayata uyumluluklarının boşanma evveli değil, boşanma sonrası iletişim ve her iki ebeveyn ile olan ilişkilere bağlı olduğunu bulgulanışlar, çocuklar, ebeveynlerin ziyaretlerinin mutlu olmada hayati bir öneme sahip olduğunu bulgulanışlardır.

Nair ve Murray (2005) yaptıkları çalışmalarında otoritatif ebeveyn tarzının, güvenli bağlanma ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca aynı çalışmada Nair ve Murray (2005) boşanmış aileden gelen okul öncesi dönemdeki çocukların, boşanmamış ailede yaşayan çocuklara göre daha güvensiz bağlandıklarını ortaya koymuşlardır.

Bost, Brown, McBride ve Shin (2007) yaptıkları çalışmada, baba çocuk arasındaki güvenli bağlanmanın, nitelikli babalık davranışlarına bağlı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Cohen ve Finzi-Dottan (2005) yaptıkları çalışmada kayıtsız bağlanma stiline daha az olduğu annelerde ebeveyn memnuniyetinin daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Kendi ebeveyninden daha az aşırı koruyuculuk tutumu sergilenen, eğitim düzeyi yüksek babaların ebeveyn memnuniyetinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada ebeveynlerin bağlanma stillerinin, onların ebeveyn memnuniyetini beklenen ölçüde yordamadığı görülmektedir.

Işinsu (2003) ilişki biçimi, süresi ve bağlanma stilleri ile ilgili yaptığı çalışmada kadınların korkulu ve kaçınan bağlanma stilleri ile bağlandıkları, erkeklerin ise güvenli bağlanma stili ile bağlandıkları bulunmuştur.

Beştav (2007) rasyonel olmayan ilişki inançları ile ilişki doyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmada korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerinin ilişki doyumunu negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Ancak güvenli bağlanma stiline beklenenin aksine ilişki doyumunu etkilemediği bulunmuştur.

Aktan ve Özen (2010) yaptıkları çalışmada akran zorbalığına maruz kalma ve zorbalık göstermenin, ebeveyn güvenli bağlanma ile olumsuz yönde ilişki gösterdiği, bir başka deyişle ebeveyn güvenli bağlanmanın zorbalıktan korunabilmeyi getirebileceği ortaya konmuştur.

Gündüz (2013) yaptığı çalışmada bilişsel esneklik ile saplantılı bağlanma arasında negatif, güvenli bağlanma arasında ise pozitif yönde ilişki olduğunu bulmuştur.

Barret ve Pietromonaco (1997), yaptıkları çalışmada, saplantılı bağlanma stiline, kayıtsız bağlanma stiline göre daha fazla samimi olma isteği ve dışa vurma davranışları gösterdiği ama güvenli bağlanmaya göre ise daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmüştür.

Sarı (2008), yaptığı çalışmada, bağlanmanın kaygı alt boyutu romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlara dair alt boyutların beşinin yordanmasında etkili görülmektedir. Buna göre. Bağlanmanın kaygı boyutu arttıkça aşırı beklentiler, zihin okuma, farklı düşünmek, fiziksel yakınlık ve cinsiyet farklılıklarına ilişkin akılcı olmayan inançlar da artma eğiliminde olduğu bulunmuştur.

Kaplan (2012), ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmada, ebeveynlerine güvensiz bağlanan

ergenlerin, güvenli bağlanan ergenlere göre daha saldırgan olduklarını ortaya koymuştur.

Amato ve Keith (1991), boşanmış ve boşanmamış ailelerden gelen çocukların iyi oluşlarını karşılaştıran 92 çalışmayı inceledikleri meta-analiz çalışmasında , boşanmış aileden gelen çocukların iyi oluşlarına negatif etkisi bulunan çalışmaların, boşanmamış aileden gelenlere göre daha fazla olduğunu bulgulamışlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan ölçme araçları, araştırmanın uygulanması ve verilerin analizi hakkında bilgi verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın amacı, boşanmış ailelerin çocuklarının ebeveynlerine bağlanma düzeylerinin, onların akılcı olmayan düşüncelerini ne derece etkilediğini görmektir. Ayrıca boşanma ile ilgili çeşitli sosyo-demografik etkenlerin de hem çocukların ebeveyne bağlanma düzeylerini ne kadar etkilediğine hem de akılcı olmayan inançlarını ne kadar etkilediğine bakılacaktır. Bu çalışma betimsel tarama modeline dayalı bir çalışma olacaktır. Betimsel araştırmalar var olan durumun betimlenmesine tanımlanmasına ve açıklanmasına yönelik çalışmalardır (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2013). Aynı zamanda ebeveyne bağlanma ve akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkinin incelenmesi için ilişkiisel tarama modeli de araştırmada kullanılan yöntemlerden biridir. İlişkiisel desenler iki ya da daha fazla değişkenin aralarındaki ilişkiyi araştırmak için kullanılırlar (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2013; Erkuş, 2009).

3.2. EVREN ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini, Mersin ilinde 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Mersin'in merkez ilçelerinde yaşayan 7. Ve 8. Sınıf öğrencileri oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, Mersin Merkez Mezitli ve Yenişehir ilçelerindeki boşanmış aile çocuklarından ulaşılabilen yedinci ve sekizinci sınıf öğrencileri oluşmaktadır.

Öğrencilerin cinsiyete, anne-baba eğitim durumuna, çocuğun birlikte kaldığı ebeveyne göre frekans ve yüzde dağılımı Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo-2. Öğrencilerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Değişken		N	%
Cinsiyet	Kız	107	45,5
	Erkek	128	54,5
Yaş	11	3	1,3
	12	15	6,4
	13	94	40,0
	14	100	42,6
	15	23	9,8
Anne Eğitim Durumu	Hiç Okula Gitmemiş	8	3,4
	İlkokul	56	27,4
	Ortaokul	39	16,7
	Lise	98	41,9
	Yüksekokul	6	2,6
	Üniversite Lisans Üstü	25	10,6
Baba Eğitim Durumu	Hiç Okula Gitmemiş	4	1,7
	İlkokul	40	17,0
	Ortaokul	50	21,3
	Lise	81	34,5
	Yüksekokul	6	2,6
	Üniversite Lisans Üstü	34	14,5
Çocuğun Birlikte Kaldığı Ebeveyn	Anne	174	74,0
	Baba	41	17,4
	Diğer	18	7,7

Araştırma örneklemini 128'i erkek (54,5), 107'si kız (%45,5) öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 3'ü 11 yaşında (%1,3), 15'i 12 yaşında(6,4), 94'ü 13

yaşında (%40), 100 kişi 14 yaşında(%42,6) ve 23'ü 15 yaşındadır (%9,8). Öğrencilerin annelerinin 8'i hiç okula gitmemiş (%3,4), 56 'sı ilkokul mezunu (%27,4) , 39 'u ortaokul mezunu (16,7) , 98'I lise mezunu (41,9), 6'sı yüksek okul mezunu (%2,6), 25'I üniversite mezunu (10,6), 2 si ise lisansüstü (%0,9) mezunudur. Öğrencilerin babalarının 4'ü hiç okula gitmemiş (%1,7), 40'I ilkokul mezunu (%17,0), 50'si ortaokul mezunu (%21,3), 81'i lise mezunu (%34,5), 6'sı yüksek okul mezunu (%2,6), 34'ü üniversite mezunu(%14,5) ve 3'ü lisansüstü (%1,3) mezunudur. Öğrencilerin 174'ü annesiyle yaşamakta (%74,0), 41'i baba ile yaşamakta (%17,4), 18'i ise diğer kategorisinde (ne annesiyle ne de babasıyla) (%7,7) yaşamaktadır.

3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada kullanılan Mantık Dışı İnançlar Ölçeği(Bireysel Düşünce Ölçeği, Anne-Babaya Bağlılık Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formuna ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından konuyla ilgili literatür tarandıktan, uzman görüşleri alındıktan sonra ve belli başlı kuramsal bilgilerden yola çıkarak oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi Formu, cinsiyet, yaş, ekonomik durum, ebeveynlerin eğitim düzeyi, çocuğun boşanmadan sonra hangi ebeveyniyle birlikte kaldığı, evden ayrılan ebeveyn ile görüşme sıklığı, birlikte kaldığı ebeveynin yeniden evlenip evlenmediği, ebeveynleri boşandığı sıradaki yaşı, boşanmadan bu yana geçen süre gibi maddelerden oluşmaktadır (Ek 2).

3.3.2. Anne-Baba Bağlılık Ölçeği (ABBÖ)

Araştırmada, ergenlerin anne-babalarına bağlılıklarının bilişsel ve duyuşsal boyutlarını ölçmek amacıyla Armsden ve Greenberg'in (1987; akt: Hortaçsu ve Oral (1991)) geliştirdiği ve Hortaçsu ve Oral (1991) tarafından Türkçeye uyarlanan Anne Baba Bağlılık Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, her maddesi 0-5 arasında değişen Likert tipi bir ölçek olup, toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Her bir ifade "her zaman", "sık sık", "bazen", "nadiren" ve "hiçbir zaman" ifadelerine göre işaretlenmektedir. Orijinal ölçek yanıtlanırken bireylerden her bir ifadenin kendisi için ne derecede doğru olduğunu, kendilerine en yakın olan ebeveynini düşünerek yanıtlanması istenmektedir. Puanlamada 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15, 18, 19, 22, 25 ve 27. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmektedir. Ölçeğin değerlendirilmesinde toplam puanlar kullanılmakta ve ölçekten alınan yüksek puanlar, güçlü bağlılığı göstermektedir. Puan ranjı 28-140 aralığındadır. Ölçeğin Löker (1999)'in yaşları 12-28 arasında değişen 383 kişilik örneklem grubundan elde ettiği Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .92'dir. Maddelerin birbirleriyle korelasyonları .11 ile .59 arasında dağılım göstermiştir. Bu araştırmada ise katılımcılardan ölçeği hem anneleri hem

de babaları için yanıtlamaları istenmiştir. Ölçekte anne ve baba için sorulan ortak sorular seçilerek ilk 6 maddeyi oluşturmuştur. Geriye kalan 22 soru ise önce anne, 56 sonra baba formu olarak tekrarlanmıştır. Toplam 50 sorudan oluşan ölçekte 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 13, 14, 15, 18, 21, 26, 31, 35, 36, 37, 40, 43 ve 48. maddeler tersine döndürülerek değerlendirilmiştir. Ölçekte toplam puanlar hesaplanırken ilk 6 sorunun toplam puanı, anne ve baba formundaki toplam puanlara ayrı ayrı dahil edilerek anne bağlılık toplam puanı ile baba bağlılık toplam puanı olmak üzere iki toplam puan elde edilmiştir. Ölçekten alınan düşük puanlar güçlü bağlılığı göstermektedir. Bunun nedeni “her zaman” ifadesine 0 (sıfır) puan, “hiçbir zaman” ifadesine ise 5 puan verilmiş olmasıdır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenilirliğini sınamak için hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı anne formu için .92, baba formu için ise .93’tür. Ölçeğin iki yarım test güvenilirliği ise hem anne, hem de baba formu için $r = .90$ ($p < .001$) olarak bulunmuştur. Sonuç olarak ölçeğin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu kabul edilmiştir (Ek 3).

3.3.3. Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği)

Araştırmada öğrencilerin mantıkdışı inanç düzeylerini belirlemek için Çivitci (2003) tarafından geliştirilen “Ergenler İçin Mantıkdışı İnançlar Ölçeği” (EMİÖ) kullanılmıştır. EMİÖ, üç alt boyutta yer alan toplam 21 olumlu maddeden oluşmaktadır. Başarı talebi alt ölçeğinde sekiz madde (1, 3, 6, 7, 10, 13, 16, 19); rahatlık talebi alt ölçeğinde yedi madde (5, 8, 9, 14, 17, 20, 21) ve saygı talebi alt ölçeğinde altı madde (2, 4, 11, 12, 15, 18) bulunmaktadır. Ölçekte Likert tipi 5’li derecelemeyle dayalı seçenekler bulunmaktadır. Bu seçenekler; (1) Hiç katılmıyorum, (2) Biraz katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Çoğunlukla katılıyorum, (5) Tamamen katılıyorum biçiminde düzenlenmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, mantıkdışı inanç düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir.

EMİÖ’nün yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucunda faktör yükleri .69 ile .40 arasında değişen ve toplam varyansın %33’ünü açıklayan üç faktör elde edilmiştir. Ölçek maddelerinin, yer aldıkları alt ölçekle olan madde-test korelasyonları .68 ile .28 arasında değişmektedir. Alt ölçeklerin kendi aralarında ve ölçeğin toplam puanıyla olan korelasyon değerleri, ölçeğin bütününe homojen bir yapıda olduğunu ve alt boyutlarının da birbirinden bağımsız değişkenleri ölçtüğünü göstermektedir. Ölçeğin uyum (concurrent) geçerliği çalışmasında EMİÖ toplam puan ve alt ölçekleri (Başarı Talebi, Rahatlık Talebi ve Saygı Talebi) ile Çocuklar için Depresyon Ölçeği ve Sınav Kaygısı Envanteri puanları arasında anlamlı korelasyonlar elde edilmiştir. Ayırt edici (discriminant) geçerlik çalışmasında, EMİÖ’nün toplam puanının ve her üç alt ölçeğinin, sınav kaygısı alt ve üst gruplarını; saygı talebi alt ölçeği dışında da depresyon alt ve üst gruplarını birbirinden ayırt edebildiği gözlenmiştir. EMİÖ’nün üç hafta arayla iki kez uygulanması sonucu elde edilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ölçeğin toplam puanı için .82, Başarı Talebi alt ölçeği için

.84, Rahatlık Talebi alt ölçeği için .75 ve Saygı Talebi alt ölçeği için .67 bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlık (Cronbach alfa) katsayıları da toplam puan için .71, Başarı Talebi alt ölçeği için .62, Rahatlık Talebi alt ölçeği için .61 ve Saygı Talebi alt ölçeği için .57'dir).

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI VE ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırma kapsamında uygulanan anket ve ölçekler için Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın uygulanması için okul rehber öğretmeninden boşanmış aile çocukları ile ilgili bilgiler alındıktan sonra çocuklar tek tek rehber öğretmen odasına çağırılarak uygulamalar yapılmıştır. Araştırma kapsamına giren bireylerin boşanmış aile çocukları olması nedeniyle, çocukların duygusal ve ruhsal sağlığını korumak amacıyla sınıf ortamında diğer çocuklarla birlikte uygulama yapılması uygun bulunmamıştır. Ölçme araçlarının uygulanması her çocuk için yaklaşık bir ders saati sürmüştür. Uygulamalarda okul rehber öğretmeninden yardım alınmıştır. Araştırmada gönüllülük temel alınmış ve Rehber öğretmenden listesi alınan boşanmış aile çocuklarından araştırmaya katılmak istemeyenler araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Verilerin istatistiksel çözümlenmesinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmıştır. Boşanmış ailelerde yaşayan çocukların cinsiyet ve birlikte kaldığı ebeveyninin yeniden evlenip evlenmediklerine göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşp farklılaşmamasını araştırmak için Bağımsız gruplar T testi kullanılmıştır. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri, birlikte yaşadığı ebeveyn ve birlikte kalmadıkları ebeveyni görme sıklığına göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşp farklılaşmadığını ortaya çıkarmak için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Öğrencilerin boşanma sırasında buldukları yaşa, boşanmadan bu yana geçen süreye, anne-babaya bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının yordanmasında ise Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı Tekniğinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmamanın amacı doğrultusunda belirlenen alt problemlere ilişkin bulgular sunulmuştur.

4.1. BİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır? Alt problemi için Bağımsız gruplar T testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo-3 de gösterilmiştir.

Tablo-3. Bireysel Düşünce Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	SD	T	P
BDÖ	Kadın	107	61,09	12,16	233	-,527	,599
	Erkek	128	61,91	11,67			
Başarı	Kadın	107	20,09	6,41	233	-1,328	,185
	Erkek	128	21,18	6,18			
Rahatlık	Kadın	107	15,52	5,83	231,16	-1,087	,278
	Erkek	128	16,39	6,38			
Saygı	Kadın	107	25,47	3,98	232,24	2,060	,040
	Erkek	128	24,33	4,50			

Tablo-1’de de görüldüğü gibi boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançları toplam puanlar açısından farklılaşmamaktadır, $t(233) = -.527$, $p > .05$. Ancak ölçeğin alt boyutlarından Saygı talebi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur $t(232.24) = 2.06$, $p < .05$. Kız öğrencilerin saygı alt boyutu açısından akılcı olmayan inançları ($\bar{X}=25,47$), erkek öğrencilere göre ($\bar{X}=24,33$) daha yüksek çıkmıştır.

4.2. İKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların annelerinin eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların annelerinin eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançlarına ilişkin sonuçlar Tablo-4’de verilmiştir.

Tablo 4. Çocukların Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Annelerinin Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
BDÖ	Gruplar Arası	656,093	6	109,349	,773	,592
	Grup İçi	32094,198	227	141,384		
	Toplam	32750,291	233			
Başarı	Gruplar arası	381,101	6	63,517	1,635	,138
	Grup içi	8816,164	227	38,838		
	Toplam	9197,265	233			
Rahatlık	Gruplar Arası	435,766	6	72,628	1,967	,071
	Grup İçi	8383,127	227	36,930		
	Toplam	8818,893	233			
Saygı	Gruplar Arası	68,862	6	11,477	,613	,720
	Grup İçi	4252,288	227	18,733		
	Toplam	4321,150	233			

Analiz sonuçları çocukların akılcı olmayan inançlarının toplamda ve alt boyutlarda annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığını göstermektedir, $F(6,227)=,773$ $p>.05$.

4.3. ÜÇÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların babalarının eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların babalarının eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançlarına ilişkin sonuçlar Tablo-5’de verilmiştir.

Tablo-5. Çocukların Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Babalarının Eğitim Düzeylerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
BDÖ	Gruplar arası	2310,573	6	385,096	2,876	,010
	grup içi	28249,720	211	133,885		
	toplam	30560,294	217			
Başarı	Gruplar arası	589,903	6	98,317	2,563	,020
	grup içi	8095,258	211	38,366		
	toplam	8685,161	217			
Rahatlık	Gruplar arası	535,689	6	89,281	2,436	,027
	grup içi	7733,692	211	36,653		
	toplam	8269,381	217			
Saygı	Gruplar arası	144,066	6	24,011	1,330	,245
	grup içi	3809,273	211	18,053		
	toplam	3953,339	217			

Analiz sonuçları, çocukların babalarının eğitim durumlarına göre akılcı olmayan inançları farklılaşmaktadır $F(6, 211)=2,876$, $p < .05$. Yine akılcı olmayan inançların alt boyutları olan başarı boyutu $F(6,211)= 2,563$, $p < .05$ ve rahatlık boyutu da çocukların babalarının eğitim düzeylerine göre farklılaşmaktadır $F(6,211)= 2,436$, $p < .05$.

Tablo-6. Bireysel Düşünceler Ölçeğinin Babanın Eğitim Durumuna Göre Betimsel İstatistikleri

Baba Eğitim Düzeyi	N	\bar{X}	SS
Okula Gitmemiş	4	74,2500	10,14479
İlkokul	40	62,2750	10,97313
Ortaokul	50	63,9000	13,01373
Lise	81	61,2716	11,02272
Yüksekokul	6	50,1667	7,88458
Üniversite	34	58,9706	10,98893
Lisansüstü	3	72,6667	21,57159
Total	218	61,7890	11,86722

Değişkenler arasındaki farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla LSD testi yapılmıştır.

LSD testinin sonuçlarına göre, babası hiç okula gitmeyenlerin akılcı olmayan inançları ($\bar{X}=74,25$), babası ilkökula ($\bar{X}=62,27$), liseye ($\bar{X}=61,27$), yüksekokula ($\bar{X}=50,16$) ve üniversiteye ($\bar{X}=58,97$) gidenlerden anlamlı düzeyde daha yüksek çıkmıştır.

4.4. DÖRDÜNCÜ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların boşanma sırasında buldukları yaşa göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Dördüncü alt probleme ilişkin sonuçlar Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo-7. Öğrencilerin Ebeveynleri Boşandıkları Zamanki Yaşları İle Bireysel Düşünceler Ölçeği Ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Kat Sayıları

		Boşanma Yaş	BDÖ	Başarı	Rahatlık	Saygı
Boşanma Yaş	Pearson Correlation	1	-,021	-,126	,066	,031
	Sig. (2-tailed)		,752	,061	,330	,640
	N	223	223	223	223	223

** Anlamlılık düzeyi 0,01 olarak verilmiştir.

Tabloya bakıldığına ebeveynler boşandıkları sırada çocuklarının yaşları ile akılcı olmayan inançları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4.5. BEŞİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların, boşanma sonrasında birlikte yaşadıkları ebeveyne göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Çocukların boşanma sonrasında hangi ebeveynde kaldığı ve buna bağlı olarak akılcı olmayan inançlarının farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi(ANOVA) yapılmıştır. Bulgular Tablo-8’ de verilmiştir.

Tablo-8. Bireysel Düşünceler Ölçeği Ve Alt Ölçek Puanlarının Birlikte Yaşadığı Ebeveyne Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
BDÖ	Gruplar Arası	958,461	2	479,231	3,464	,033
	Grup İçi	31820,054	230	138,348		
	Toplam	32778,515	232			
Başarı	Gruplar Arası	225,021	2	112,510	2,858	,059
	Grup İçi	9054,731	230	39,368		
	Toplam	9279,751	232			
Rahatlık	Gruplar Arası	192,873	2	96,436	2,606	,076
	Grup İçi	8511,162	230	37,005		
	Toplam	8704,034	232			
Saygı	Gruplar Arası	88,393	2	44,197	2,429	,245
	Grup İçi	4185,744	230	18,199		
	Toplam	4274,137	232			

Tablo incelendiğinde sonuçlar, çocuğun boşanma sonrasında kiminle yaşadığı ile akılcı olmayan inançları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir

$F(2,230) = 3,464$, $p < .05$. gruplar arasındaki farkı incelemek için LSD testi kullanılmıştır. Yapılan LSD testinde anne ile yaşayan çocukların akılcı olmayan inançlarının ($\bar{X} = 60,58$), baba ile yaşayan çocukların akılcı olmayan inançlarından ($\bar{X} = 66$) daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo-9. Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri

Kiminle yaşıyor		BDÖ	Başarı	Rahatlık	Saygı
Anne	N	174	174	174	174
	\bar{X}	60,5805	20,1437	15,9023	24,5345
	SS	11,83811	6,24704	6,12459	4,30438
Baba	N	41	41	41	41
	\bar{X}	65,9512	22,6829	17,6829	25,5854
	SS	12,73961	6,61982	6,27072	4,78004
Diğer	N	18	18	18	18
	\bar{X}	61,8889	21,4444	13,9444	26,5000
	SS	7,98446	5,69026	5,13892	1,97782
Total	N	233	233	233	233
	\bar{X}	61,6266	20,6910	16,0644	24,8712
	SS	11,88641	6,32447	6,12514	4,29220

4.6. ALTINCI ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların evden ayrılan ebeveynini görme sıklığına göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Boşanmış ailelerde yaşayan çocukların evden ayrılan ebeveynini görme sıklığına göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin sonuçlar Tablo-10’ da verilmiştir.

Tablo-10. Bireysel düşünceler ölçeğinin çocuğun birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığına göre aldığı puanların Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları.

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
BDÖ	Gruplar Arası	705,935	5	141,187	,999	,419
	Grup İçi	32072,580	227	141,289		
	Toplam	32778,515	232			
Başarı	Gruplar Arası	215,778	5	43,156	1,081	,372
	Grup İçi	9063,973	227	39,929		
	Toplam	9279,751	232			
Rahatlık	Gruplar Arası	229,669	5	45,934	1,230	,296
	Grup İçi	8474,365	227	37,332		
	Toplam	8704,034	232			
Saygı	Gruplar Arası	93,531	5	18,706	1,016	,409
	Grup İçi	4180,606	227	18,417		
	Toplam	4274,137	232			

Analizden elde edilen bulgular birlikte yaşamadığı ebeveyni görme sıklığına göre öğrencilerin akılcı olmayan inançları arasında fark olmadığını göstermektedir $p>.05$.

4.7. YEDİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların birlikte yaşadıkları ebeveynin yeniden evlenip evlenmemesine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Çocukların birlikte yaşadığı ebeveynin yeniden evlenip evlenmemesine göre bireysel düşünceler ölçeğinden aldığı puanların T testi sonuçları Tablo-11’de gösterilmiştir.

Tablo-11. Bireysel Düşünceler Ölçeği Puanlarının, Ebeveynin Yeniden Evlenmesine Göre T- Testi Sonuçları

Yeniden Evlenme		N	\bar{X}	S	SD	t	p
BDÖ	Evet	56	64,8214	12,41423	213	2,324	,021
	Hayır	159	60,4717	11,91574			
Başarı	Evet	56	22,0893	6,67772	213	2,006	,046
	Hayır	159	20,1132	6,21552			
Rahatlık	Evet	56	16,8750	6,84122	213,000	,891	,374
	Hayır	159	16,0189	5,93368			
Saygı	Evet	56	25,8571	3,42413	130,400	2,582	,011
	Hayır	159	24,3396	4,64953			

Öğrencilerin akılcı olmayan inançları, birlikte yaşayan ebeveyninin yeniden evlenip evlenmemesi durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir, $t(213)= 2,3$, $p<.05$. tablo-8 e bakıldığında akılcı birlikte kaldığı ebeveyni yeniden evlenen öğrencilerin ($\bar{X}=64,82$), yeniden evlenmeyenlere göre ($\bar{X}=60,47$) akılcı olmayan inançları daha fazladır. Bu durum ebeveyni yeniden evlenmeyen öğrenciler için daha olumludur. Ayrıca başarı talebi $t(213)= 2,0$, $p<.05$ ve saygı talebi $t(130)=2,5$, $p<.05$, alt ölçeklerinde de ebeveynleri evlenmeyenler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur.

4.8. SEKİZİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların boşanma sonrasında geçen süreye göre akılcı olmayan inançları farklılaşmakta mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların ebeveynlerinin boşanmasından bu yana geçen süreye göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşp farklılaşmadığı analiz etmek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Kat Sayısı testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo-12 da gösterilmiştir.

Tablo-12. Boşanma Sonrası Geçen Süre Ve Çocukların Akılcı Olmayan İnançları Arasındaki Korelasyon

		Geçen süre	BDÖ	başarı	rahatlık	saygı
Geçen süre	Pearson Correlation	1	,024	,123	-,077	-,005
	Sig. (2-tailed)		,718	,059	,240	,938
	N	235	235	235	235	235

** . Anlamlılık düzeyi .01 olarak belirlenmiştir.

Tablo incelendiğinde ebeveynlerin boşanmasından bu yana geçen süre ile öğrencilerin akılcı olmayan inançları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir.

4.9. DOKUZUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyet, annenin ve babanın yeniden evliliği, yaş, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi anneye bağlanma düzeylerini yordamakta mıdır?”

Öğrencilerin cinsiyet, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi ve babanın eğitim düzeyi değişkenlerinin anneye bağlanma düzeyleri ile ilişkisine ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları Tablo-13’ da verilmiştir.

Tablo-13. Anneye Bağlanma Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.

Model	Yordayıcı	B	SH	Beta	ΔR^2
1	Anne Eğitim	3,585	1,066	,248	,069
	Sabit	95,946	4,109		
2	Anne Eğitim	3,477	1,041	,240	,049
	Yaş	-5,483	1,774	-,222	
	Sabit	170,061	24,308		
3	Anne Eğitim	3,373	1,027	,233	,030
	Yaş	-5,213	1,752	-,211	
	Anne Evlilik	7,949	3,239	,174	
	Sabit	152,770	24,975		

Anlamlılık derecesi .01 olarak belirlenmiştir.

Anneye bağlanma düzeyinin yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları sonuçları üç aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada, anneye bağlanma değişkeninde %6,9 ile varyansı en fazla açıklayan annenin eğitim düzeyi girmiştir. Annenin eğitim düzeyi ile anneye bağlanma düzeyi arasında pozitif bir ilişki vardır. Öğrencilerin annelerinin eğitim düzeyleri arttıkça anneye güvenli bağlanma düzeyleri de artmaktadır. İkinci aşamada varyansa %4,9 luk katkı sağlayan yaş değişkeni girmiş ve böylece açıklanan varyans %11,8'e yükselmiştir. Yaş arttıkça anneye güvenli bağlanma düzeyi azalmaktadır. Üçüncü aşamada ise varyansa %3 lük bir katkı sağlayarak açıklanan varyans %14,8' e yükselmiştir. Annenin yeniden evliliği dahil olmuştur. Anne yeniden evlendiğinde çocuğun anneye güvenli bağlanma düzeyi azalmaktadır.

4.10. ONUNCU ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyet, annenin ve babanın yeniden evliliği, yaş, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi babaya bağlanma düzeylerini yordamakta mıdır?”

Öğrencilerin cinsiyet, birlikte yaşadıkları ebeveyn, birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığı, boşanma sırasındaki yaşları, annenin eğitim düzeyi ve

babanın eğitim düzeyi değişkenlerinin babaya bağlanma düzeyleri ile ilişkisine ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları Tablo-14’ de verilmiştir.

Tablo-14. Babaya Bağlanma Düzeyinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi.

Model	Yordayıcı	B	SH	Beta	ΔR^2
1	Görüşme Sıklığı	-3,960	1,032	-,304	,092
	Sabit	105,900	3,766		
2	Görüşme Sıklığı	-3,850	,998	-,296	,065
	Cinsiyet	12,510	3,760	,255	
	Sabit	98,850	4,212		

Anlamlılık derecesi .01 olarak belirlenmiştir.

Babaya bağlanma düzeyinin yordanmasına ilişkin aşamalı regresyon analizi sonuçları iki aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada, babaya bağlanma değişkeninde %9,2 ile varyansı en fazla açıklayan çocukların birlikte kalmadığı ebeveyni ile görüşme sıklığı girmiştir. Bu sonuçlara göre görüşme sıklığı arttıkça babaya güvenli bağlanma düzeyi de artmaktadır. İkinci aşamada varyansa %6,5 lik katkı sağlayan cinsiyet değişkeni girmiş ve böylece açıklanan varyans %15,7’e yükselmiştir. Cinsiyete ilişkin hangi niteliğin babaya bağlanma düzeyini pozitif ya da negatif yordadığını bulmak için bağımsız gruplar t testi yapılmış ve grup istatistikleri Tablo-15’ de verilmiştir.

Tablo-15. Babaya Bağlılık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	SD	t	p
BBÖ	Kadın	85	87,5882	22,83027	173	-3,491	,001
	Erkek	90	100,2	24,84297			

Tabloya göre erkeklerin babaya güvenli bağlanma düzeyleri ($\bar{X}=100,2$), kızlara göre ($\bar{X}=87,6$) daha olumludur.

4.11. ONBİRİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların anneye bağlanma düzeyleri, akılcı olmayan inançlarını yordamakta mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların anneye bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı testi kullanılmıştır. Bulunan sonuçlar Tablo-16'da gösterilmiştir.

Tablo-16. Öğrencilerin Anneye Bağlılık Ölçeğinden Aldıkları Puanlar İle Bireysel Düşünceler Ölçeğinden Ve Onun Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları

		ABÖ	BDÖ	Başarı	Rahatlık	Saygı
ABÖ	Pearson Correlation	1	-,374**	-,205**	-,440**	-,108
	Sig. (2-tailed)		,000	,002	,000	,110
	N	222	222	222	222	222

**.,01 seviyesinde anlamlı çıkan korelasyon değerleri

Tablo-16 incelendiğinde boşanmış ailede yaşayan çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -0,374$, $p < .01$. Bu sonuca göre çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça akılcı olmayan inançları azalmaktadır. Yine bu sonuçlar göstermektedir ki öğrencilerin anneye güvenli bağlanma düzeyleri akılcı olmayan inançlardaki toplam varyansın %14 ünü açıklamaktadır. Ayrıca çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyi ile akılcı olmayan inançları ölçen bireysel düşünceler ölçeğinin alt ölçeklerinden başarı talebi ile $r = -0,205$, $p < .01$, rahatlık talebi ile $r = -0,440$, $p < .01$ ve saygı talebi ile $r = -0,108$, $p < .01$ anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Anneye güvenli bağlanma ile bireysel düşünceler ölçeğinin alt ölçekler arasında en yüksek ilişki rahatlık talebi alt ölçeğinde bulunmuştur $r = 0,440$, $p < .01$.

4.12. ONİKİNCİ ALT PROBLEME İLİŞKİN BULGULAR

“Boşanmış ailede yaşayan çocukların babaya bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasında ilişki var mıdır?”

Boşanmış ailede yaşayan çocukların babaya bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı testi kullanılmıştır. Bulunan sonuçlar Tablo-17'de gösterilmiştir.

Tablo-17. Öğrencilerin Babaya Bağlılık Ölçeğinden Alınan Puanlar İle Bireysel Düşünceler Ölçeğinden Ve Onun Alt Ölçeklerinden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları

		Correlations				
		BBÖ	BDÖ	Başarı	Rahatlık	Saygı
BBÖ	Pearson Correlation	1	-,247**	-,103	-,296**	-,079
	Sig. (2-tailed)		,001	,175	,000	,298
	N	175	175	175	175	175

** .01 seviyesinde anlamlı çıkan korelasyon değerleri

Tablo-17 incelendiğinde boşanmış ailede yaşayan çocukların babaya güvenli bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir, $r = -0,247$, $p < .01$. Bu sonuca göre çocukların babaya güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça akılcı olmayan inançları azalmaktadır. Yine bu sonuçlar göstermektedir ki öğrencilerin babaya güvenli bağlanma düzeyleri akılcı olmayan inançlardaki toplam varyansın %6,1'ini açıklamaktadır. Ayrıca çocukların babaya güvenli bağlanma düzeyi ile akılcı olmayan inançları ölçeği bireysel düşünceler ölçeğinin alt ölçeklerinden sadece rahatlık talebi ile $r = 0,296$, $p < .01$ ile negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde boşanmış aileden gelen 7. Ve 8. Sınıf öğrencilerinin bağlanma düzeyleri ile akılcı olmayan inançları arasındaki ilişkiyi temel alan amaç, bu amaca ilişkin bulgular ve alt problemlerle ilgili bulgular değerlendirilerek tartışılmıştır. Alt problemlere ilişkin tartışma ve yorumlar sırasıyla verilmiştir. İkinci ve üçüncü alt problemler ebeveynlerin eğitim düzeylerine ilişkin olduğu için, dokuz, on, onbir ve onikinci alt problemler ise anneye bağlanma ve babaya bağlanma düzeyleri ile ilgili değişkenleri kapsadığı için birlikte ele alınıp tartışılacaktır.

5.1.1. Birinci Alt Problemin Bulgularına Yönelik Tartışma

Araştırmanın birinci alt problemi boşanmış ailede yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşıp farklılaşmadığına yöneliktir. Bu probleme yönelik araştırmamızın sonuçları, cinsiyete göre akılcı olmayan inançların toplam boyutta farklılaşmadığı ancak saece saygı alt boyutunda farklılaştığı bulgulanmıştır.Yani kızlar ve erkekler ebeveynlerinin boşanmasından her ne kadar etkileniyor olursa olsun diğer cinsiyete göre ne daha çok ne daha az etkilenmişlerdir. Cinsiyet farklılıklarına ilişkin araştırma sonuçları literatür açısından da fark göstermektedir. Bazı araştırmalar fark bulmasına karşın bazıları da araştırma sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Kılınc ve Sevim (2005) ergenlerde yalnızlık ve bilişsel çarpıtmalar isimli araştırmalarında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre, bilişsel çarpıtmanın alt boyutlarından daha fazla zihin okuma çarpıtmasına sahip olduğunu göstermiştir. Çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin yakınlıktan kaçınma çarpıtmalarının yalnızlık düzeylerine ve cinsiyetlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir.

Bir başka araştırmada kız ve erkek öğrencilerin sınav kaygısı açısından toplam puanları arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Özellikle sınav kaygısı alt boyutlarından kuruntu ve duyusallık puanlarında kızların daha yüksek skorlar aldığını ortaya konulmuştur. Bu sonuç, Sınav kaygısı, Akılcı olmayan inançların alt boyutlarından başarı talebi ile ilişkisi olduğu düşünüldüğünde kızların daha mükemmel olmalıyım ve hata yapmamalıyım düşüncelerinin bir sonucu olarak da değerlendirilebilir (Güler, 2012). Aydın ve Baran (2012) boşanma sonrasında uyum sorunları açısından cinsiyete göre bir farklılaşma bulgulamamışlardır.

Gönen (2014) algılanan anne-baba tutumunun üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtmaları ile ilişkisini incelediği araştırmasında cinsiyet ile bilişsel çarpıtmalar arasında bir ilişki bulunmamıştır. Hoggund ve Collison (1989)'in çalışmalarında, erkekler ve kızlar arasında yalnızlık açısından farklılık belirlenemediği halde, yalnızlık ve akılcı olmayan inançların bağımlılık alt

boyutunda erkeklerin kadınlara göre daha bağımsız davranarak yalnızlık yaşadıkları belirlenmiştir.

5.1.2. İkinci Ve Üçüncü Alt Problemlere İlişkin Tartışma

Boşanmış ailede yaşayan çocukların anne ve babalarının eğitim düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin bulgularda ise çocukların annelerinin eğitim düzeyine göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşmadığını ancak babalarının eğitim düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının toplam puanda ve alt boyut puanlarından başarı talebi ve rahatlık talebinde negatif yönde bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu durum ahlında kültürel yapı açısından bakıldığında da anlaşılır bir durumdur. Çünkü ailenin sosyo-ekonomik yapısını çoğunlukla belirleyen babadır ve onun eğitim durumu ailenin kültürel çevresini de daha fazla etkileyecektir. Babanın eğitimi arttıkça ebeveyn çocuk etkileşimi olumlu yönde farklılaşacak ve çocuğun davranış problemlerine duyulan hassasiyet de o oranda iyileşecektir. Annenin eğitim durumunun çocuğun akılcı olmayan inançları arasında ilişki olmaması annelik tutumlarının ülkemizde zaten geleneksel olarak belirlendiği varsayımına dayanarak değerlendirilebilir.

Bu bulgular ışığında literatüre bakıldığında bu konuda değişik sonuçlara da ulaşmak mümkündür. Gönen (2014) yaptığı araştırmada annenin eğitiminin çocuk yetiştirme tarzını etkilediğini ve özellikle eğitim arttıkça demokratik ebeveyn tutumunun da artış gösterdiğini bulgulamıştır. Ayrıca aynı çalışmada babanın eğitim durumunun da artması anne-baba tutumlarında demokratik tutum lehine olumlu bir değişikliğe yol açtığı bulgulanmıştır. Ebeveynlik tarzının çocuğun uyumuna ve psikolojik sağlığına etkisi bilinmektedir. Bu anlamda annenin eğitim düzeyi ile ilgili bu bulgu bizim çalışmamızla desteklenmemiştir.

Aydın ve Baran (2012) boşanma sonrası çocukların uyum düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında annenin ve babanın eğitim düzeylerinin çocuğun boşanma sürecinde uyum sağlamasını kolaylaştırıcı veya zorlaştırıcı olmadığı sonucuna varmışlardır. Boşanma sürecinde ebeveynlerin sosyo ekonomik statüleri önemli oranda çocukların boşanma sonrasındaki durumlarına etki edecektir. Özellikle anne babanın eğitim düzeyleri çocuk yetiştirme becerisi üzerinde etkili olacak ve boşanmanın çocuğa etkisini de olumlu anlamda azaltabilecektir(Cox, 2010).

Erdoğan (2012) yaptığı araştırmada, anne-babalarının eğitim ve gelir düzeyleri düşük olan çocukların depresif belirti düzeyleri de yüksek bulunmuştur. Bağcı (2013) yaptığı araştırmada, anne-babalarının çalışma durumuna göre çocuklardaki davranış problemlerini algılamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuş, bu farkın eğitim düzeyinin yüksek olmasından kaynaklı olduğu ve ebeveynlerin eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarla daha nitelikli iletişim kurdukları olabileceğini belirtmiştir. Kartol (2013) lise öğrencilerinin anne ve

babalarının eğitim düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının farklılaşmadığını bulgulamıştır.

5.1.3. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmanın dördüncü alt problemi boşanmış aileden gelen çocukların, ebeveynleri boşandıkları sıradaki yaşları ile akılcı olmayan inançların farklılaşım farklılaşmadığına ilişkindir. Bulgular boşanma sırasında çocuğun yaşının , akılcı olmayan inançlar açısından farklılaşma yaratan bir faktör olmadığını göstermektedir. Çeşitli araştırma sonuçlarından ve araştırmacıların yorumlarından yola çıkarak oluşturulan bu alt problem, özellikle de anne-babaların boşanma zamanını ayarlama konusundaki meraklarını da gidermeye yönelik olabilir. Boşanma sırasında farklı duygusal ve bilişsel gelişim dönemlerinde olan çocukların ebeveynlerinin ayrılmalarına olan tepkileri değişkenlik gösterebilir. Özellikle birçok çalışma okul öncesi yaşlarda ebeveyni boşanan çocukların diğerlerine göre daha fazla olumsuz etkilendiklerini ortaya koymuştur. Bebekler ve küçük çocuklar bir bağlanma figürünün bulunmamasını anlayacak bilişsel perspektife sahip değillerdir. Duygularını anlatma yetisine sahip değillerdir. Bilinmektedir ki küçük yaşlarda meydana gelen boşanma olaylarının çocuğa sonrasında meydana gelebilecek etkilerini ortaya koyabilmek güç olabilmektedir (Gindes, 1998). Küçük çocuklarda boşanma sonrası kısa süreli etkilerin daha yoğun olduğu ancak ergenlik ve ergenlik öncesinde ebeveyni boşanan çocuklarda ise uzun dönem etkileri, onların duygularını bastırma yeteneklerinden dolayı daha fazla olarak belirtilmiştir (Matthews,1998).

Fraley ve Heffernan (2013) boşanma ve bağlanma ilişkisinde hassas dönemin hangi yaş döneminde olduğuna ilişkin yaptıkları çalışmada özellikle erken çocukluk döneminde boşanmanın ilerleyen zamanlarda bağlanma ve uyum açısından daha yordayıcı olduğunu bulgulamışlardır.

Wallerstein ve Kelly (1980: Akt; Amato,1994) okul öncesi çocuklarda boşanmayı takiben çok daha fazla stres, üzüntü ve yakınma ortaya çıktığını bulgulamışlardır.

Yaşa ilişkin bulgular özellikle bağlanma kuramcıları tarafından birincil bakım veren kişiden ayrılmanın, bebek ya da okul öncesi çağıdaki çocuklar için kritik bir yordayıcı olabileceği öne sürülmüştür. Ancak çocuklar, boşanma sonrasında daha çok babalarından ayrı kaldıkları için bu durum biraz daha belirsiz görünmektedir(Emery, 2012).

5.1.4. Beşinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Birincil ikamet kimde olduğu sorunu yani çocukların anneleriyle mi yoksa babalarıyla mı kalmasının çocuk açısından daha iyi olacağı sorusu bu alt problemin araştırılmasına ön ayak olmuştur. Bu alt probleme yönelik bulgular çocukların boşanma sonrasında annelerinde kalmalarının akılcı olmayan inançları açısından daha olumlu bulunduğunu yani anneleriyle kalan çocukların daha az

akılcı olmayan inanç geliştirdikleri söyleyebiliriz. Gerek hukuk alanında gerek se psikolojik açıdan bu durum beklendiği gibi çıkmıştır. Çünkü mahkemeler genelde boşanma sonrasında çocukların anne ile kalması yönünde karar vermektedirler. Ama bu durumda bile yaşam koşullarının ne olduğu, annenin psikolojik ve sosyo ekonomik açıdan ne durumda olduğu sorularını da atlamamak gerekir. Bazı araştırmalar bu durumun tersi yönde bulgulara ulaşmışlardır. Örneğin Peterson ve Zill (1986) , boşanmadan sonra hemcinsleri ile ikamet eden çocukların psikolojik açıdan daha iyi uyum sağladığına yönelik çeşitli sonuçlar bulmuşlardır.

A. Çivitçi, Çivitçi ve Fiyakalı (2009) yaptıkları araştırmada hem yalnızlık hem de yaşam doyumu düzeyleri, cinsiyete, yaşadıkları ebeveyn, boşanma sırasındaki yaşlarına ve diğer ebeveyni görme sıklığına göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını ortaya koymuşlardır. Birlikte kaldığı ebeveyninden se çocuğun boşanmadan sonra yaşadığı değişimlerin niteliği, yaşam kalitesi ve birlikte kaldığı ebeveyn her kimse, onunla kurduğu iletişimin niteliğinin daha önemli olduğunu söylenebilir (Cox, 2010).

Araştırmalar boşanma sonrasında erkek çocuklar için babanın önemli bir faktör olduğunu söylerken, anne- çocuk ilişkisinin içerisinde her iki cinsiyet içinde en önemli faktör olduğunu göstermiştir (Shrifter, 2007).

Diğer yandan baba ile yaşamının anne ile yaşamaktan çocuk açısından daha yararlı olabileceğine ilişkin sonuçlar ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır(Downey Ve Powell, 1993).

Araştırmamızın sonuçlarına bakıldığında anne-çocuk ilişkisi açısından ülkemizde kültürel düzeyde baba-çocuk ilişkisine göre daha yoğun bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Boşanma sonrası baba-çocuk etkileşiminin zayıfladığı ve çocuğun yaşam değişimleri konusunda daha az hassasiyete sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu anlamda araştırma sonuçlarımızdan kültürel açıdan çocuğun anne ile kalmasının daha olumlu sonuçlar yaratacağı sonucuna varabiliriz.

5.1.5. Altıncı Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmamızın sonuçlarına göre boşanmış ailelerde yaşayan çocukların, evde birlikte kalmadığı ebeveyni görme sıklığının akılcı olmayan inançlar açısından bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Bu bulgular bize salt niceliksel çokluk atfeden bir görüşme takviminden se, görüşme zamanının nasıl değerlendirildiği, uzaktan da olsa diğer ebeveynin ne kadar iletişim kurup çocuğu takip ettiği gibi bilgilerden yola çıkarak yorum yapmak daha doğru olacaktır. Yani birlikte olmadığı ebeveyni ile az bir zaman diliminde de bir arada olsa, o geçirdiği zamanın çocuğa iyi gelmesi, kendini güvende hissetmesi gibi durumlar ele alınmadığı için araştırmamızın bu alt probleminin sonuçları eksik sayılabilir.

Görüşme sıklığı ile çocukların uyum problemleri arasındaki ilişkiye dair çok fazla araştırma bulunmamakla birlikte var olan araştırmalar da küçük ve sınırlı örneklem grupları ile yapılmıştır. Bu yüzden evde olmayan ebeveyni

çocuğun görme sıklığına dair betimsel çalışmalar yapılmış ve bu çalışmaların sonucu genelde boşanma sonrasında geçen sürenin artmasıyla birlikte evde olmayan ebeveyni görme sıklığı da ciddi oranda azalmıştır (Emery, 2012). Peterson ve Zill (1986), boşanma sonrasında birlikte kalmadığı ebeveynle ilişkilerin nasıl gittiği konusunda yaptıkları araştırmada, çocukların yanında ikamet etmeyen anneleri ile ilişkilerinde %57 oranında olumlu sonuçlar elde etmiş, ancak evde olmayan baba olduğunda bu oran % 36 ya kadar düşmüştür.

Evde olmayan ebeveyn ile görüşmenin bir takım olumsuzluklar getirdiğini de söylemek mümkündür. Nitekim görüşme sıklığı ile çocuğun akılcı olmayan inançları arasındaki anlamlı bir fark bulunamaması bu olumsuz etkilerin, çocuğun evde kalmayan ebeveynle kurduğu ilişkinin niteliğini de etkilemektedir. Ebeveynlerin birbirlerini kötölemesi, suçluluk ve yarım kalmış çatışma ile ilgili duygularını çocuğa aktararak bir nevi günah çıkarmaya çalışması, bu olumsuz etkilerden sayılabilir (Hughes, 2005; Gindes, 1998).

Benedik ve Brown (1997), ebeveynler boşandıktan sonra her ikisi de çocukla sıcak ve samimi ilişkisini sürdürdüklerinde, belli bir disiplin içerisinde evde olmayan ebeveyn ile görüştüklerinde, bu konuda eski eşler arasında pozitif bir uyum söz konusu olduğunda, çocuğun en fazla yararı göreceğini bildirmişlerdir.

King ve Sobolewski (2008), çocukla yaşamayan babaların, çocukların iyi oluşlarına katkısını incelemişlerdir. Boşanma sonrasında genelde baba evden ayrılırken çocuklar anne ile kalmaktadır. Buna rağmen baba ile güçlü ve sıcak bağlarını sürdüren ergenlerin psikolojik iyi oluşları önemli ölçüde olumlu bir etki sağlamaktadır. Hatta anne ile ilişkilerinde zayıf bağları bulunan ama baba ile bağlarının olumlu olduğu durumlarda bile ergenlerin iyi oluşları ile pozitif yönde ilişki bulunmuşlardır. Özellikle erkek çocuklar üzerinde dışsallaştırma ve içselleştirme sorunları, baba ile ilişkilerin niteliğinin artması ve sıcak bağların devam etmesi halinde önemli ölçüde azalma eğilimi göstermektedir.

5.1.6. Yedinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Yedinci alt probleme ilişkin bulgulara göre, çocuğun birlikte kaldığı ebeveyn tekrar evlenirse akılcı olmayan inançları artmaktadır. Yani çocuk ebeveynin yeniden evlenmesi durumunda uyum ve davranış problemleri yaşamakta, mantıklı olmayan düşünceler üretmektedir. Bilindiği üzere boşanma çocuk için yaşam koşullarının değişimini getirir. Ancak bu yaşam değişikliğine adapte olurken bir yandan da yeni bir kişinin aile içine katılması ayrı bir uyum süreci gerektirmektedir. Bu bulgu, birlikte kaldığı ebeveyni yeniden evlendiğinde, bu ister annesi ister babası olsun çocuğun üzerindeki hassasiyetin, dikkat ve ilgilinin dağılmasına zemin hazırlaması şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda da çocuğun duygusal ihtiyaçları sekteye uğrayacak ve zaten boşanma ile gelen uyum sorunu daha da kendini gösterecektir. Akılcı olmayan inançların alt boyutları olan başarı ve saygı talebinde de farklılaşma anlamlı bulunmuştur. Bu sonuca göre

ebeveyni yeniden evlenen çocukların kendilerini mükemmeliyetçi olmak zorunda hissetmeleri gibi bir durumun yeniden yapılanan aile içerisinde hatta buna üvey kardeşler de eklendiyse, sosyal kabul açısından hatadan uzak durmaya çalışmaları olarak değerlendirilebilir. Aksi takdirde bu çocuklar reddedilme korkusu yaşayacağını düşünüyor olabilir ve bu yüzden “eksiksiz olmalıyım bunun tersi olursa ben değersiz bir insanım” düşüncesi ortaya çıkıyor olabilir. Yine saygı talebi açısından bulunan anlamlı ilişki de değişen aile sistemi içerisinde yer edinebilme ve kendisine yönelik tutumlara aşırı hassasiyet gösterme şeklinde yorumlanabilir. Bu durumda çocuk çevresindekilerin, içinde bulunduğu duruma anlayış göstermelerini ve yaşam alanına müdahale etmemeleri gerektiğini düşünüyor olabilir.

Kalmijn (2015), yaptığı araştırmada boşanma sonrasında yeniden evlenen babaların yeniden evlenmeyenlere göre, ebeveyn-çocuk ilişkisinde daha düşük bir kaliteye sahip olduğunu bulgulamıştır. Ayrıca yeniden evlenen babalar, çocukla daha az temasta bulunmuş, gelişimsel değişimlerde daha az destek sağlamış ve çocukla ilgisi zaman geçtikçe kopma aşamasına varmıştır.

Amato ve Kane (2011), ebeveynleri yeniden evlenen ailesi boşanmış çocukların, evdeki stres ortamından kaçmak adına erken evlendiklerini ve erken yaşta çocuk sahibi olduklarını belirtmişlerdir.

Çivitçi, Çivitçi ve Fiyakalı (2009) , boşanan ebeveynlerin yeniden evlenip evlenmediğinin çocukların yalnızlık ve yaşam doyumu bağımlı değişkenleri açısından farklılaşmadığını bulmuşlardır.

Çocuklar ebeveynleri yeniden evlendiklerinde belirli oranlarda sıkıntı içerisine girebilirler. Öfke, saldırganlık, içe kapanma gibi tepkiler bu aşamada sık görülen tepkilerdir. Özellikle buluş çağındaki çocuklarda daha yoğun öfke ve iletişim problemleri ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni ani duygusal değişimler olabilir (Benedik ve Brown, 1997).

Ebeveynlerin önemli bir kısmı boşandıktan sonra yeniden evlenme ya da bir partner bulma durumunu yaşamaktadır. Bu durum çocuk açısından yaşam koşullarının değişimini etkileyen ve yeni ebeveyn ile ilişkilerinin nasıl gelişeceğine bağlı olarak risk faktörü olarak sayılabilir (Emery ve Kelly, 2003).

Yeniden evlenme çocuklar açısından maddi ve sosyal koşulların daha iyi hale gelmesini de sağlayabilir. Bu durumda da faydalar ve bedeller bir araya geldiğinde ruh sağlığı açısından birbirlerini sıfırlamaktadır(Emery, 2012).

5.1.7. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmada Boşanmadan sonra geçen sürenin çocuğun akılcı olmayan inançlarını farklılaştırıp farklılaştırıp bulgulanmıştır. Bu alt problem boşanmanın kısa süreli ve uzun süreli etkileri arasında bir farkın olup olmadığı yönündeki literatür araştırmalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Boşanma yaşının ve geçen sürenin önemli bir risk faktörü olduğuna dair açıklamalar olsa da yapılan araştırmaların birçoğu birbiriyle tutarlı olmayan sonuçlar ortaya çıkarmışlardır.

Wallerstein ve Kelly (Akt: Amato, 1994) Okul öncesi yaşta ebeveynleri boşanan çocukların 10 yıl sonra psikolojik olarak ne durumda olduklarını araştırdıkları boylamsal çalışmada bu çocukların bebek yaşta ebeveyni boşanmış çocuklardan daha iyi durumda olduklarını bulmuşlardır. Bu bulgu gösteriyor ki zaman geçtikçe boşanmanın bıraktığı yaralar iyileşiyor olabilir.

Özellikle çalışmalar boşanmanın kısa dönemli ve uzun dönemli etkilerini ayrı incelemeye çalışmışlardır. Boşanmadan hemen sonra çocukların vereceği geçici tepkileri ayırt edebilmek amacıyla yapılan bu ayırım bazı çalışmalarda desteklenmiştir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde ilk çocukluk döneminde boşanmaya denk gelen çocukların o dönem içinde daha fazla davranış bozukluğu gösterdikleri bulunmuştur. Bu durumda bizim çalışmamızın örneklemini oluşturan yaş grubunda geçen sürenin bir farklılaşma yaratmaması literatürle uyumlu gözükmektedir.

5.1.8. Dokuzuncu Ve Onuncu Alt Probleme İlişkin Tartışma

Boşanmış aileden gelen çocukların anneye ve babaya bağlanma düzeyleri cinsiyet, yaş geçen süre, anne-baba eğitim seviyesi, ebeveynin tekrar evlenmesi, görüşme sıklığı ve birlikte yaşadığı ebeveyne göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan aşamalı regresyon analizinde anneye bağlanmayı, çocuğun bulunduğu yaş, annenin eğitim düzeyi ve annenin yeniden evlenmesi yordamaktadır. Babaya bağlanma düzeyini ise görüşme sıklığı ve cinsiyetin yordadığı görülmektedir.

Bowbly(1979), bağlanma kuramı içerisinde ebeveyninden ayrılmanın güvenli bağlanmayı sarstığını ve azalttığını bildirmiştir. Ancak Bowbly'nin daha çok bir ebeveynin kaybı olarak nitelediği şey, ebeveynlerden birinin ölmesidir. Bu anlamda boşanmanın özellikle bir ebeveyni bir daha hiç görememe gibi bir olasılığı bulunsa da bu durum nadir rastlanan bir durumdur. Araştırma sonuçları anneye bağlanma düzeyini belirleyen 3 temel faktörün anlamlı bulgular içerdiğini göstermiştir. Bunlar sırasıyla, çocuğun uygulama sırasındaki yaşı, annenin eğitim düzeyi ve annenin yeniden evlenmesi olduğu Tablo-13 da sunulmuştur. Bu sonuçlara göre bakıldığında yaşın anneye bağlanma düzeyine etki etmesini, araştırmanın 11 ile 15 yaş arasındaki gruba uygulanması ile ilişkili olduğu yorumlanabilir. Özellikle 11 yaşından sonra ergenlik dönemi özellikleri gösteren çocukların, yalnız kalma ihtiyacı, ebeveyni protesto eğilimleri, kuşaklar arası çatışmalar ve ergen benmerkezciliği gibi özellikler hesaba katıldığında anne ile ilişkilerinde zayıflama olması dönemselsel olarak normal tepkiler olarak bilinir (Yavuzer, 2005). Boşanmış ailede yaşayan çocuk genellikle anne ile ikamet etmesi nedeniyle, anne ergenlik döneminin değişimlerine kaygı ile yaklaşabilir. Bu değişimin getirdiği sorumluluğun altından tek başına kalkabilmesi güç görünmektedir.

Araştırma sonuçlarında bir diğer anneye bağlanmayı etkileyen değişkenin annenin eğitim düzeyi olduğu ortaya çıkmıştır. Bir başka ifade ile annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun anneye güvenli bağlanma düzeyi artmaktadır.

Annenin eğitim düzeyi ile çocukların güvenli bağlanması arasındaki ilişkiye değinen çalışma bulunamamıştır ancak eğitim düzeyinin anne-baba üzerindeki ebeveyn kalitesi, iletişim tarzları ve ebeveyn doyumunu üzerindeki etkilerini araştıran çalışmalar vardır. Cohen ve Dottan (2005) boşanma sürecinde ebeveyn çocuk ilişkilerini araştırdıkları çalışmalarında, eğitimin annenin ebeveyn doyumunu negatif yönde etkilediğini bulgulamışlardır. Yani eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn doyumunu azalmaktadır. Bu bizim araştırmamız ile çelişen bir bulgudur. Aynı araştırma da babanın eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn doyumunu artmaktadır. Bu çalışmaya bakarak babanın eğitim düzeyinin yüksek olması, ebeveynlik yapmaktan aldığı doyumunu olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Bizim bulgularımız aynı zamanda toplumsal açıdan da eğitilmiş annelerin çocukların sorunları ile ilgilenme ve onlarla daha iyi ilişkiler kurma konusundaki durumları ile açıklanabilir. Özellikle çocukların fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasından çok eğitilmiş anneler, onların sosyal, akademik ve duygusal ihtiyaçlarına da duyarlıdırlar. Bu da ebeveyn-çocuk arasındaki güvenli bağlanmanın oluşmasında temel etkenlerden olabilir.

Nair ve Murray (2005), boşanmış ve boşanmamış ailelerden gelen okul öncesi çocukların bağlanma düzeyleri ile ilgili yaptıkları çalışmada birlikte yaşayan ailelerin boşanmış olan ailelere göre daha pozitif ebeveyn stillerine sahip olduklarını buna bağlı olarak da çocukların güvenli bağlanma düzeylerinin olumlu yönde etkilendiğini bulgulamışlardır. Ayrıca aynı çalışmada çocuklar boşanmış ailede yaşasa da demokratik ebeveyn stiline çocuğun güvenli bağlanmasında pozitif bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bizim çalışmamız ebeveyn stillerini bir aracı değişken olarak araştırma içerisine almamıştır. Bu çalışmamızın bir eksikliği olarak değerlendirilebilir. Ancak annenin eğitim düzeyi arttıkça ebeveyn stillerinin de olumlu yönde etkilenebileceğini varsayabiliriz. Bu da çocuğun güvenli bağlanmasına katkı sunabilir.

Annenin yeniden evlenmesi de bizim çalışmamızda çocukların güvenli bağlanma düzeyini olumsuz yönde etkilemektedir. Ebeveynleri boşanan çocukların genelde annelerin de kaldıkları düşünüldüğünde bu durum pek de şaşılacak bir durum değildir. Çünkü anne yeniden evlenme sürecinde bütün ilgisini duygusal ihtiyaçlarına dönmüş, yaşamını yeniden düzenleme yoluna gitmiş ve çocuğun duygusal ihtiyaçları ile daha az ilgilenmeye başlamış olabilir. Hatta bizim çalışmamızda olmasa da üvey kardeş olması durumu da çocuğun bağlanma sistemlerinde önemli bir değişime yol açmış olabilir.

Boşanmış ailelerden gelen çocukların babaya bağlanma düzeylerine bakıldığında, bizim araştırmamızda görüşme sıklığının ve cinsiyetin önemli bir rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Yani görüşme sıklığı arttıkça babaya güvenli bağlanma düzeyinde de artış meydana gelmiştir. Diğer yandan cinsiyet açısından

erkeklerin kızlara göre boşanma sonrasında babaya bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Boşanmış ailelerden gelen çocukların, babaları ile sıcak ilişkilere ve olumlu bir etkileşime sahip olması ve bunu devam ettirmesi babaya duyulan güvenli bağlanmayı olumlu yönde etkileyecektir(Kuzucu, 2011).

Öztürk(2008) babadan ayrılan çocukların babalarını görme zamanlarını bir takvime bağlamalarının ve tutarlı bir şekilde nitelikli vakit geçirmelerinin çocuklar açısından olumlu katkıları olacağını belirtmiştir. Kız ya da erkek olsun baba ile ilişkilerin devam etmesi ve babanın çocuğun güvenini kazanması onun cinsiyet kimliğini de sağlıklı oluşmasına yol açacaktır.

Yaptığımız araştırma da diğer bulgu erkeklerin babaya bağlanma düzeylerinin kızlara oranla daha yüksek çıkmış olmasıdır. Bu durum ise özellikle ergenlik dönemi ile alakalıdır. Örneklemimiz buluş çağındaki çocukları kapsadığı için bu dönemdeki erkek çocuklar, rol model olarak babalarını önemsemekte, yaşadıkları değişimlerle ilgili sorularına yanıt almak ve rehberlik edilmesini istemek durumunda olduklarından babaları ile daha iyi ilişkiler kurma eğilimindedirler.

Evde olmayan ebeveynle görüşme sıklığının yararlı olup olmadığı yaşa göre farklılık göstermektedir. Samantha ve ark.(2013) çocuğun evde bulunmaya ebeveyn ile yatılı olarak haftada en az bir kere görüşmesinin, 0-3 yaş arasında güvensiz bağlanmayı arttırdığını bulgulanmışlardır. Bu durum birincil bakıcı ile küçük yaşlarda kurulan ayrılık kaygısı ile açıklanabilir. Ama okul çağı ve daha sonraki yaşların evde kalmayan ebeveyn ile görüşmesi bizim bulgularımızı destekler nitelikte olumlu olabileceği söylenebilir.

5.1.9. Onbirinci Ve Onikinci Alt Probleme İlişkin Tartışma

Araştırmamızda anneye ve babaya güvenli bağlanmanın çocukların akılcı olmayan inançlarını negatif yönde yordadığı bulgulanmıştır. Bu sonuçlar boşanmış ailede yaşayan çocukların ayrı ayrı anneye güvenli bağlanma ve babaya güvenli bağlanma düzeyleri artıkça, akılcı olmayan düşüncelerin azaldığını göstermektedir. Çocukların ebeveynlere güvenli bağlanmasının onların psikolojik durumlarına olumlu katkıları olduğu bulgusu özellikle bağlanma kuramcılarının iddia ettiği tezlerle ve araştırmalarla uyumludur (Bowbly, 1979, 1998; Feeney Ve Monin, 2008; Hazan Ve Shaver, 1994; Main, 1999).

Araştırmamızın sonuçları çocukların ebeveynleri ile kurdukları ilişkinin yüksek nitelikli oluşu, etkileşimlerinin yoğun ve çocuklarına duydukları güvenle birlikte karşılıklı olarak doyurucu bir ilişki olması olarak görülen güvenli bağlanmanın çocukların akılcı olmayan inançlarını azalttığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu durum buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek uyum, davranış ve birçok psikolojik problemin de önlenmesi gibi sonuçları ortaya çıkarabilir.

Bağlanma teorisi, boşanma gibi zorlu yaşam olaylarına çocukların uyum sağlaması noktasında kilit bir öneme sahiptir. Böyle zorlu yaşam olaylarında özellikle bağlanma davranış sistemi harekete geçip bağlanma figürüne yakınlık

sağlama ihtiyacı duyacağı için, güvenli bağlanan kişinin bu anlamda kaygıları azalacaktır (Ciattei, 2012)

Sroufeve ark. (1991: Akt; Nair ve Murray, 2005) yaptıkları araştırmada, güvensiz bağlanan ergenlerin ebeveynlerinin boşanması sonrasında, bir takım davranış ve akademik problemler yaşadıklarını bulgulamışlardır. Baumrind (Akt; Nair ve Murray,2005) tanımladığı otoritatif (demokratik) ebeveyn stiline Ainsworth tarafından tarif edilen güvenli bağlanma stili ile ilişkili olduğunu söylemiştir. Diğer yandan Nair ve Murray (2005) okul öncesi dönemdeki çocuklarla, bağlanma ve boşanma ilişkisi ile ilgili yaptıkları çalışmalarında, boşanmış aileden gelen okul öncesi dönem çocuklarının boşanmadan bir yıl sonra, boşanmamış ailelerden gelen çocuklara göre daha düşük güvenli bağlanma düzeyine sahip olduğunu bulgulamışlardır. Bu durum her ne yapılsa yapılsın boşanmanın bir zorlu yaşam olayı olarak güvenli bağlanma düzeyini de etkilediğini göstermektedir.

Çocukların annelerine güvenli bağlanma düzeyine babalarına güvenli bağlanma düzeyi karşılaştırıldığında akılcı olmayan inançları açısından anneye güvenli bağlanma düzeyinin akılcı olmayan inançlarını daha fazla yordadığını söyleyebilir. Bu durumda birincil bakım veren kişinin anne olduğu ve bağlanma sisteminde daha fazla önemi olduğunu söylemek literatür açısından da çelişkili olmaz. Doğaldır ki anne ile çocuk etkileşiminin, her ne kadar baba-çocuk etkileşimi önemli olsa da, çok daha kritik bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Çünkü en erken temas anne ile gerçekleşmektedir (Lowenstein, 2010).

Bulgularımızı destekleyen başka bir çalışma da Aktan ve Özen'in (2010) bağlanma ve zorbalık arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasıdır. Bu araştırmada erkeklerin ebeveynine güvenli bağlanması ile onların zorbalık davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğuna yöneliktir. Bu çalışmada Aktan ve Özen (2010) hem zorbalığa maruz kalan hem de zorbalık yapma davranışı gösteren çocukların ebeveynlerine daha az güvenli bağlandıklarını bulgulamışlardır. Yine benzer çalışma Kaplan (2012) tarafından yapılmış ve ebeveynine güvenli bağlanan çocukların daha az saldırganlık davranışı gösterdikleri bulgulanmıştır.

Ergenler için mantık dışı inançlar ölçeği (Bireysel düşüncel ölçeği) bizim bağımlı değişkenimiz için kullandığımız ve başarı talebi, saygı talebi ve rahatlık talebi alt boyutları olan bir ölçektir. Bu araştırmada hem toplam puan açısından hem de alt ölçekler açısından ebeveynine bağlanmanın yordayıcılığına bakılmıştır. Bulgular yorumlanmadan önce bu alt ölçeklerin ne anlama geldiklerini söylemek doğru olacaktır. Çivitçi (2003) geliştirdiği Ergenler için mantık dışı inançlar (bireysel düşünceler) ölçeğinde Albert Ellis'in üç temel mantık dışı inanç ayırımından yararlanmıştı. Rahatlık talebi, bireyin yaşam koşullarının kendisi için mükemmel olması düşüncesindedir. "Her şey benim için kolay ulaşılabilir olmalı aksi takdirde buna tahammül edemem" düşüncesi rahatlık talebi inancının temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bizim çalışmamızda rahatlık talebi, güvenli bağlanma değişkeni açısından alt ölçeklerde en fazla korelatif

ilişkinin olduğu mantık dışı inançtır. Bu durum kişinin çaba harcamasının önünde bir engel olarak dururken, kişiyi yaşam koşullarını düzenleme, akademik açıdan başarı kazanmak için başkalarından destek bekleme ve işlerin kolaylaştırılmasını bekleme gibi bir durum yaratabilir. Bu da akademik açıdan başarısızlığın kapısını aralayacaktır. Başarı talebi denilen birinci mantık dışı inanç, bireyin her durumda “başarılı olmalıyım, mükemmel olmazsam iyi biri değilim ve insanlar beni eksiksiz kusursuz bulmalılar” düşünceleri ile tanımlanabilir. Bu talep güvenli bağlanmanın ikinci sırada yordadığı mantık dışı inanç olarak belirlenmiştir. Bireyi kaygı ve depresyona itecek bu düşünce sisteminin ebeveynlerine güvenli bağlanmayan boşanmış aileden gelen çocuklarda belirli oranda görülebileceğini söyleyebiliriz. Bir diğer mantık dışı inanç ise saygı talebidir. Bu mantık dışı inanç ise bireyin başkalarının kendisine nazik, dürüst ve kibar davranılması gerektiğine dair düşüncelerden oluşur. Bu anlamda bireyin kendine olan saygısı aslında başkalarının tutumlarına göre iniş çıkışlar gösterecektir. Aslında bireyin bu durumda benlik saygısının düşük olduğunu çıkarabiliriz. Bu bulgulardan yola çıkarak benlik saygısı açısından Young (2013) ‘ın yaptığı araştırmayı örnek verebiliriz. Young (2013) doktora tezinde, ebeveyn çocuk bağlanması ve benlik saygısının riskli davranışlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada ebeveyne bağlanmanın riskli davranışlar açısından önemli bir koruyucu faktör olduğunu bulgulamıştır. Aynı zamanda yüksek öz saygının da riskli davranışlardan kaçınma noktasında önemli bir faktör olduğunu bulgulamış ve yine güvenli bağlanmanın yüksek benlik saygısı ile de pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamıştır.

McCormick ve Kennedy (1994), çocukluk ve ergenlik dönemi bağlanma ölçümlerini kapsayan bağlanma ve benlik saygısı arasındaki ilişkiye dair araştırmalarında, hem çocuklukta güvenli bağlanmanın hem de ergenlik dönemindeki bağlanmanın kişinin benlik saygısına önemli ölçüde katkı sağladığını bulgulamışlardır. Wacha (2010) bağlanma stilleriyle akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki bulamamıştır. Bu sonuç da bizim araştırma bulgularımızı bir anlamda başarı talebi açısından destekler nitelikte görülmemektedir. Çünkü birey başarılı olmalıyım ya da mükemmel olmalıyım düşüncesiyle kaygılı ve daha fazla çalışmaya yoğunlaşması beklenebilirdi. Bu çelişkili bulgu, bağlanmayı ölçen ölçme aracının bağlanma stillerini ayrı ayrı ölçmek yerine güvenli ve güvensiz bağlanma şeklinde kategorize edilmesinden kaynaklı da olabilir.

5.2. SONUÇ

Sonuç olarak boşanmış ailelerden gelen çocukların ebeveynlerine güvenli bağlanma düzeyinin yükselmesi onların akılcı olmayan inançlarını azaltmaktadır. Bu açıdan bakıldığında boşanmanın kendisinden çok ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin, çocuktaki uyum ve davranış sorunlarını etkilediğini çıkarabiliriz.

- ✓ Boşanmış ailelerde yaşayan çocukların cinsiyetlerine göre akılcı olmayan inançları farklılaşmamaktadır.
- ✓ Boşanmış aileden gelen çocukların annelerinin eğitim düzeyi onların akılcı olmayan inançları üzerinde bir etkiye sahip değildir. Ancak babalarının eğitim düzeyi arttıkça akılcı olmayan inançlar azalmaktadır.
- ✓ Boşanmış aileden gelen çocukların, ebeveynleri boşandıkları sırada kaç yaşında olduklarının, akılcı olmayan inançları üzerinde bir etkisi yoktur.
- ✓ Çocukların boşanma sonrasında anneleri ile ikamet etmeleri onların akılcı olmayan düşüncelerini azaltmaktadır.
- ✓ Çocukların evde bulunmayan ebeveynle görüşme sıklığının, onların akılcı olmayan inançları üzerinde herhangi bir farklılaştırıcı etkisi bulunmamaktadır.
- ✓ Çocukların birlikte kaldığı ebeveynin yeniden evlenmesi onların akılcı olmayan inançlarını arttırmaktadır.
- ✓ Anne-babaları boşandığı andan bu zaman kadar geçen süre, çocukların akılcı olmayan inançlarını farklılaştırmamıştır.
- ✓ Boşanmış aileden gelen çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyleri, çocuğun yaşı arttıkça azalmakta, annenin eğitimi arttıkça güvenli bağlanma düzeyleri artmakta ve annenin yeniden evlenmesi durumunda da güvenli bağlanma düzeyi azalmaktadır.
- ✓ Boşanmış aileden gelen çocuklarda babaya güvenli bağlanma düzeyleri, görüşme sıklığı arttıkça artmaktadır. Erkeklerin kızlara göre babaya daha fazla güvenli bağlandığı ortaya çıkmaktadır.
- ✓ Çocukların anneye ve babaya güvenli bağlanma düzeyleri arttıkça akılcı olmayan inançları azalmaktadır.

5.3. ÖNERİLER

Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Anne-babaların boşanma kararı almadan önce aile danışmanları ile işbirliğini artırıcı yasal platformlar oluşturulabilir.
- Okul rehber öğretmenleri boşanmış ailelere özel seminer ve konferans çalışmaları yapabilir.
- Boşanma sürecinin getirdiği uyum problemleri ile öğrencilerin daha iyi baş etmesini sağlayacak sınıf rehberlik ve okul rehberlik faaliyetleri düzenlenebilir.
- Anne babanın çocukla etkileşimini artırıcı ve güvenli bağlanmalarını destekleyici okul öncesi dönemde çalışmalara ağırlık verilebilir.
- Belediyelerin ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin boşanma öncesi ve sonrasında hangi süreçlerden geçileceğine ilişkin broşürler ve

bilgilendirme kitapçıkları dağıtması, çocuklar açısından bu sürecin en az hasarla atlatılmasını sağlamak amacıyla destek sunabilir.

- Boşanmış anneler ve babalar yeniden evlenmeden önce çocukla bunun nasıl konuşulacağı, hayatında neler değişebileceği konusunda önleyici bir iletişim sürecine nasıl gireceği ile ilgili bilgilendirilebilir.
- Evde olmayan ebeveyn ile çocuk arasındaki iletişimin kaybolmaması için ve bu görüşmelerin niteliğinin artırılması için veliler bilinçlendirilebilir.
- Sınıf rehber öğretmenlerinin, boşanma sürecinde olan öğrencilerinin aileleriyle daha fazla iletişime girmesi ve bu süreçle ilgili nasıl davranacaklarını öğrenmeleri için çeşitli eğitim, kurs vb. etkinlikler düzenlenebilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Çocukların boşanmaya ilişkin algılarını ölçmeye yönelik ölçme araçları geliştirilebilir
- Boşanma sonrası uyum problemlerini azaltmaya yönelik psikoğitim, grup rehberliği gibi çalışmalar düzenlenebilir.
- Ebeveyn çatışmasının boşanma sonrasında çocuk üzerindeki etkileri incelenebilir.
- Ebeveyn stilleri açısından çocukların boşanmaya ilişkin uyum düzeyleri araştırılabilir.
- Çocukların baş etme becerileri geliştirilerek, akıcı – duygusal, davranışçı terapi modeli ile yarı deneysel araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.D. ve Bell, S.M.(1968). Attachment, Exploration, and Separation: Illustrated by the Behavior of One-Year-Olds in a Strange Situation. *Child Development*, 41(1),49-67.
- Ainworth, M.D. ve Bowlby, J.(1991). An Ethological Approach to Personality Development. *American Psychologist*, Vol. 46 (4), 333-341.
- Akkaya, M. (2010). *Bağlanma Stilleri, Stresle Başaçıkma Tarzlari, Problem Çözme Becerileri Ve İletişim Tarzlarının Boşanma Süreci Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Aktan, T. ve Özen, D.Ş.(2010). Bağlanma ve Zorbalık Sisteminde Yer Alma:Başa Çıkma Stratejilerinin Aracı Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 101-113.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aktaş, Ö. (2011). *Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Amato, P.R.(1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. *Future Child*, 4(1),143-64.
- Amato, P.R. (2012) The Consequences Of Divorce For Adults And Children. *Social Issues: Journal for General Social Issues*, 23, 5-24. doi:10.5559/di.23.1.01
- Amato, P.R. ve Kane, J.B. (2011). Parents' Marital Distress, Divorce, and Remarriage: Links With Daughters' Early Family Formation Transitions. *Journal of Family Issues*, 32(8) 1073–1103.
- Amato, P.R. ve Keith, B. (1991). Parental Divorce and the Weil-Being of Children: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*, 110(1), 26-46.
- Amato, P.R. ve Previti, D. (2003). People's Reasons for Divorcing: Gender, Social Class, the Life Course, and Adjustment. *Journal Of Family Issues*, 24(5), 602-626. DOI: 0.1177/0192513X03254507
- Aydın, O. ve Baran, G. (2012). *Ebeveynleri boşanma sürecinde olan 9-12 yaş grubundaki çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin incelenmesi*. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(1),001-020.
- Bağcı , C.(2013). *Anne-babaların akılcı olmayan inançlarının aile işlevi ve çocuklardaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Barholomev, K. Ve horowitz, L.M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test Of A Four Category Model. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226244.

- Barret,L.F ve Pietromonaco, P.R.(1997). Working Models Of Attachment And Daily Social İnteractions. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 73(6), 1409-1423.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal araştırmalar Genel M¼d¼rl¼g¼, (2008). *Boşanma sebepleri bilimsel araştırma projesi uygulama sonuçları*. İstanbul.
- Benedek, E.P. ve Brown, C.F. (1997). *Boşanma ve ocuğunuz*. Ankara:HYB Yayıncılık.
- Beştav, F.G. (2007).*romantik ilişki doyumunu ile cinsiyet, bağlanma stilleri, rasyonel olmayan inançlar ve aşka ilişkin tutumlar arasındaki ilişkilerin incelenmesi*.(Yayımlanmamış Y¼ksek Lisans Tezi). Hacettepe ¼niversitesi, Ankara.
- Bowlby, J. (1969). Bağlanma (T.V.Soylu, eviren).İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (1979). *Sevgi Bağlarının Kurulması ve Bozulması* (M.Kamer, eviren).İstanbul: Psikoterapi Enstit¼s¼ Eğitim Yayınları.
- Bowlby, J. (1998). *G¼vemli Bir Dayanak* (S.G¼neri, eviren).İstanbul: Psikoterapi Enstit¼s¼ Eğitim Yayınları.
- Bretherton,I. (1992). The Origins Of Attachment Theory: John Bowlby And Mary Ainsworth. *Developmental Psychology* , 28, 759-775.
- Brown, L.G.,Bost,K.K., McBride,B.A. ve Shin, N.(2007). Parenting Predictors of Father-Child Attachment Security: Interactive Effects of Father Involvement and Fathering Quality. *Fathering*, 5(3),197-219.
- Ciattei, J. (2012). Attacment and Divorce: A review of the literature. <http://www.oswego.edu/Documents/wac/Deans%20Awards,%202012/psychology.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Cohen, O. ve Finzi-Dottan, R. (2005). Parent–Child Relationships During The Divorce Process: From Attachment Theory And Intergenerational Perspective. *Contemporary Family Therapy*,27(1),81-99.
- Coiro, M.J., Morrison, D., Zill, N.(1993), Long-Term Effects of Parental Divorce on Parent-Child Relationships, Adjustment, and Achievement in Young Adulthood. *Journal of Family Psychology*, 7(1):91-103
- Corey, G.(2008). *Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları*(T.Ergene, eviren). Ankara: Mentis Yayıncılık
- Cox, S. E. (2010) *Effects Of Parental Divorce On Children İn Relation Tio Development And Attachment Style*. (Yayımlanmamış Y¼ksek Lisans Tezi) The University Of Texas, Austin.
- Crowell, J.A. ve Treboux, D.(1995). A Review of Adult Attachment Measures: Implications for Theory and Research. *Social Development*, 4, 294-327.
- alışır, M.(2009). Yetişkin Bağlanma Kuramı ve Duygulanım D¼zenleme Stratejilerinin Depresyonla İlişkisi. *Psikiyatride G¼ncel Yaklaşımlar*, 1(1), 240-255.

- Çivitçi,A. (2003). Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Dergisi*,25(3), 69-80.
- Çivitçi,N. , Çivitçi, A. Ve Fiyakalı, N.C.(2009). Anne-Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Ergenlerde Yalnızlık Ve Yaşam Doyumu. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*,9(2), 493-525.
- DeBord, K.(1997). *Focus on kids: the effects of divorce on children*. <https://www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pdfs/fcs471.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Downey, D.B. Ve Powell, B.(1993). Do children in single –parent households fare better living with same sex parents. *Journal of Marriage and Family*, 55(1), 55- 71.
- Eagan, C.E.(2004). Attachment and Divorce: Family Consequences. <http://www.personalityresearch.org/papers/eagan.html> sitesinden alınmıştır.
- Emery, R.E. VE Kelly, J.B.,(2003), Children's adjustment following divorce: Risk and resilience perspectives. *Family Relations*, 52(4), 352-362.
- Emery, R.E.(2012). *Evlilik, boşanma ve çocukların uyumu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası kültür yayınları.
- Erdoğdu, M.Y.(2012). Sokakta Çalışan Çocukların Depresif Belirti Düzeylerinin Taranması: Karşılaştırılmalı Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28(1), 77-87.
- Feeney, B.C. ve Monin, J.K. (2008). An Attachment-Theoretical Perspective On Divorce. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 2(1), 934-957.
- Fraley, C.R.Ve Haffernan, M.E.(2013), Attachment And Parental Divorce A Test Of The Diffusion And Sensitive Period Hypotheses. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 39(1), 1199-1213.
- George, C. Ve Solomon, J. (1999). The effects of overnight visitation in divorced and separated families: A longitudinal follow-up. *Attachment Disorganization*,1(1),2-33.
- Gindes, M.(1998), The psychological effects of relocation for children of divorce. *The psychological effects of relocation*, 15,119-148.
- Göçener, D. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Güvenli Bağlanma Düzeyleri İle Kişilerarası İlişki Tarzları Arasındaki İlişkiler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güler, F. (2014). *Boşanma sürecinde çocukların benlik saygısı, depresyon ve kabul-red algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gündüz, B.(2013). Bağlanma Stilleri, Akılcı Olmayan İnançlar ve Psikolojik Belirtilerin Bilişsel Esnekliği Yordamadaki Katkıları. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2071-2085.

- Güngör, H.C. (2007). *Evlilik doyumunu açıklamaya yönelik bir model geliştirme (Yayınlanmamış doktora tezi)*. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Güven, E. (2013). *Çocuğun Davranış Sorunları İle Algıladığı Anne Baba Çatışması Arasındaki İlişkiler: Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Harlow, H.F. ve Zimmermann, R.R. (1959). Affectional Responses In The Infant Monkey. *American Association for the Advancement of Science*, 130(3373), 421-432.
- Hazan, C. ve Shaver, P.R.(1994). Attachment As An Organizational Framework For Research On Close Relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1-22.
- Hoglund, C. L. ve Collison, B. B.(1989). Loneliness and irrational beliefs among college students. *Journal of College Student Development*, 30(1), 53-58.
- Hortaçsu, N. ve Oral, A. (1991). Factors Affecting Relationships of Turkish Adolescents With Parents and Same-Sex Friends, *Journal of Social Psychology*, 131(3), 413-427.
- Hoşcan, S.(2010). *9-12 yaş çocuklarının evlilik çatışması algısı ile yaşam kalitesi arasındaki ilişkide ebeveyn tutumunun aracı etkisinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Hughes, R. (2005). *The effects of divorce on children*. Urbana, University of Illinois Extension.
<https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/14470/The%20Effects%20of%20Divorce%20on%20Children--2005.pdf?sequence=2>
adresinden edinilmiştir.
- Işinsu, M.(2003). *İlişki biçimi ve süresi ile bağlanma stilleri arasındaki bağlantılar*(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Johnson,S.C., Dweck, C.S.ve Chen, F.S.(2007). Evidence for Infants' Internal Working Models of Attachment. *Association for Psychological Science*, 18(6), 501-502.
- Kalmijn, M. (2015). Relationships Between Fathers and Adult Children: The Cumulative Effects of Divorce and Repartnering. *Journal of Family Issues*, 36(6), 737-759. DOI: 10.1177/0192513X13495398
- Kaplan, B.(2012). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kartol, A. (2013). *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Kavzoğlu, S.Ö. , Kesebir, S., Üstündağ, M.F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 3(2), 321-322.

- Kennedy, J.H. ve McCormick, C.B.(1994). Parent-child attachment working models and self-esteem in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 23(1), 1-18.
- Kılıçaslan, S. (2009). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kılınc, H. ve Sevim, S.A.(2005). Ergenlerde Yalnızlık ve Bilişsel Çarpıtmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38(2), 67-89.
- King, V. ve Sobolewski, J.M. (2008), Nonresident Fathers' Contributions to Adolescent Well-Being. *Journal Marriage Family*, 68(3): 537-557. doi: 10.1111/j.1741-3737.2006.00274.x
- Klohen, E.C. ve Luo, S. (2005). Assortative Mating and Marital Quality in Newlyweds:A Couple-Centered Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(2), 304-326.
- Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değeri arasındaki ilişki*(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Lamp, M.E.(1981). The role of the father in child development.
- Lowensitein, L.F. (2010). Attachment Theory And Parental Alienation. *Journal of Divorce and Remarriage*, 51(3), 157-168.
- Main , M.(1999). Mary D. Salter Ainsworth: Tribute and Portrait. *Psychoanalytic Inquiry*,19,682-776.
- Matthews, D.W. (1998). *Long-term effects of divorce on children*. <https://www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pdfs/fcs482.pdf> adresinden edinilmiştir.
- McLeod, S. A. (2007). Bowlby's Attachment Theory. www.simplypsychology.org/bowlby.html sitesinden alınmıştır.
- Nair, H. Ve Murray, A. D. (2005). Predictors of Attachment Security in Preschool Children From Intact and Divorced Families. *The Journal Of Genetic Psychology*,166(3), 245-263.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 5(2), 140-161.
- Özen, D.Ş. (1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemler ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Özgüven, İ.E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

- Öztürk, M. (2014). *Boşanmış ailelerde çocuk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Palm,G.(2014). Attachment Theory and Fathers: Moving From “Being There” to “Being With”. *Journal of Family Theory & Review*, 6(4), 282-297.
- Pamuk, Ş. (2010). İçinde T. Solmuş(Ed.), *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi* (ss:197-210).(Birinci baskı).İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Peterson, J. L. ve Zill,N. (1986). Marital Disruption, Parent-Child Relationships, and Behavior Problems in Children. *Journal of Marriage and the Family*, 48, 295-307.
- Salman, N. Ve Uzunboylu, H.(2011). *Eşlerin boşanma nedenleri ve eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Samantha L. Tornello,S.L.,Emery, R., Rowen,J., Potter,D., Ocker, B. VE Xu, Y (2013). Overnight Custody Arrangements, Attachment, and Adjustment Among Very Young Children. *Journal Of marriage and family*, 75(4): 871–885.
- Sancaklı, D.(2014). *Boşanmış annelerin ve çocuklarının boşanma sürecine ilişkin yaşantıları*(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sarı, T.(2008).*üniversite öğrencilerinde romantik ilişkilerle ilgili akılcı olmayan inançlar, bağlanma boyutları ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi).Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sayar, K. ve Tüzün, O.(2006). Bağlanma Kuramı Ve Psikopatoloji. *Düşünen Adam*,19(1), 2439.
- Shrifter, M. R., (2007). Adjustment to Parental Divorce and Remarriage: An Examination of the Impact of Gender and Temperament in Children (yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pasific university. <http://commons.pacificu.edu/spp/5>
- Sönmez, D. (2012). *Boşanma sürecindeki çiftlerin otomatik düşünceleri ile aile ve evliliğe ilişkin inançlar arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sucu, İ. (2007). *Boşanmış kadınların boşanma nedenleri ve boşanma sonrası toplumsal kabulleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Şendil, G. (1999). *Çocukların anne babanın evlilik çatışmasını algılayışı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- T.C.Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2009). *Boşanma nedenleri araştırması*. Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2006). *Aile yapısı araştırması*. Ankara .
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016, Mart, 2). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2015*. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21515> adresinden alınmıştır.

- Wacha, V.H.(2010). *Attachment Patterns Relationship To Intelligence And Academic Achievement In School-Age Children* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). The University Of Arizona. Arizona
- Walczak, Y. ve Burns, S. (1999). *Boşanma ve çocuk üzerine etkileri* (İ.Ersevım, Çeviren).İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yavuzer, H. (2005). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıkılmaz, M. (2009). *Akılcı duygusal eğitim programının lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ve problem çözme beceri algıları üzerine etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Yılmaz, N.D. (2011). *Çatışma yaşayan ve boşanmış ailelerin ilköğretim çağındaki 7-12 yaş çocuklarının benlik algıları ve kaygı düzeyleri açısından çatışma yaşamayan ailelerin çocukları ile karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Young, R.E. (2013). *The Influence of Parent-Child Attachment Relationships and Self-Esteem on Adolescents' Engagement in Risky Behaviors* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Brandeis University, Waltham.
- Yörükkan, T.(2011). *Bağlanma ve Sonraki Yaşlarda Görülen Etkileri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EKLER

Ek-1 Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Raporu

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ARAŞTIRMALARI
ETİK KURULU KARARLARI

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
27.06.2016	7	2016/32

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet GÜNDOĞDU'nun sorumluluğunda yapılması tasarlanan "Boşanmış Ailelerde Yetişen Çocukların Ebeveynlerine Bağlanma Düzeylerine Göre Akılcı Olmayan İnançlarının Çocukların Ebeveynlerine Bağlanma Düzeylerine Göre Akılcı Olmayan İnançlarının İncelenmesi" adlı araştırma için hazırlanmış olan ve 08/06/2016 tarihinde sunulan başvuru formu ile ekindeki ilgili belgeler, araştırmanın gerekeçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, araştırmanın yürürlükte olan ilgili yasal mevzuata uyularak yürütülmesi ve sonuçlandırılması koşulu ile gerçekleştirilmesinde etik sakınca bulunmadığına toplantıya katılanların oybirliği ile karar verilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. İsmail TUNCER

Katılmadı
Doç. Dr. Serdarhan Musa
TAŞKAYA
Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Zeki KÜTÜK
Üye

Doç. Dr. Sinan ÖZGELEN
Üye

Prof. Dr. Elif EKER DEVELİ
Raportör

Doç. Dr. Burhan ÇAPRI
Üye

Doç. Dr. Ahmet Öner KURT
Üye

Ek-2 Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplar ve kişisel bilgiler sadece araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır (Adınız-soyadınız sorulmamaktadır). Formdaki tüm soruları eksiksiz olarak cevaplamanız çok önemlidir. Bu çalışmaya olan katkınız ve verdiğiniz cevaplardaki samimiyetinizden dolayı teşekkür ederim.

1- Cinsiyetiniz: ()-Kadın ()-Erkek

2- Yaşınız:

3- Annenizin eğitim durumu nedir?

()-Hiç okula gitmemiş ()-İlkokul mezunu ()-Ortaokul mezunu ()- Lise mezunu ()-Yüksekokul mezunu ()- Üniversite mezunu ()- Yüksek lisans ve üstü

4- Babanızın eğitim durumu nedir?

()-Hiç okula gitmemiş ()-İlkokul mezunu ()-Ortaokul mezunu ()- Lise mezunu

()- Yüksekokul mezunu ()-Üniversite mezunu ()- Yüksek lisans ve üstü

5- Annem: ()- Yaşıyor ()-Öldü

6- Babam: ()- Yaşıyor ()-Öldü

7- Anne- Babanız boşandığında kaç yaşındaydınız?.....

8- Annemle birlikte yaşıyorum () Babamla birlikte yaşıyorum ()

Diğer(.....)

9- Annem boşandıktan sonra yeniden evlendi. Evet() Hayır()

10- Babam boşandıktan sonra yeniden evlendi. Evet() Hayır()

11- Birlikte kalmadığınız ebeveyniniz ile ne sıklıkla görüşürsünüz?

Haftada birkaç kez ()

Haftada bir kez()

Ayda bir kaçkez ()

Ayda bir kez ()

Bir aydan daha uzun süre görmüyorum()

Hiç

görmüyorum ()

Ek-3 Anne-Babaya Bağlılık Ölçeği

ABBÖ

Anne ya da babanız hayatta değilse ya da onlardan biri ya da ikisi ile uzun yıllardır ilişkiniz yoksa bu bölümde onunla/onlarla ilgili soruları CEVAPLAMAYINIZ. Aşağıda anne ve babanızla ilgili cümleler verilmiştir. Sizden istenen, her bir cümlelerin sizin için ne derece doğru olduğunu belirtmenizdir. Lütfen soruları eksiksiz olarak cevaplayınız.

Her cümleyi dikkatle okuduktan sonra, ifadelerin yanındaki kutulardan size en uygun olan birisinin içine (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.	HER ZAMAN	SIK SIK	BAZEN	NADİREN	HİÇBİR ZAMAN
1- Bir problemim olduğunda sadece kendime güvenmek zorundayım.					
2- Duygularımı göstermemin bir işe yaramadığını düşünüyorum.					
3- Evde genellikle kolayca huzurum kaçır.					
4- Evde yeteri kadar ilgi görmüyorum.					
5- Bugünlerde kime güvенеbileceęimi bilmiyorum.					
6- Kimsenin beni anlamadığını düşünüyorum.					
ANNE FORMU:	HER ZAMAN	SIK SIK	BAZEN	NADİREN	HİÇBİR ZAMAN

7- Annem duygu ve düşüncelerime saygı gösterir.					
8- Annemin annelik görevinde başarılı olduğunu düşünüyorum.					
9- Keşke annem farklı olsaydı diye düşünüyorum.					
10- Annem beni olduğum gibi kabul eder.					
11- Beni kaygılandıran durumlarda annemin görüşlerini almak hoşuma gider.					
12- Annem beni rahatsız eden bir şey					
13- Problemiimi annemle konuşmak bana utanç veriyor ya da aptalca geliyor.					
14- Annem benden çok şey bekliyor.					
15- Annemin sandığından (bildiğinden) çok daha huzursuzum.					
16- Bir konu hakkında tartıştığımızda annem benim görüşlerimi dikkate alır.					
17- Annem benim kararlarımaya güvenir.					

18- Annemin kendi problemleri var, kendi problemlerimle onu rahatsız etmek istemem.					
19- Annem kendimi daha iyi anlamamda bana yardımcı olur.					
20- Problemlerimi ve sıkıntılarımı annemle konuşabilirim.					
21- Anneme öfke duyuyorum.					
22- Annem problemlerim hakkında konuşmam için beni cesaretlendirir.					
23- Annem beni anlar.					
24- Bir şey hakkında kızgın olduğum zaman annem anlayışlı olmaya çalışır.					
25- Anneme güveniyorum.					
26- Annem bugünlerde neler çektiğimi bilmiyor.					
27- İçimi dökmek istediğimde anneme güvenirim.					
28- Bir şeylerden rahatsız olduğumu fark ederse, annem benimle konuşmak ister.					

BABA FORMU:	HER ZAMAN	SIK SIK	BAZEN	NADİREN	HİÇBİR ZAMAN
29- Babam duygu ve düşüncelerime saygı gösterir.					
30- Babamın babalık görevinde başarılı olduğunu düşünüyorum.					
31- Keşke babam farklı olsaydı diye düşünüyorum.					
32- Babam beni olduğum gibi kabul eder.					
33- Beni kaygılandıran durumlarda babamın görüşlerini almak hoşuma gider.					
34- Babam beni rahatsız eden bir şey olduğunda fark eder.					
35- Problemini babamla konuşmak bana utanç veriyor ya da aptalca geliyor.					
36- Babam benden çok şey bekliyor.					
37- Babamın sandığından (bildiğinden) çok daha huzursuzum.					
38- Bir konu hakkında tartıştığımızda babam benim görüşlerimi dikkate alır.					

39- Babam benim kararlarima güvenir.					
40- Babamın kendi problemleri var, kendi problemlerimle onu rahatsız etmek istemem.					
41- Babam kendimi daha iyi anlamamda bana yardımcı olur.					
42- Problemlerimi ve sıkıntılarımı babamla konuşabilirim.					
43- Babama öfke duyuyorum.					
44- Babam problemlerim hakkında konuşmam için beni cesaretlendirir.					
45- Babam beni anlar.					
46- Bir şey hakkında kızgın olduğum zaman babam anlayışlı olmaya çalışır.					
47- Babama güveniyorum.					
48- Babam bugünlerde neler çektiğimi bilmiyor.					
49- İçimi dökmek istediğimde babama güvenirim.					

50- Bir şeylerden rahatsız olduğumu fark ederse, babam benimle konuşmak ister.

Ek-4 Ergenler İçin Mantık Dışı İnançlar Ölçeği (Bireysel Düşünceler Ölçeği)

BDÖ

Açıklama: Bu formda, insanların günlük yaşamlarındaki düşüncelerini yansıtan bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen, her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede belirtilen ifadeye ne kadar katılıp katılmadığınıza karar veriniz ve kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz. Okuduğunuz maddede yer alan ifade, sizin düşüncelerinize tamamen uygunsa ve bu ifadenin her zaman doğru olduğunu düşünüyorsanız tamamen katılıyorum seçeneğini; tamamen değil ama genel olarak düşüncelerinize uygunsa ve genellikle doğru olduğunu düşünüyorsanız çoğunlukla katılıyorum seçeneğini; bazen doğru bazen de yanlış bulduğunuz ve katılıp katılmamakta karar veremediğiniz bir düşünce ise kararsızım seçeneğini; genellikle doğru bulmadığımız ve çok az katıldığımız bir düşünce ise biraz katılıyorum seçeneğini; hiç uygun bulmadığımız ve kesinlikle katılmadığımız bir düşünce ise hiç katılmıyorum seçeneğini işaretleyiniz. Bu maddelerin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Her maddede yer alan ifadeye ne kadar katıldığınıza karar vererek kendinize en uygun seçeneği işaretlemeniz önemlidir. Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

DÜŞÜNCELER	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. İnsanlar birbirini dinlemeyi öğrenmelidir.	()	()	()	(X)	()
2. Kendime her zaman güvenirim.	()	(X)	()	()	()

1. örnek maddede cevaplayan kişi, genellikle insanların birbirlerini dinlemeyi öğrenmeleri gerektiğini düşünerek “insanlar birbirini dinlemeyi öğrenmelidir” ifadesine, tamamen değil ama çoğunlukla katıldığına karar vermiş ve çoğunlukla katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.
2. örnek maddede ise cevaplayan kişi, kendisine her zaman değil ama bazen güvendiğini düşünerek, “kendime her zaman güvenirim” ifadesini kendi düşüncelerine biraz uygun bulmuş ve biraz katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir.

DÜŞÜNCELER	Hiç Katılmıyorum	Biraz Katılıyorum	Kararsızım	Çoğunlukla Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Herhangi bir oyunda yenilmeyi kesinlikle hazmedemem.	()	()	()	()	()
2. Öğretmenlerin, öğrencilerine karşı her zaman nazik ve anlayışlı olması gerekir.	()	()	()	()	()
3. Bir öğrencinin derslerinde başarısız olması, onun yetersiz bir insan olduğunu gösterir.	()	()	()	()	()
4. Bir anne-baba çocuğuna bir söz vermişse, mutlaka onu yerine getirmelidir.	()	()	()	()	()
5. Evde ve okulda kurallarla yaşamak, bana çok zor geliyor.	()	()	()	()	()

6. Diğer insanların önünde bir hata yaparsam, küçük duruma düşeceğime inanırım.	()	()	()	()	()
7. Bir öğrenci öğretmenlerinin takdirini kazanmak istiyorsa, mutlaka derslerde başarılı olmalıdır.	()	()	()	()	()
8. Anne-babaların çocuklarına sürekli olarak nasıl davranmaları gerektiğini söylemeleri, tahammül edilmez bir durumdur.	()	()	()	()	()
9. Hayatın en zor işi, ders çalışmak ve ev ödevi yapmaktır.	()	()	()	()	()
10. Kişinin yaptığı bir iş başkaları tarafından beğenilmezse, o kişinin değeri düşmüş demektir.	()	()	()	()	()

11. Öğrencileri arasında ayırım yapan bir kişinin kesinlikle öğretmenlik yapmaması gerekir.	()	()	()	()	()
12. Anne-babalar çocuklarına karşı her zaman anlayışlı olmalıdırlar.	()	()	()	()	()
13. Arkadaşlarımla gözünde önemli birisi olmak için, derslerimde mutlaka başarılı olmam gerekir.	()	()	()	()	()
14. Sorunlarla uğraşmaktansa, onları ertelemek daha iyidir.	()	()	()	()	()
15. İyi bir anne-baba, çocuğunu başkalarının yanında asla azarlamaz.	()	()	()	()	()

16. Derste öğretmenin sorduğu soruyu bilemeyen bir öğrenci, arkadaşlarının önünde küçük düşmüş demektir.	()	()	()	()	()
17. Büyüklerin, çocuklardan uslu olmalarını ve kurallara uymalarını istemeleri büyük bir haksızlıktır.	()	()	()	()	()
18. İyi bir arkadaş verdiği sözleri mutlaka tutmalıdır.	()	()	()	()	()
19. Bir öğrencinin anne-babasının takdirini kazanması için, derslerinde mutlaka başarılı olması gerekir.	()	()	()	()	()
20. Yapmam gereken şeyleri benim yerime başkalarının yapmasını isterim	()	()	()	()	()

21. Anne- babaların verdikleri ev işleri ve görevler, çocukları canından bezdiriyor.	()	()	()	()	()
--	-----	-----	-----	-----	-----

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Mehmet Cemal YILDIZ
Adana, 1979,
Rehber Öğretmen ve Psikolojik Danışman
Şehit Fatih Soydan Orta Okulu, Mezitli /Mersin
E-posta: m.cemalyildiz@gmail.com
Telefon: 05059267746

Eğitim Bilgileri

Derece	Öğrenim Görülen Bölüm	Üniversite	Yılı
Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Mersin Üniversitesi	2002-2006
Yüksek Lisans	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Mersin Üniversitesi	2013-2016

Eğitimler

19-23 Mart 2007 Bilişsel Davranış Çerçeve de Duygusal Davranış Eğitimi Semineri
06-10 Aralık 2010 7-19 Yaş Aile Eğitimi Programı Uygulayıcı Eğitimi Semineri.
07-25 Mayıs 2012 Temel Kabiliyetler Testi 7-11 (Tkt 7-11)Uygulayıcı Yetiştirme Kursu
03-21 Ekim 2011 Temel Yaratıcı Drama Kursu